

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

นโยบายและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-7 (พ.ศ. 2504-2539) ส่วนใหญ่มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งความสนใจไปยังดัชนีที่สะท้อนถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจ เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product: GNP) อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตราเงินเฟ้อ การส่งออก และดุลบัญชีเดินสะพัด ในส่วนของภาคการเกษตรได้มีการปรับโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรทำให้เพิ่มประสิทธิภาพ และขยายตลาดสินค้าเกษตรมากขึ้น ซึ่งการพัฒนาอาชีพเกษตรกรแผนใหม่สมัยนั้นได้ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยเคมี สารกำจัดศัตรูพืช เครื่องสูบน้ำ และรถไถ เป็นต้น ผลของการพัฒนาที่ผ่านมาแม้ว่าได้สร้างความเจริญเติบโตให้กับระบบเศรษฐกิจโดยรวมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ได้ส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะภาคเกษตรและวิสาหกิจขนาดเล็กในสังคมชนบทยังไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาให้เข้มแข็ง ส่งผลกระทบต่อความมั่งคั่งร่ำรวยกระจุกตัวอยู่ที่ประชาชนส่วนน้อย เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 พบว่าความแตกต่างของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของภาคเกษตรต่ำกว่านอกภาคเกษตรถึง 8 เท่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550ก)

ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้มีการปรับแนวคิดมาเป็นการให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์และคุณภาพชีวิตของประชาชนมากขึ้น รวมทั้งได้มีการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ควบคู่ไปกับการกระจายรายได้สู่ส่วนภูมิภาคและรักษาระดับการเพิ่มของจำนวนประชากรให้เหมาะสม จนถึงปัจจุบันประเทศไทยได้มีการใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และยังคงให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การสร้าง “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นการสร้างสมดุลในระบบเศรษฐกิจและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประชาชน โดยใช้องค์ความรู้เป็นตัวขับเคลื่อนควบคู่กับการส่งเสริมทางด้านจริยธรรม เพื่อให้คนเป็นทั้งผู้

กำหนดทิศทางและเป็นผู้ได้รับผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนา เป้าหมายการพัฒนาของประเทศจึงมุ่งการสร้างความสุขที่ดีมีสุขของประชาชน เมื่อกรอบแนวคิดเปลี่ยนวิธีการหรือการประเมินผลจึงเปลี่ยนจากเดิมที่ใช้ตัวชี้วัดอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านระดับรายได้หรืออัตราคนยากจนก็เริ่มให้ความสำคัญกับมิติอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยมีการจัดทำดัชนีความก้าวหน้าของคนทั้งสิ้น 8 ดัชนี ได้แก่ 1) สุขภาพ 2) การศึกษา 3) ชีวิตการทำงาน 4) รายได้และหนี้สิน 5) ที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อม 6) ชีวิตครอบครัวและชุมชน 7) การคมนาคมและการสื่อสาร และ 8) การมีส่วนร่วม (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2550) หรือกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงที่จัดทำโดยกระทรวงมหาดไทย มีกิจกรรมทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ 1) การลดรายจ่าย 2) การเพิ่มรายได้ 3) การประหยัด 4) การเรียนรู้ 5) การอนุรักษ์ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 6) การเอื้ออารีต่อกัน (คณะกรรมการอำนวยการเศรษฐกิจพอเพียง, 2549)

อย่างไรก็ตามทั้ง 2 องค์กรที่กล่าวมาได้ให้ความสำคัญกับการเพิ่มขึ้นของรายได้เป็นตัวแปรสำคัญ แต่จากงานวิจัยของ Easterlin (1995) พบว่าการพัฒนาโดยมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มรายได้หรือเพิ่มสถานะทางสังคมนั้น ไม่ได้ช่วยทำให้บุคคลมีความสุขเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนเงินที่เพิ่มขึ้นเสมอไป เพราะบุคคลสามารถปรับตัวให้เคยชินกับสถานะใหม่อย่างรวดเร็ว (Hedonic Treadmill) และยังพบอีกว่าความสุขของบุคคลมีความสัมพันธ์โดยตรงกับรายได้ของตนเอง แต่ความสุขกลับมีความผกผันกับรายได้ของบุคคลอื่น นอกจากนี้ Ferrer-i-Carbonell (2005) พบว่ารายได้ของบุคคลที่ถูกอ้างอิงมีความสำคัญพอๆ กับรายได้ของตนเอง บุคคลจะมีความสุขเพิ่มขึ้นถ้ามีรายได้มากกว่ารายได้ของบุคคลที่ใช้ในการอ้างอิง นอกจากนี้ Stutzer (2004) พบว่าผลต่างจากรายได้ที่คาดหวังกับรายได้ที่ได้รับมีอิทธิพลต่อความสุขของบุคคล ถ้าผลต่างดังกล่าวมีมากขึ้นจะทำให้บุคคลมีความสุขลดลง ซึ่งจากงานวิจัยข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของรายได้ที่มีผลต่อความสุขของบุคคลอีกแง่มุมหนึ่งที่แตกต่างกันไปจากเดิมที่ให้ความสำคัญ เฉพาะรายได้ที่เพิ่มขึ้นของบุคคลเพียงอย่างเดียว โดยแนวคิดใหม่นี้มีการให้ความสำคัญกับความรู้สึกลึกซึ้ง และการเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ที่มักเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นในสังคม ผู้ศึกษาเชื่อว่าหากบุคคลในสังคมนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตก็จะสามารถช่วยให้บุคคลผู้นั้นมีความสุขความพอใจเพิ่มขึ้น เพราะเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุคือแก้ที่การลดความโลภหรือลดความคาดหวังต่อรายได้ที่สูงเกินความจำเป็น การลดความหลงหรือการเข้าใจผิดที่คิดว่าการมีรายได้สูงขึ้นสามารถทำให้ได้รับความสุขเพิ่มขึ้น รวมถึงการลดความเป็นบริโภคนิยมโดยลดการเปรียบเทียบสิ่งของเครื่องใช้และรายได้อีกกับผู้อื่นในสังคม การปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ ประชาชนหันมาให้ความสำคัญ

กับครอบครัว ชุมชน สิ่งแวดล้อม สภาพจิตใจของตนเอง และการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อให้ประชาชนได้พบกับความอยู่ดีมีสุขที่แท้จริง

การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีการดำเนินงานจากหลายหน่วยงานทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย โดยเฉพาะชุมชนในชนบทที่มีอาชีพเกษตรกรรม แม้ว่าปี พ.ศ. 2549 ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติภาคการเกษตรมีค่าเท่ากับ 836,077 ล้านบาท ซึ่งน้อยกว่านอกภาคการเกษตรที่มีมูลค่าถึง 6,980,397 ล้านบาท หรือต่างกัน 8 เท่าตัว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550ก) แต่ภาคการเกษตรก็มีความสำคัญในการสร้างความมั่นคงแก่ประเทศในด้านอาหาร รวมทั้งเป็นวัตถุดิบของภาคอุตสาหกรรมและการส่งออก เช่นเดียวกับจังหวัดชลบุรีที่เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในด้านการท่องเที่ยวและบริการที่สามารถสร้างรายได้มหาศาลให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก ถึงแม้ว่าจังหวัดชลบุรีจะมีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติรายจังหวัดเป็นอันดับที่ 4 ของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่มีรายได้จากนอกภาคการเกษตร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2548) แต่ก็มีหน่วยงานของรัฐ องค์กรและมูลนิธิต่างๆ เช่น มูลนิธิสิกสิกรรมธรรมชาติที่ให้การส่งเสริมและให้ความรู้กับเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี เพื่อนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งมีการกำหนดทิศทางของการพัฒนาในระยะยาวที่มีการคำนึงถึงความสำคัญของระบบนิเวศและทรัพยากร ธรรมชาติหรือมีการจัดการทุนทางธรรมชาติ (natural capital) ที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยเกื้อหนุนการพัฒนาการเกษตร โดยเฉพาะอำเภอพนัสนิคมเป็นอำเภอที่มีประชาชนขอขึ้นทะเบียนเป็นเกษตรกรมากที่สุด ในจังหวัดชลบุรี โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 9,871 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 9.19 ของประชากรทั้งหมด อำเภอพนัสนิคมมีพื้นที่ทั้งหมด 275,396 ไร่ และมีพื้นที่เพาะปลูกพืชทางการเกษตรจำนวน 135,087 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่นาข้าว 71,263 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 52.8 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด ซึ่งถือว่าเป็นอำเภอที่มีพื้นที่นาข้าวมากที่สุดในจังหวัดชลบุรี (สำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี, 2550)

การพัฒนาการเกษตรของไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากการเพิ่มผลผลิตเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน รวมถึงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ทั้งนี้ยังมีได้มีงานวิจัยใดที่ศึกษาถึงความสุขที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้ที่ได้นำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต ในการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นเรื่องน่าสนใจที่จะวัดระดับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ศึกษาใช้วิธีการวัดระดับความสุขที่แตกต่างกัน 3 วิธี ได้แก่ วิธีแรกดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย วิธีที่สองการสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข และวิธีที่สามการวัดความสุขในชีวิตของประชาชน เพื่อวัดระดับ

ความสุขและเปรียบเทียบวิธีการวัดระดับความสุขทั้ง 3 วิธี ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร โดยนำทฤษฎีระดับของการคาดหวัง ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม และทฤษฎีการปรับตัวของวิชาจิตวิทยามาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาเพื่อกำหนดปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปัจจัยต่างๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ประกอบด้วย การอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ทำการศึกษ การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง 6 กิจกรรม ตัวแปรระดับบุคคล รายได้แบบต่างๆ ภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีทางจิตวิทยา งานวิจัยครั้งนี้สามารถช่วยชี้ให้เห็นอีกแง่มุมหนึ่งของปัจจัยทางด้านรายได้ในแบบต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความสุขของบุคคลแทนที่จะวัดการเพิ่มขึ้นของรายได้เพียงอย่างเดียว ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรสามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวให้ได้รับความสุขความพอใจในชีวิตได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อวัดระดับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และเปรียบเทียบวิธีการวัดระดับความสุข 3 วิธี ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการวัดระดับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้ง 3 วิธี หากผลของการเปรียบเทียบระดับความสุข พบว่าการวัดระดับความสุขในแต่ละวิธีไม่มีความแตกต่างกัน ก็สามารถนำวิธีการวัดระดับความสุขที่มีขั้นตอนน้อยที่สุดไปปรับใช้ เพื่อให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาที่ทำการสำรวจในการศึกษาครั้งต่อไป นอกจากนี้ผลการศึกษปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวได้รับความสุขความพอใจในการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้น

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้จะใช้กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี โดยคัดเลือกเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 12 หมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัด 6x2 ของกระทรวงมหาดไทย ใน 6 ตำบลที่มีพื้นที่ทำนาข้าวมากที่สุด ได้แก่ ตำบลหนองปรือ ตำบลหนองเหียง ตำบลสระสี่เหลี่ยม ตำบลหน้าพระธาตุ ตำบลทุ่งขวาง และตำบลนาวังหิน (สำนักงานเกษตรอำเภอพนัสนิคม, 2546) โดยทำการศึกษาถึงสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน วิธีการดำรงชีวิต และระดับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจากวิธีการวัดทั้ง 3 วิธี ได้แก่ วิธีแรกดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย วิธีที่สองการสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข และวิธีที่สามการวัดความสุขในชีวิตของประชาชน ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความสุข ประกอบด้วย การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง ตัวแปรระดับบุคคลด้านต่างๆ และรายได้ภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีทางจิตวิทยา รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม โดยจะทำการเก็บตัวอย่างเพื่อใช้ในการศึกษาระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2550

สมมติฐานในการศึกษา

1. ความสุขของบุคคลที่วัดจากดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยมีค่าไม่แตกต่างจาก วิธีการสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข
2. ความสุขของบุคคลที่วัดจากดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยมีค่าไม่แตกต่างจากวิธีการวัดความสุขในชีวิตของประชาชน
3. ความสุขของบุคคลจะลดลง เมื่อบุคคลเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ที่คาดหวัง และพบว่ารายได้ในปัจจุบันต่ำกว่า ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่
4. ความสุขของบุคคลจะลดลง เมื่อบุคคลเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ของบุคคลอื่น และพบว่ารายได้ของตนเองต่ำกว่า ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่
5. ความสุขของบุคคลจะลดลง เมื่อบุคคลเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ที่เคยได้รับในอดีต และพบว่ารายได้ในปัจจุบันไม่สูงขึ้น (เท่าเดิมหรือน้อยลง) ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่

นิยามศัพท์

ความสุขความเจริญอันแท้จริง หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้จริงมีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ เพราะอำนวยความสะดวกถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย (โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง, 2518)

ความสุข หรือ ความอยู่ดีมีสุข หมายถึงการมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550ข)

รายได้ หมายถึงรายได้จากผลผลิตรวมทั้งหมดที่ผลิตได้ ทั้งที่ขายไปเป็นเงิน หรือการหามาได้ การเก็บไว้ หรือการทำ การปลูก การเลี้ยงไว้กินเอง แล้วคำนวณออกมาเป็นตัวเงิน รวมทั้งเงินที่ได้มาจากการทำงานด้วย รายได้ไม่นับรวมเงินกู้และเงินยืม (ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท, 2550)

รายได้ที่คาดหวัง หมายถึงรายได้ที่บุคคลต้องการได้รับต่อปี que คิดว่าเพียงพอที่จะทำให้ครัวเรือนของตนมีความสุข ไม่รวมเงินที่เผื่อสำหรับคืนและเงินจากการยืมหรือกู้ (Stutzer, 2004)

รายได้ของบุคคลที่เปรียบเทียบ หมายถึงการประเมินของบุคคลเพื่อเปรียบเทียบเรื่องรายได้ของตนเองกับรายได้ของบุคคลอื่น ว่ารายได้ของตนเองมากกว่า เท่ากัน หรือน้อยกว่าบุคคลที่ใช้ในการเปรียบเทียบ (Ferrer-i-Carbonell, 2005)

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งการตรวจเอกสารออกเป็น 2 ส่วนประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสุข ในการตรวจเอกสารด้านแนวคิดและทฤษฎี ประกอบด้วย แนวคิดของความสุขที่ดีมีสุข ความสัมพันธ์ของรายได้กับความสุข แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแบบจำลองทางเลือกตามลำดับ ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสุข ประกอบด้วยงานศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความสุข

แนวคิดของความสุขที่ดีมีสุข

แนวคิดของความสุขที่ดีมีสุขเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยโบราณเริ่มตั้งแต่แนวคิดของ Aristotle ที่เน้นการมีชีวิตที่เป็นอิสระ การอยู่ในสังคมที่มีความปลอดภัย การมีสุขภาพดี การมีเพื่อนดี การมีความภาคภูมิใจในชีวิตและปัจจัยอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต (Helliwell, 2005 cited Barnes, 1984) และในศตวรรษที่ 18 นักปรัชญาชาวอังกฤษ Jeremy Bentham เสนอแนวคิดของ The Greatest Happiness Principle โดยกล่าวว่าสังคมที่ดีที่สุด คือสังคมที่ประชาชนมีความสุขที่สุด นโยบายสาธารณะที่ดีที่สุด คือนโยบายที่สร้างความสุขแก่ประชาชนมากที่สุด และในระดับบุคคลการกระทำที่ถูกต้องตามจริยธรรมเป็นสิ่งที่ดีที่สร้าง ความสุขมากที่สุด อย่างไรก็ตามเนื่องจากในขณะนั้นยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับความสุขอย่างแท้จริง ในระยะต่อมาแนวคิดดังกล่าวจึงถูกแทนที่ด้วยแนวคิดปัจเจกบุคคล (Individualism) ซึ่งส่งผลให้บุคคลในสังคมแข่งขันกัน เพื่อหาความสุขให้กับตนเองมากขึ้นตามแนวคิดวิชาเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก แต่ในปัจจุบันแนวคิดของความสุขที่ดีมีสุขได้รวมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตใจของบุคคลเข้าไปพิจารณาด้วย กรอบแนวคิดความสุขพัฒนามาจากแนวคิดของศาสตราจารย์อ้อมตยา เซน (พ.ศ. 2528) ระบุได้ว่า “...ผลกระทบขั้นสุดท้ายของการพัฒนา คือการทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ต้องการ และปัจเจกบุคคลที่มีสิทธิเสรีภาพในการเลือกวิธีการไปสู่ความสำเร็จด้วยตัวของเขาเอง ส่วนการมีรายได้จะเป็นเพียงเครื่องมือหรือทางผ่านไปสู่ความสำเร็จเท่านั้น...” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550ข)

การพัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข (Well-being) หรือ ความสุข (Happiness) ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและได้มีการแบ่งการชี้วัดได้ 2 แบบ ได้แก่ เชิงภาวะวิสัยและเชิงอัตวิสัย

1. ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขเชิงภาวะวิสัย

ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขเชิงภาวะวิสัย คือการวิเคราะห์ว่าปัจจัยใดทำให้เกิดความอยู่ดีมีสุข เช่น มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่เพียงพอ มีครอบครัวที่อบอุ่น มีชุมชนเข้มแข็ง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีความยุติธรรม มีสันติภาพ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีจิตใจดี และมีเมตตากรุณา เป็นต้น ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขเชิงภาวะวิสัยที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วย

1.1 ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550ค) มีกรอบแนวคิดและดัชนีชี้วัด สรุปได้ดังนี้

กรอบแนวคิด ปรัชญาและแนวคิดการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และ 9 เน้น “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงได้ใช้แนวคิดด้านความอยู่ดีมีสุข (Well-Being) เป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตัวชี้วัดการติดตามประเมินผลแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และ 9 โดยให้ความสำคัญกับความสามารถในการใช้ศักยภาพของมนุษย์ร่วมกับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งได้รับการจำกัดความในรูปของภารกิจ (Functionings) หมายถึงความสำเร็จ และสมรรถภาพ (Capabilities) หมายถึงความสามารถที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ภารกิจเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงโดยตรงกับการเลือกดำเนินชีวิตของแต่ละปัจเจกบุคคล ในขณะที่สมรรถภาพเกี่ยวข้องกับทางเลือกและความมีอิสระที่บุคคลสามารถเลือกหาในการดำรงชีวิตหรือแสวงหาความสำเร็จในชีวิต โดยนัยนี้ความอยู่ดีมีสุขจึงมีลักษณะเป็นองค์รวม โดยมีหลายมิติและหลายองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งมีความหมายที่กว้างกว่าการพิจารณาด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจ

ดัชนีชี้วัด ได้แก่ สุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต และการจัดการที่ดินของรัฐ

1.2 ดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index: HAI) จัดทำโดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2550) มีกรอบแนวคิดและดัชนีชี้วัด สรุปได้ดังนี้

กรอบแนวคิด จากการนำแนวคิดดัชนีความขาดสน (Human Deprivation Index: HDI) มาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย เพื่อสะท้อนสถานภาพของการพัฒนาคนอย่างเป็นระบบ แสดงถึงความก้าวหน้าและความเหลื่อมล้ำของประชาชนในจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย เป็นการมองภาพของผลการพัฒนาในเชิงบวกมากกว่าจะมุ่งเน้นที่ความขาดแคลนขาดสน

ดัชนีชี้วัด ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา ชีวิตการงาน รายได้ ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม ครอบครัว ชีวิตชุมชน การคมนาคม และการมีส่วนร่วมของคนในสังคม

1.3 ดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตทางด้านกายภาพของเกษตรกรไทย (The Physical Quality of Life Index: PQLI) จัดทำโดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2549) มีกรอบแนวคิดและดัชนีชี้วัด สรุปได้ดังนี้

กรอบแนวคิด ดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตทางด้านกายภาพของเกษตรกรไทยเป็นการประยุกต์จากดัชนีความยากจนของคน (Human Poverty Index: HPI) ที่จัดทำโดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ เป็นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่กำหนดคุณภาพชีวิตของเกษตรกรเพื่อหาความสัมพันธ์ของดัชนีคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย

ดัชนีชี้วัด ได้แก่ เศรษฐกิจ สุขอนามัย การศึกษา และสังคม

2. ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย

ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย คือการสอบถามความรู้สึกของตัวบุคคลว่ามีความอยู่ดีมีสุขมากน้อยเพียงใด ซึ่งความอยู่ดีมีสุขของตัวบุคคลมักเป็นผลมาจาก ความพอกินพอใช้ สุขกายสบายใจ มีความปลอดภัย มีศักดิ์ศรี และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องของส่วนรวม เป็นต้น ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วย

2.1 ดัชนีความสุขโลก (Happy Planet Index: HPI) จัดทำโดยสถาบันเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ (New Economics Foundation: NEF) (New Economics Foundation, 2006) มีกรอบแนวคิดและดัชนีชี้วัด สรุปได้ดังนี้

กรอบแนวคิด ดัชนีความสุขโลกเป็นการสะท้อนเป้าหมายของการพัฒนาที่ให้ความอยู่ดีมีสุขระดับสูงแก่บุคคลทุกคน ทั้งด้านความสุขเชิงภาวะวิสัยและความสุขเชิงอัตวิสัย ภายใต้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีขีดจำกัดและมีความเท่าเทียม เพื่อผลพวงในด้านความอยู่ดีมีสุขของประชาชน

ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ความพึงพอใจในชีวิต ผลกระทบด้านความมีชีวิตยืนยาว และประสิทธิภาพของระบบนิเวศจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

2.2 ดัชนีความสุขมวลรวมของประชาชนภายในประเทศ (Gross Domestic Happiness Index: GDHI) จัดทำโดยสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ (สำนักวิจัยเอแบคโพลล์, 2549) มีกรอบแนวคิดและดัชนีชี้วัด สรุปได้ดังนี้

กรอบแนวคิด ในการวัดความอยู่เย็นเป็นสุขทั้งสิ่งที่จะต้องได้อย่างเป็นรูปธรรมและนามธรรมของประชาชน ใช้การประเมินภาพรวมของชีวิตที่ประกอบไปด้วย การอยู่เย็นเป็นสุข (Well-being) ความพึงพอใจในชีวิต (Life Satisfaction) และคุณภาพชีวิต (Quality of Life) มีดัชนีทั้งหมด 11 ตัว ซึ่งถูกรวมนำมาคำนวณดัชนีความสุขมวลรวมของแต่ละบุคคล แล้วนำมารวบรวมเป็นของประชาชนระดับจังหวัด ระดับภาค และท้ายที่สุดระดับประเทศต่อไปตามลำดับ

ดัชนีชี้วัด ประกอบด้วยคำถาม 68 ข้อ ครอบคลุมดัชนีชี้วัดทั้ง 11 ตัว ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่พักอาศัย โครงสร้างพื้นฐานของระบบสาธารณสุข โภค บรรยากาศของคนในชุมชนที่พักอาศัย ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สุขภาพร่างกาย สุขภาพใจ สภาวะเศรษฐกิจของตนเอง การศึกษา ธรรมชาติและการจัดทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและประเพณีไทย กระบวนการยุติธรรมและความเป็นธรรมในสังคม และสถานการณ์ในปัจจุบัน

2.3 ดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย (Thai Happiness Indicators: TMHI – 66) จัดทำโดยกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (กรมสุขภาพจิต, 2545) มีกรอบแนวคิดและดัชนีชี้วัด สรุปได้ดังนี้

กรอบแนวคิด สภาพชีวิตที่มีความสุข หมายถึงสุขภาพจิตที่ดี เนื่องจากการมีความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิต รวมทั้งการมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจ ภายใต้อสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

ดัชนีชี้วัด ประกอบด้วยคำถาม 66 ข้อ และมีดัชนีชี้วัด 4 ด้าน ได้แก่ สภาพจิตใจ คุณภาพของจิตใจ สมรรถภาพของจิตใจ และปัจจัยสนับสนุน

2.4 การสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข จัดทำโดย General Social Surveys (GSS) (General Social Surveys, 2007) ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลความสุขของประชาชนในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประจำทุกปี นับตั้งแต่ปี 1972 จนถึงปัจจุบัน มีวิธีการวัดความสุขของแต่ละบุคคล ซึ่งไม่ได้ระบุกรอบแนวคิด แต่วัดจากการตอบคำถามจำนวน 1 ข้อ คือ

“ถ้านำทุกๆ เรื่องมารวมกันคุณคิดว่าชีวิตปัจจุบันของคุณเป็นอย่างไร?”

แล้วให้บุคคลเลือกคำตอบ 1 ข้อ จากทั้งหมด 3 ตัวเลือก

- 1) “คุณสามารถพูดได้ว่าชีวิตคุณมีความสุขมาก”
- 2) “คุณสามารถพูดได้ว่าชีวิตคุณมีความสุขปานกลาง”
- 3) “คุณสามารถพูดได้ว่าชีวิตคุณไม่มีความสุขเลย”

2.5 การวัดความสุขในชีวิตของประชาชน จัดทำโดย German Socio-Economic Panel Study (GSOEP) (Ferrer-i-Carbonell, 2005) มีวิธีการวัดความอยู่ดีมีสุข (Subjective Well-Being: SWB) ของแต่ละบุคคล ซึ่งไม่ได้ระบุกรอบแนวคิด แต่วัดจากการตอบคำถามจำนวน 1 ข้อ คือ

“ถ้านำทุกๆ เรื่องมารวมกันคุณรู้สึกมีความสุขกับชีวิตมากน้อยเพียงไร?”

ผู้ศึกษาจะมีเกณฑ์ให้บุคคลเลือกความสุข ตั้งแต่ 0 แปลว่าไม่มีความสุขเลย ถึง 10 แปลว่ามีความสุขมากที่สุดแล้วนำค่าที่ได้ไปเป็นตัวแทนของความสุขของบุคคล วิธีการนี้มีข้อสมมุติฐานที่สำคัญ 3 ข้อ

1) ผู้ตอบแบบสอบถามทุกคนสามารถและเต็มใจที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับการวัดความสุขในชีวิต

2) มีความสัมพันธ์ระหว่างคำตอบที่ได้รับจากการตั้งคำถามกับประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดีในเชิงเศรษฐศาสตร์

3) สามารถเปรียบเทียบความสุขของแต่ละคนได้ และแต่ละช่วงความสุขมีค่าเท่ากัน

ตัวอย่างเช่น เมื่อบุคคลตอบคำถามโดยมีค่าความสุขเท่ากับ 8 จะถือได้ว่ามีความสุขมากกว่าอีกบุคคลหนึ่งที่ตอบคำถามโดยมีค่าความสุขเท่ากับ 6 ความแตกต่างระหว่างระดับ 6 และ 8 มีค่าเท่ากับความแตกต่างระหว่างระดับ 4 และ 6

แนวคิดเรื่องความอยู่ดีมีสุขของบุคคลที่มีการวัดในเชิงภาวะวิสัยนั้น มีหลายหน่วยงานเป็นผู้ออกแบบและรับผิดชอบในการเก็บข้อมูล จากนั้นจะมีการแสดงผลเป็นรายจังหวัด รายภูมิภาค หรือรายประเทศ เพื่อสามารถเปรียบเทียบการพัฒนาหรือความอยู่ดีมีสุขระหว่างกลุ่มบุคคลที่ทำการศึกษาได้ ซึ่งการแปลผลสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยที่แต่ละหน่วยงานเป็นผู้กำหนดในการวัดแบบนี้เป็นการแปลความหมายแบบองค์รวมของบุคคลในสังคมนั้นๆ โดยมีการกำหนดจากหน่วยงานต่างๆ เองว่าตัวปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อความสุขและปัจจัยที่ทำการศึกษาคควรมีค่าเท่าไรถึงจะเรียกว่าดีหรือไม่ดี มิใช่การแปลความหมายจากความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล ทำให้เป็นการยากที่จะนำค่าที่ได้มาคำนวณในการหาค่าความสุขของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากรายได้ภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีทางจิตวิทยา

ขณะที่การวัดความสุขของประชาชนเชิงอัตวิสัยเป็นการวัดโดยตรงของแต่ละบุคคลว่าบุคคลมีความสุขในชีวิตระดับใด ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาเลือกการวัดความสุข 3 วิธี ได้แก่ วิธีที่ 1 ดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย มีค่าความสุขที่วัดได้ 3 ระดับ วิธีที่ 2 การสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข มีค่าความสุขที่วัดได้ 3 ระดับ และวิธีที่ 3 การวัดความสุขในชีวิตของประชาชน มีค่าความสุขที่วัดได้ 11 ระดับ การวัดความสุขทั้ง 3 วิธีนี้มีความแตกต่างกันทั้งในด้านกรอบแนวคิดและจำนวนคำถาม นอกจากนี้ผู้ศึกษากำหนดค่าความสุขของวิธีที่ 1 ดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย จากที่มีค่าความสุขที่วัด

ได้ 3 ระดับเปลี่ยนเป็น ความสุข 11 ระดับ¹ เพื่อที่จะให้ได้ช่วงของระดับความสุขเท่ากับวิธีที่ 3 การวัดความสุขในชีวิตของประชาชน จากนั้นนำความสุขที่วัดได้จากทั้ง 3 วิธี มาเปรียบเทียบกันในการศึกษาขั้นต่อไป ตารางที่ 1 แสดงถึงการกำหนดชื่อความสุขที่วัดได้จากวิธีการวัดระดับความสุขที่มีความแตกต่างกันทั้ง 3 วิธี

ตารางที่ 1 การกำหนดชื่อความสุขที่วัดได้จากวิธีการวัดระดับความสุข 3 วิธี

วิธีการวัดระดับความสุข	ระดับความสุข	จำนวนคำถาม	ชื่อความสุขที่วัดได้
1.1 ดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย	3	66	ความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม
1.2 ดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย	11	66	ความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม
2. การสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข	3	1	ความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม
3. การวัดความสุขในชีวิตของประชาชน	11	1	ความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม

ผู้ศึกษาทำการทดสอบสมมติฐาน 2 ข้อ ได้แก่ สมมติฐานข้อที่ 1 คือความสุขของบุคคลที่วัดจากดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยมีค่าไม่แตกต่างจาก วิธีการสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข และสมมติฐานข้อที่ 2 คือความสุขของบุคคลที่วัดจากดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยมีค่าไม่แตกต่างจากวิธีการวัดความสุขในชีวิตของประชาชน

ความสัมพันธ์ของความสุขกับรายได้

แนวคิดเกี่ยวกับความสุขในเศรษฐศาสตร์กระแสหลักสามารถพิจารณาผ่านความพึงพอใจหรือสวัสดิการของบุคคล (individual preference or welfare) ซึ่งวัดในรูปของอรรถประโยชน์ (utility) การวัดอรรถประโยชน์สามารถวัดได้จากการบริโภคสินค้าหรือบริการของบุคคล ส่งผลให้บุคคลที่มีรายได้สูงมีโอกาสได้รับอรรถประโยชน์สูงด้วยตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ (utility theory) โดยกำหนดให้ผู้บริโภคมีเหตุผลต่อการเลือกสินค้าหรือบริการ (rational choice) เพื่อตอบสนองความต้องการสูงสุดของผู้บริโภคเอง (maximizing utility) Veblen (1899) กล่าวว่า เงินเป็นคุณค่าที่

¹ ดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยที่มีค่าความสุข 11 ระดับ สามารถคำนวณได้จากคะแนนดิบที่ใช้วัดดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย ที่มีคะแนนเต็ม 198 คะแนน รายละเอียดการคำนวณเพื่อแบ่งค่าความสุขออกเป็น 11 ระดับ อยู่ในภาคผนวก ข ตารางผนวกที่ 1, 2, 3 และ 4

แสดงถึงความสำเร็จและฐานะทางสังคม โดยสามารถสังเกตได้จากเสื้อผ้า รถ บ้านและสินค้าฟุ่มเฟือยต่างๆ หรือเรียกรวมกันว่า “Self - Presentation” ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักวิชาเศรษฐศาสตร์เรื่องการบริโภคของบุคคลในการตอบสนองความต้องการสูงสุด เพื่อเป็นการยกระดับสถานะทางสังคมให้กับตนเอง หรือสามารถเรียกกระบวนการดังกล่าวว่า “Conspicuous Consumption” จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นทำให้ประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่ทั่วโลกให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง

ในปัจจุบันได้มีการอธิบายเรื่องความสุขของบุคคลโดยใช้ทฤษฎีและแนวคิดทางจิตวิทยา มาประยุกต์ใช้ Frey and Stutzer (2002) กล่าวว่าบุคคลแต่ละคนมีการรับรู้และการตีความหมายของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนได้แตกต่างกัน เนื่องจากบุคคลแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านกระบวนการในการคิด การตัดสินใจและแนวคิดในการเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ ที่ไม่เหมือนกัน สิ่งเหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีระดับของการคาดหวัง (Aspiration Level Theory) ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม (Social Comparison Theory) และทฤษฎีการปรับตัว (Adaptation Theory)

1. ทฤษฎีระดับของการคาดหวัง (Aspiration Level Theory)

ทฤษฎีระดับของการคาดหวังเป็นส่วนหนึ่งของมุมมองเกี่ยวกับกระบวนการการรับรู้เรื่องแรงจูงใจ (Cognitive View of Motivation) ในเรื่องทฤษฎีแรงจูงใจ (Motivation Theory) ที่เห็นว่าแรงจูงใจในการกระทำพฤติกรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับ การรับรู้ (Perception) สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว โดยอาศัยความสามารถทางปัญญาเป็นสำคัญ มนุษย์ได้รับแรงผลักดันจากหลายๆ ทางในการแสดงพฤติกรรม ทฤษฎีนี้เน้นเรื่องแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ซึ่งบุคคลจะมีแนวโน้มที่จะตั้งความคาดหวังของตนเองให้สูงขึ้นเมื่อบุคคลทำงานหนึ่งสำเร็จ ในทางตรงกันข้ามบุคคลจะตั้งความคาดหวังของตนต่ำลง เมื่อบุคคลทำงานแล้วล้มเหลว (วิภาพร มาพบสุข, 2540)

Schor (1998 cited in Argyle, 2001) พบว่าระดับรายได้ที่คาดหวังของประชาชนในประเทศสหรัฐอเมริกา มีระดับที่สูงขึ้นเรื่อย โดยเทียบข้อมูลในปี 1987 บุคคลมีความต้องการรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 50,000 เหรียญดอลลาร์สหรัฐต่อปีต่อคน แต่ในปี 1994 รายได้ที่คาดหวังปรับเพิ่มขึ้นเป็น 102,000 เหรียญดอลลาร์สหรัฐต่อปีต่อคน

Easterlin (2001) พบว่ารายได้ที่คาดหวังของแต่ละบุคคลนั้นมีส่วนมาจากระดับรายได้ที่เคยได้รับในอดีตและเกิดจากระดับรายได้ของบุคคลที่ใกล้ชิด ถ้ารายได้ของบุคคลเพิ่มขึ้นมีผลทำให้ระดับรายได้ที่คาดหวังเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้บุคคลที่มีสถานะการเงินที่ย่ำแย่ในปีที่ผ่านมาจะมีระดับรายได้ที่คาดหวังน้อยลง เมื่อเทียบกับบุคคลที่มีสถานะการเงินดีในปีที่ผ่านมาจะมีระดับรายได้ที่คาดหวังเพิ่มขึ้น

Stutzer (2004 cited Michalos, 1991; Inglehart, 1990, Chapter 7) กล่าวว่า การปรับตัวและการเปรียบเทียบรายได้ของตนเองกับรายได้ของผู้อื่นในสังคม ส่งผลให้บุคคลมีความต้องการระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ทฤษฎีระดับของการคาดหวังสามารถวัดความสุขความพอใจได้จากผลต่างจากระดับการคาดหวังและผลที่ได้รับ ถ้าผลต่างดังกล่าวมีมากขึ้นความสุขของบุคคลก็จะลดลง

จากงานวิจัยดังกล่าวผู้ศึกษาต้องการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 3 คือความสุขของบุคคลจะลดลงเมื่อบุคคลเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ที่คาดหวัง และพบว่ารายได้ในปัจจุบันต่ำกว่า ภายใต้งैอนไขที่กำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่

2. ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม (Social Comparison Theory)

ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคมเป็นการใช้แนวคิดที่ว่าบุคคลจะมีการประเมินความสามารถของตนจากการเปรียบเทียบกับผู้อื่นในสังคม โดยบุคคลมักจะเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลที่ใกล้ชิดหรือมีความปฏิสัมพันธ์กัน เช่น คู่ครอง สมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง หรือ เพื่อน มากกว่ากับบุคคลอื่นที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน (Festinger, 1954) นอกจากนี้ Frey and Stutzer (2003) ได้อ้างอิงแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ในอดีต เช่น Marx (1849) Veblen (1899) และ Duesenberry (1949) ที่ได้กล่าวไว้ว่าบุคคลมักจะเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นเกี่ยวกับเรื่องของรายได้ การบริโภค สถานะทางสังคม และผลประโยชน์ต่างๆ ที่ได้รับ

Clark and Oswald (1996) พบว่าความสุขของบุคคลแปรผกผันกับรายได้ของกลุ่มบุคคลที่ใช้ในการเปรียบเทียบด้วย นอกจากนี้ระดับรายได้ที่คาดหวังเกิดจากการเปรียบเทียบระดับรายได้ในอดีตและการเปรียบเทียบรายได้กับบุคคลที่มีระดับการศึกษาเท่ากัน อีกทั้งการมีระดับการศึกษาสูงทำให้มีระดับรายได้ที่คาดหวังสูงด้วย

McBride (2001) พบว่าอิทธิพลของรายได้ต่อความสุขไม่ได้เกิดจากจำนวนรายได้เท่านั้น แต่เกิดจากความพอใจในรายได้ด้วย ซึ่งบุคคลมักเปรียบเทียบระดับรายได้ (relative income) ได้ใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือการเปรียบเทียบภายนอก (external) หมายถึงการเปรียบเทียบกับเพื่อนที่มีอายุ เพศ อาชีพ หรือชนชาติเดียวกัน ลักษณะที่สอง คือการเปรียบเทียบภายใน (internal) หมายถึงการเปรียบเทียบกับประสบการณ์ที่บุคคลได้รับในอดีต นอกจากนี้ McBride พบว่าการเปรียบเทียบระดับรายได้ส่งผลต่อความสุขของบุคคลที่มีระดับรายได้สูงมากกว่าบุคคลที่มีระดับรายได้ต่ำ

Di Tella, MacCulloch, and Oswald (2003) ทดสอบในงานวิจัย พบว่าถ้าทุกคนมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 แต่ละคนจะมีความสุขเพิ่มขึ้นร้อยละ 2/3 ส่วนที่ขาดหายไปร้อยละ 1/3 เกิดจากรายได้ของบุคคลอื่นที่เพิ่มขึ้นแล้วทำให้ความสุขของผู้นั้นลดลง เนื่องจากบุคคลมีการเปรียบเทียบรายได้ หรือฐานะของตนกับคนในครอบครัวและผู้อื่นในสังคมรอบๆ ตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มอ้างอิง (reference group) ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจเรื่องความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคลนั้นจะขึ้นกับการเปรียบเทียบสถานะของตนเองกับสถานะของบุคคลอื่นในสังคม

Ferrer-i-Carbonell (2005) พบว่ารายได้ของกลุ่มบุคคลที่อ้างอิงมีความสำคัญเท่ากับรายได้ของตัวบุคคลเองต่อความสุขความพอใจในชีวิต กล่าวคือบุคคลจะมีความสุขความพอใจในชีวิตเพิ่มขึ้นหากบุคคลได้รับรายได้มากกว่ารายได้ของบุคคลที่ใช้เปรียบเทียบกับ ในทางกลับกันบุคคลจะมีความสุขลดลง ถ้าบุคคลได้รับรายได้น้อยกว่าบุคคลที่ใช้เปรียบเทียบ นอกจากนี้บุคคลที่มีรายได้สูงจะได้รับผลกระทบของการเปรียบเทียบเรื่องรายได้ต่อความสุขมากกว่าบุคคลที่มีรายได้ต่ำ

จากงานวิจัยที่กล่าวมาทำให้ผู้ศึกษาต้องการทราบว่ารายได้ของบุคคลที่ถูกเปรียบเทียบจะมีผลอย่างไรต่อความสุข โดยผู้ศึกษาต้องการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 4 คือ ความสุขของบุคคลจะลดลงเมื่อบุคคลเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ของบุคคลอื่น และพบว่ารายได้ของตนเองต่ำกว่า ภายใต้งैื่อนไขที่กำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่เนื่องจากบุคคลมักมีการเปรียบเทียบรายได้ของตนเองกับบุคคลอื่นที่มีรายได้มากกว่าตน ตามแนวคิดของ Dusenberry (1949 cited in Ferrer-i-Carbonell, 2005)

3. ทฤษฎีการปรับตัว (Adaptation Theory)

บุคคลมักมีการตัดสินใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าดีขึ้นหรือแย่ลงมักเกิดจากประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคล ถ้าปัจจุบันบุคคลได้รับรายได้มากขึ้นเมื่อเทียบกับรายได้ในอดีตก็ส่งผลให้ความสุขเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลได้รับรายได้น้อยลงก็ส่งผลให้ความสุขลดลง หลังจากนั้นบุคคลสามารถปรับระดับความสุขความพอใจให้เคยชินต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้ หมายความว่าถ้าบุคคลได้รับรายได้เพิ่มขึ้นบุคคลดังกล่าวจะมีความสุขที่เพิ่มขึ้นด้วย แต่เมื่อเวลาผ่านไปบุคคลดังกล่าวยังคงได้รับรายได้เท่าเดิมเสมอ ความสุขของบุคคลนั้นจะไม่เท่ากับความสุขเหมือนกับช่วงแรกที่รายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากเมื่อเวลาผ่านไปความสุขของบุคคลจะค่อยๆ ลดลงจนถึงระดับก่อนที่จะได้รับรายได้เพิ่มขึ้น เพราะบุคคลมักจะเกิดความเคยชินกับระดับรายได้ใหม่ที่ได้รับ รวมทั้งบุคคลมักมีการตั้งความคาดหวังที่จะได้รับรายได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ด้วย

Easterlin (1995 cited Easterlin and Crimmins, 1991) พบว่าค่านิยมและตัวชี้วัดเรื่องความสุขของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในช่วงเวลา 10 กว่าปีที่ได้ทำการศึกษา โดยเปรียบเทียบค่านิยมเรื่องความสุขของประชาชนในประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี 1975 ถึง 1988 พบว่าจากการที่ต้องมีเสื้อผ้าสวยๆ ถึงจะทำให้มีความสุขเพิ่มขึ้นเปลี่ยนเป็นจะต้องมีบ้านพักตากอากาศสักหลัง

Easterlin (1995 cited Maddison, 1991) พบว่าการเพิ่มขึ้นของรายได้ของบุคคลไม่ได้เพิ่มความสุขตามจำนวนเงินนั้นเสมอไป จากการเปรียบเทียบประชาชนในประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี 1972 ถึง ปี 1991 ประชาชนในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้มีความสุขเพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ว่าระดับของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติภายในประเทศต่อคนเพิ่มมากกว่า 2 เท่า รายได้เฉลี่ยเพิ่มมากกว่า 3 เท่า และมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้นมากมายก็ตาม เนื่องจากการแปรความหมายเรื่องความสุขของบุคคลสามารถเปลี่ยนไปตามช่วงเวลาที่เปลี่ยนแปลง

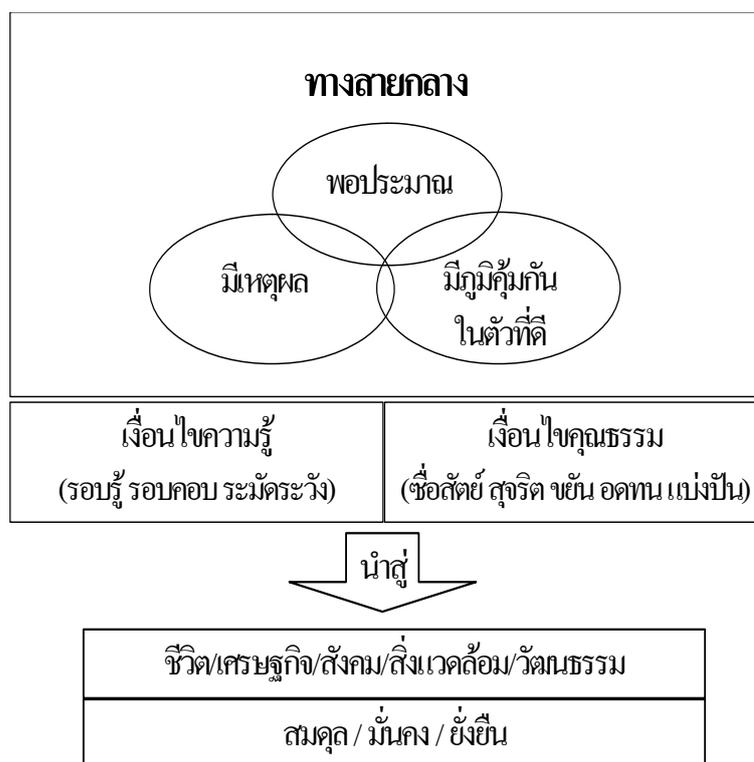
จากงานวิจัยดังกล่าวทำให้ทราบว่าความสุขของบุคคลนั้น สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา คือหลังจากได้รับรายได้หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพิ่มขึ้น ความสุขมักเพิ่มขึ้นแต่จะเพิ่มขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น เมื่อเวลาผ่านไปความสุขจะค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากบุคคลจะปรับตัวให้เกิดความเคยชิน (hedonic adaptation) กับสถานะใหม่ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ศึกษาต้องการทดสอบสมมติฐานข้อ 5 คือความสุขของบุคคลจะลดลง เมื่อบุคคลเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเอง

กับรายได้ที่เคยได้รับในอดีต และพบว่ารายได้ในปัจจุบันไม่สูงขึ้น (เท่าเดิมหรือน้อยลง) ภายใต้งบเงินที่กำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่

สรุปจากงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้ทราบถึงแนวคิดในการพัฒนาของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มุ่งเน้นเรื่องการเพิ่มขึ้นของรายได้และทรัพย์สิน เพื่อให้อัตราประโยชน์ของบุคคลเพิ่มขึ้นจากการได้รับสินค้าและบริการมากขึ้น แต่จากทฤษฎีและแนวคิดทางจิตวิทยาทำให้ทราบว่ารายได้ไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อความสุข ที่งานสุขภาพจิตของกรมสุขภาพจิต กล่าวว่า เงิน วัตถุและความสนุกสนานนั้นไม่อาจให้ความสุขแก่ชีวิตได้เสมอไป บ่อเกิดแท้จริงของความสุขเกิดจากความพึงพอใจในสิ่งที่มีและเป็นอยู่ ซึ่งอาศัยองค์ประกอบที่สมดุลในหลายด้านประกอบกัน ยกตัวอย่างเช่น การมีทัศนคติเชิงบวกต่อชีวิต การรู้จักพอ การรู้จักให้ การมีสายสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและมิตรสหาย การมีศิลปะ การใช้ชีวิตที่เก็บเกี่ยวความรื่นรมย์ให้แก่ชีวิตได้ทุกวันเวลา และการบริหารจัดการใจให้รับรู้และยอมรับความเป็นไปของโลกอย่างเป็นจริง (กรมสุขภาพจิต, 2548) จากเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมาทำให้ผู้ศึกษาเชื่อว่าวิธีที่สามารถทำให้บุคคลได้รับความสุขเพิ่มขึ้นอย่างยั่งยืนหรือพบกับความสุขความเจริญอันแท้จริง คือการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

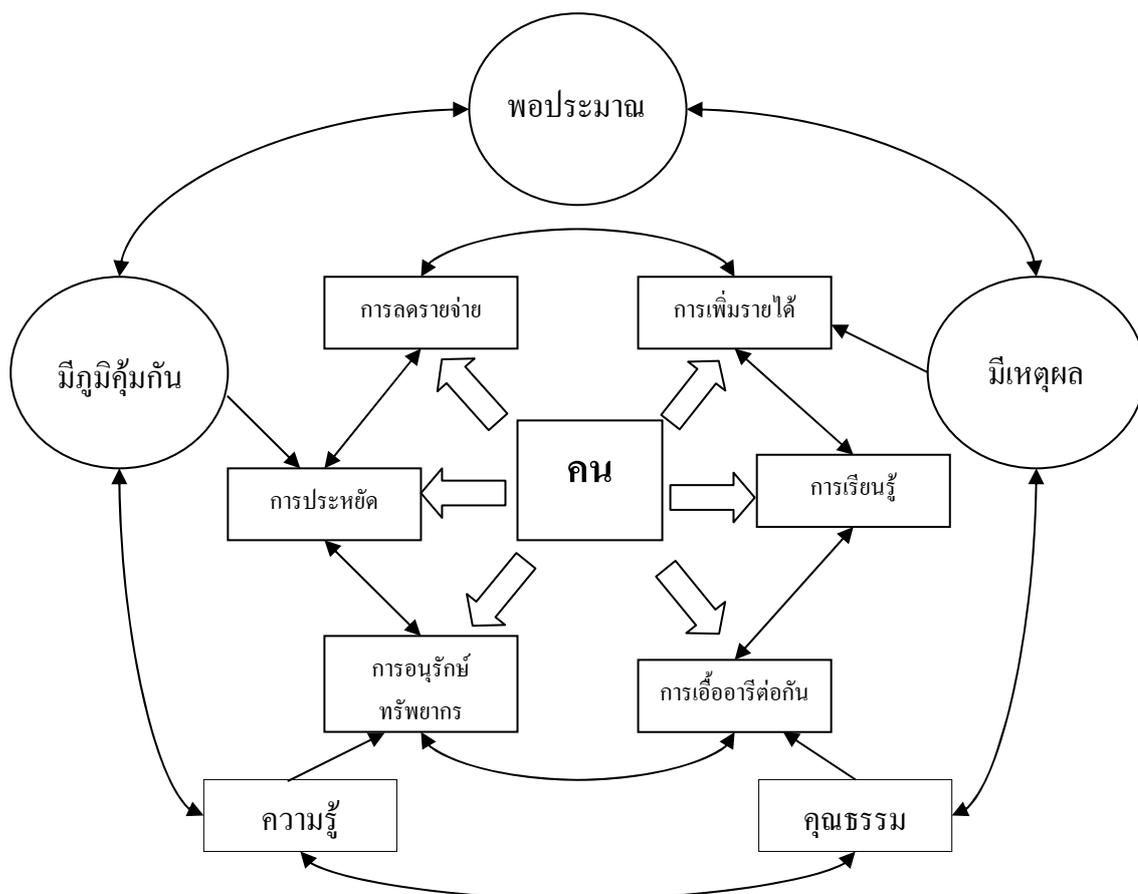
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดและวิธีการที่ชี้ถึงการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยมีการปฏิบัติและแนวคิดแห่งความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ภายใต้งบเงินที่อาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และต้องมีความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน เพื่อเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของบุคคลให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และสุจริต ทำให้เกิดความสมดุลทางด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ให้มีความมั่นคงและยั่งยืน โดยมีคำนิยามสั้นๆ ดังแสดงในภาพที่ 1 บ่งบอกถึงการปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีการปฏิบัติแบบ 3 ห่วง ได้แก่ 1) พอประมาณ 2) มีเหตุผล 3) มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และ 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม

ภาพที่ 1 หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: ปริญญา พิบูลสรารุท (2549: 10)

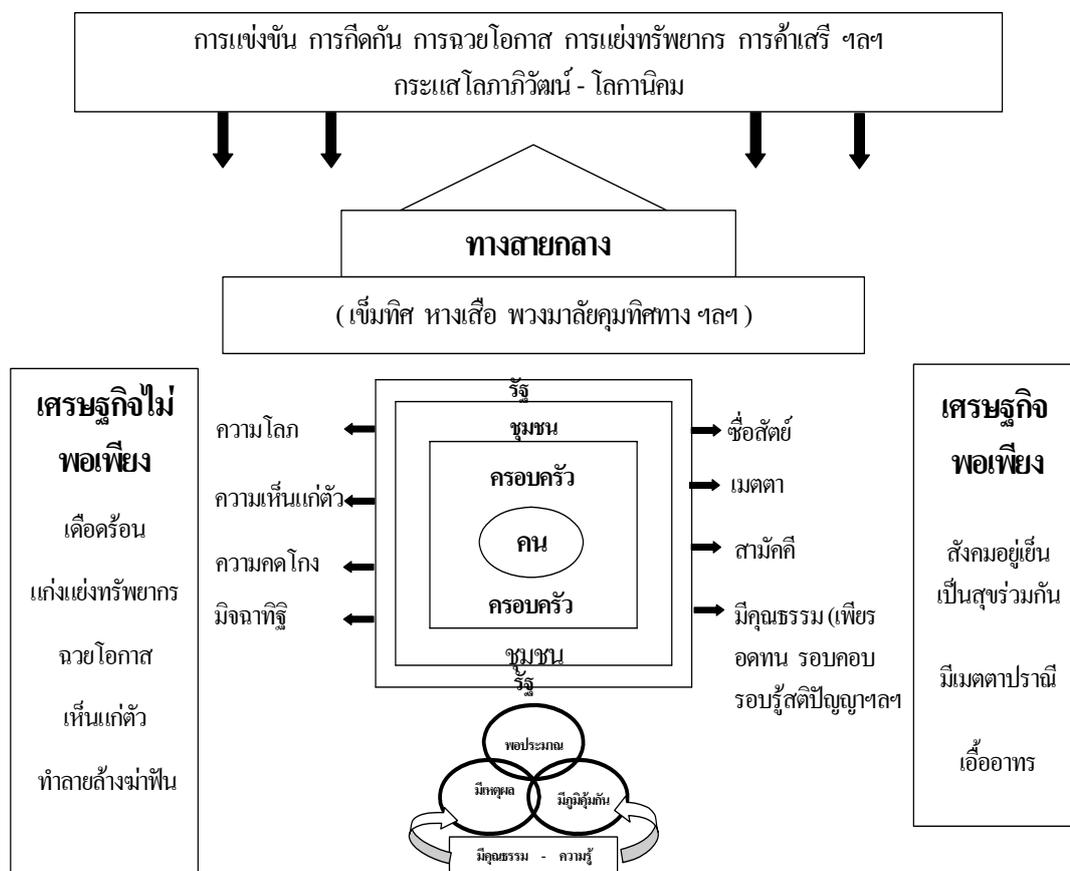
ในปีพ.ศ. 2549 คณะกรรมการอำนวยการเศรษฐกิจพอเพียงสังักัดกระทรวงมหาดไทยได้มีการจัดทำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่าง เพื่อการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นที่แพร่หลายทั่วทั้งประเทศ โดยมีการจัดทำหมู่บ้านตัวอย่างครอบคลุมทั้ง 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ มีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง 6 ด้าน ได้แก่ 1) การลดรายจ่าย 2) การเพิ่มรายได้ 3) การประหยัด 4) การเรียนรู้ 5) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6) การเอื้ออารีต่อกัน ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นนั้นจะต้องเริ่มที่ตัวบุคคลก่อนเสมอ โดยกิจกรรมเหล่านี้ดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดและการปฏิบัติแบบ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังแสดงในภาพที่ 2 (คณะกรรมการอำนวยการเศรษฐกิจพอเพียง, 2549)

ภาพที่ 2 ลักษณะกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงของตัวบุคคล

ที่มา: คณะกรรมการอำนวยการเศรษฐกิจพอเพียง (2549: 11)

ผู้ศึกษาเชื่อว่าการปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำให้บุคคลพบความสุขความเจริญอันแท้จริงได้ เนื่องจากผู้ที่ปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเคร่งครัดสามารถทำให้ลดความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความคดโกงและมีจิตใจดี แล้วทำให้ผู้ปฏิบัติ นั้นเกิดความซื่อสัตย์ ความมีเมตตา ความรักสามัคคี ความเพียร ความอดทน และความสามารถที่สามารถต้านทานต่อสิ่งกระตุ้นและสิ่งเร้าต่างๆ จากภายนอกที่ทำให้เกิดความหลงผิดได้ จากระดับตัวบุคคลที่มีความสุขส่งผลให้ครอบครัวมีความอบอุ่นขยายไปสู่ระดับชุมชนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และถึงระดับรัฐที่มีธรรมาภิบาลและคุณธรรมในการบริหารงานประเทศ ทำให้มีการพัฒนาประเทศ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืนสืบต่อไป ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขของสังคม
ที่มา: สำนักบริการสวัสดิการสังคม (2550)

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับแนวคิดของ Dalai Lama ที่กล่าวว่าเมื่อบุคคลมีความเห็นอกเห็นใจต่อความทุกข์ของบุคคลอื่นและบุคคลได้ให้ความช่วยเหลือกับบุคคลผู้มีความทุกข์อยู่นั้น บุคคลผู้ให้ความช่วยเหลือจะได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำนั้นในทันที นั่นคือการได้รับความสุขจากการทำความดี (Layard, 2006: 190 cited Goleman, 2003: 284) และจากงานวิจัยของ Schwartz *et al.* (2002) พบว่าบุคคลที่รู้จักความพอประมาณในการบริโภคและมีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่จะมีระดับความสุขมากกว่าบุคคลที่เป็นพวกบริโภคนิยมแล้วชอบทำอะไรตามกระแสสังคม เพราะพวกบริโภคนิยมมักจะมีคามคาดหวังในสิ่งต่างๆ ที่สูง เมื่อไม่ได้รับสิ่งต่างๆ ตามที่คาดหวังไว้ก็ทำให้ความสุขลดลง ขณะที่งานวิจัยของ Ryff and Singer (2003 cited in Layard, 2006) พบว่าความสุขมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับการเป็นบุคคลที่มีจุดมุ่งหมาย การมีอิสระ

ในการดำเนินชีวิต การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น รวมถึงการให้คุณค่าและการยอมรับความสามารถของตนเอง

จากงานวิจัยดังกล่าวมีการใช้ตัวแปรต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความสุขของบุคคลนอกเหนือจากเรื่องของรายได้เพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องการให้บุคคลให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างๆ รอบๆ ตัว ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตและสภาพจิตใจ ผู้ศึกษาเชื่อว่าเมื่อจุดสนใจมิใช่ความต้องการเพิ่มขึ้นของรายได้เพียงอย่างเดียว ความคาดหวังเรื่องรายได้จึงน้อยลง เพราะเกิดการพอประมาณ การมีสติในการเลือกซื้อสินค้า และการมีภูมิคุ้มกันไม่ให้หลงไปกับสิ่งมอมเมา นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความร่วมมือกันของผู้คนในชุมชนทำให้ลดการแข่งขันและลดการเปรียบเทียบกันของคนในชุมชนเพื่อดำรงไว้ซึ่งความสุขความเจริญอันแท้จริง ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาได้นำลักษณะของกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง 6 ด้านของกระทรวงมหาดไทยไปกำหนดเป็นลักษณะที่แสดงถึงความพอเพียงของบุคคล โดยทำการวิเคราะห์ว่าบุคคลที่มีการนำกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงถึงความพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตสามารถส่งผลกระทบต่อความสุขของแต่ละบุคคลอย่างไร

แบบจำลองทางเลือกตามลำดับ

สมมติให้มีบุคคลที่ i มีทางเลือกอยู่ทั้งสิ้น m ทางเลือก ซึ่งเป็นทางเลือกหรือเหตุการณ์ที่สามารถจัดลำดับได้ มีค่าเรียงตามลำดับดังนี้ $y_i = 1, 2, \dots, m$ ทางเลือก y_i นั้นเป็นตัวแปรตามที่กำหนดโดยตัวแปรอิสระและสามารถสังเกตได้ ในที่นี้กำหนดให้ระดับความสุขของบุคคลที่ i นั้นเป็นตัวแปรตาม (y_i) มีค่า $1, 2, \dots, m$ การที่บุคคลมีความสุขในระดับ $1, 2$ หรือ m นั้น ในแบบจำลองที่แท้จริงจะไม่สามารถสังเกตได้ เพราะอยู่ในรูปตัวแปรแฝง (latent variable) ซึ่งในที่นี้กำหนดให้เป็นค่า y_i^* มีลักษณะเป็นค่าต่อเนื่องแบบสุ่ม (continuous random variable) และมีความสัมพันธ์กับค่าตัวแปร y_i ที่เราสังเกตได้ ดังนี้

$$y_i^* = x_i' \beta + u_i \quad (1)$$

และ
$$y_i = j \quad \text{ถ้า} \quad \gamma_{j-1} < y_i^* \leq \gamma_j \quad (2)$$

โดยที่ j เป็นค่าใดๆ ตั้งแต่ $1, 2, \dots, m$ γ คือค่าความสุข และ y_i^* ที่เกิดขึ้นเป็นค่าต่อเนื่อง

กล่าวคือการที่บุคคลที่ i จะตกอยู่ในระดับความสุขที่ j ได้มีค่าความสุขที่เป็นตัวแปรแฝง y_i^* มีค่าอยู่ระหว่าง γ_{j-1} และ γ_j กำหนดให้ u_i มีการแจกแจงแบบ standard logistic distribution กล่าวคือเมื่อใดที่ $m = 2$ แบบจำลองจะกลับไปสู่แบบจำลองสองทางเลือกดั้งเดิม ในที่นี้กำหนดให้ความสุขมี 3 ระดับที่มีการจัดลำดับกัน ซึ่งสามารถเขียนแบบจำลองตามลำดับได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{จากสมการ (1)} \quad y_i^* &= x_i' \beta + u_i \\ y_i &= 1 \quad \text{ถ้า} \quad y^* \leq \gamma_1 \\ y_i &= 2 \quad \text{ถ้า} \quad \gamma_1 < y^* \leq \gamma_2 \\ y_i &= 3 \quad \text{ถ้า} \quad y^* > \gamma_2 \end{aligned} \quad (3)$$

เมื่อ γ เป็นพารามิเตอร์ที่รู้ค่าและจะถูกประมาณค่าพร้อมกับ β ด้วยวิธี Maximum likelihood estimation ค่าสัมประสิทธิ์ β คือ ค่าที่อยู่ในแบบจำลอง y_i^* นั่นคือ เป็นค่าที่แสดงความสัมพันธ์กับตัวแปรแฝง (หรือความน่าจะเป็น) เช่นเดียวกับที่อยู่ในแบบจำลองสองทางเลือกถ้าค่า β_k มีเครื่องหมายเป็นบวกแสดงว่าเมื่อค่าตัวแปร x_{ik} เพิ่มขึ้นจะทำให้ค่า y^* เพิ่มสูงขึ้นด้วย (อารี วิบูลย์ พงศ์, 2550: 208-209)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

McBride (2001) ศึกษาการเปรียบเทียบระดับรายได้ของบุคคลในสังคมต่อความสุข ใช้ข้อมูลจากสถาบัน General Social Surveys จากการสำรวจประชากรในประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวน 2,000 ตัวอย่าง ในปี 1994 เป็นข้อมูลภาคตัดขวาง (cross-section data) กำหนดระดับของความสุขมีค่าตั้งแต่ 1 ถึง 3 และวิเคราะห์สมการด้วย ordered probit model พบว่าบุคคลมักเปรียบเทียบระดับรายได้กับผู้อื่นที่มีอายุ เพศ และอาชีพ ใกล้เคียงกัน หรือชนชาติเดียวกัน อีกทั้งผลกระทบจากการเปรียบเทียบระดับรายได้ต่อความสุขจะมีมากขึ้นเมื่อบุคคลมีรายได้ที่สูงขึ้น นอกจากนี้การเพิ่มขึ้นของระดับรายได้ที่ได้รับทำให้ความสุขของบุคคลเพิ่มขึ้น ขณะที่รายได้ของบุคคลอื่นที่เพิ่มขึ้นกลับทำให้ความสุขของบุคคลลดลง และการเพิ่มขึ้นของรายได้สำหรับบุคคลที่มีระดับรายได้ต่ำสามารถเพิ่มความสุขของบุคคลมากกว่าการเพิ่มขึ้นของรายได้ของบุคคลที่มีระดับรายได้สูง

Helliwell (2003) ศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อระดับความสุขของบุคคล ใช้ข้อมูลจาก World Values Survey จำนวน 87,806 ตัวอย่าง จาก 46 ประเทศ ในช่วงปี 1980-1997 กำหนดระดับของความสุขมีค่าตั้งแต่ 1 ถึง 10 และวิเคราะห์สมการด้วย least squares estimation กับ ordered probit model พบว่าปัจจัยที่มีผลในทางบวกต่อความสุขของบุคคล ได้แก่ การมีสุขภาพดี การมีสถานะแต่งงาน และอยู่ด้วยกัน การมีงานทำ การจบการศึกษาในระดับสูง การมีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป การเข้าโบสถ์ สม่ำเสมอ การทำกิจกรรมเพื่อสังคม การไว้วางใจผู้อื่น การซื้อสตัคต่อตนเอง และการมีรัฐบาลที่มีธรรมาภิบาล ปัจจัยที่มีผลทางลบต่อความสุขของบุคคล ได้แก่ การมีสุขภาพไม่ดี การแยกกันอยู่ของคู่สมรส การว่างงาน การมีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่นถึงวัยทำงาน การมีรัฐบาลที่ทุจริต นอกจากนี้ Helliwell ยังพบว่าความสุขของบุคคลนั้นเริ่มจากคงที่ในวัยเด็ก ต่อจากนั้นความสุขจะค่อยๆ ลดลงในช่วงเป็นวัยรุ่นและวัยทำงาน แล้วความสุขจะเพิ่ม ขึ้นในช่วงวัยเกษียณ ทำให้ความสุขของบุคคลในวัยต่างๆ มีลักษณะเป็นรูป U-shape อีกทั้งการเพิ่มรายได้ของบุคคลที่มีฐานะปานกลางสามารถทำให้บุคคลได้รับความสุขมากกว่าการเพิ่มรายได้ของบุคคลที่รวย ทำให้ทราบว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้นทำให้ความสุขของบุคคลเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง

Di Tella *et al.* (2003) ศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความสุขของบุคคลในประเทศต่างๆ แถบยุโรปและประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจัยดังกล่าวประกอบด้วยตัวแปรระดับบุคคลและตัวแปรที่ชี้วัดเศรษฐกิจระดับมหภาค ใช้ข้อมูลจาก 2 แหล่ง แหล่งแรกจาก Euro-Barometer Survey Series จากการสำรวจประชากรในประเศยุโรปจำนวน 271,224 ตัวอย่าง ในช่วงปี 1980-1997 กำหนดระดับของความสุขมีค่าตั้งแต่ 1 ถึง 4 และข้อมูลแหล่งที่สองจากสถาบัน General Social Surveys จากการสำรวจประชากรในประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวน 26,668 ตัวอย่าง ในช่วงปี 1972 ถึง 1994 กำหนดระดับของความสุขมีค่าตั้งแต่ 1 ถึง 3 ข้อมูลทั้งสองแหล่งวิเคราะห์สมการด้วย ordered probit model พบว่าการมีงานทำ การมีอายุในวัยเกษียณ การมีรายได้สูง การที่กำลังศึกษา การมีสถานะแต่งงาน และอยู่ด้วยกัน และการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติภายในประเทศ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความสุขของบุคคล ส่วนปัจจัยที่มีผลทางลบต่อความสุขของบุคคล ได้แก่ การว่างงาน การเป็นเพศชาย การมีรายได้ต่ำ การมีระดับการศึกษาในระดับต่ำ การมีบุตร การแยกกันอยู่ และการเพิ่มขึ้นของอัตราเงินเฟ้อและอัตราการว่างงาน จากนั้น Di Tella *et al.* ได้ทำการทดลองเปลี่ยนแปลงค่าของตัวแปรชี้วัดเศรษฐกิจในระดับมหภาค โดยให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติภายในประเทศต่อการลงทุน (Gross Domestic Product Per Capital: GDP per capital) เพิ่มขึ้นจากระดับปกติ 1,000 เหรียญดอลลาร์สหรัฐ ส่งผลให้จำนวนบุคคลที่มีความสุขสูงเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 27.3 เป็นร้อยละ 30.9 นอกจากนี้ยังทำให้จำนวนบุคคลที่มีความสุขต่ำลดลงจากร้อยละ 4.8 เป็นร้อยละ 4.1 แต่ถ้

อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 1.5 ภาครัฐต้องจ่ายเงินชดเชยให้กับทุกคนคิดเป็นจำนวนเงิน 200 เหรียญดอลลาร์สหรัฐต่อคน จึงสามารถรักษาความสุขของบุคคลในสังคมให้เท่าเดิม

Stutzer (2004) ศึกษาผลกระทบของรายได้ที่มีต่อความสุขของบุคคล เน้นที่ผลกระทบจากรายได้ที่คาดหวัง โดยมีการนำทฤษฎีและแนวคิดทางจิตวิทยาเรื่องทฤษฎีระดับของการคาดหวัง ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม และทฤษฎีการปรับตัวมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ใช้ข้อมูลจาก Leu *et al.* (1997) ซึ่งเป็นข้อมูลที่เก็บจากประชากรในประเทศสวิตเซอร์แลนด์จำนวน 4,462 ตัวอย่าง ในปี 1992-1994 เป็นข้อมูลภาพตัดขวาง (cross-section data) กำหนดระดับของความสุขมีค่าตั้งแต่ 1 ถึง 10 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วย least squares estimation พบว่าการคาดหวังรายได้ที่สูงทำให้ความสุขลดลงเมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ โดยผลกระทบของความสุขเกิดขึ้นจากรายได้ที่คาดหวัง การกำหนดระดับรายได้ที่คาดหวังมาจากรายได้ในอดีตและรายได้เฉลี่ยของบุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นการพิสูจน์ว่าทำไมบุคคลที่มีระดับรายได้ที่สูงมีความสุขมากกว่าบุคคลที่มีระดับรายได้ที่ต่ำ เพราะบุคคลที่มีระดับรายได้สูงมีผลต่างของรายได้ที่คาดหวังกับรายได้ที่ได้รับน้อยกว่าบุคคลที่มีระดับรายได้ต่ำ ซึ่งจะส่งผลต่อความสุขในทิศทางตรงกันข้ามกัน นอกจากนี้ระดับรายได้ที่คาดหวังยังเปลี่ยนแปลงตามอายุ สมาชิกในครอบครัวและระดับการศึกษา

Ferrer-i-Carbonell (2005) ศึกษาผลกระทบของรายได้ที่มีต่อความสุขของประชาชนในประเทศเยอรมัน โดยเน้นที่ผลกระทบจากรายได้เฉลี่ยและรายได้เชิงเปรียบเทียบของบุคคลในชุมชน ใช้ข้อมูลจากสถาบัน German Socio-Economic Panel (GSOEP) จากการสำรวจประชากรในประเทศเยอรมันจำนวน 16,000 ตัวอย่าง ในปี 1992-1997 กำหนดระดับของความสุขมีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 10 และวิเคราะห์ด้วย ordered probit model ซึ่งทำการวิเคราะห์ทั้งแบบข้อมูลที่มีความต่อเนื่องของช่วงเวลา (time-series data) และข้อมูลภาพตัดขวาง (cross-section data) พบว่าการเปลี่ยนแปลงรายได้เฉลี่ยของคนในสังคมมีผลกระทบต่อความสุขของประชาชนในเยอรมันตะวันออกมากกว่าประชาชนในเยอรมันตะวันตก เนื่องจากรายได้ของประชาชนในเยอรมันตะวันออกน้อยกว่ารายได้ของประชาชนในเยอรมันตะวันตก เพราะการเปลี่ยนแปลงของรายได้มีผลต่อความสุขของคนยากจนมากกว่าคนที่ร่ำรวย อีกทั้งการเปรียบเทียบรายได้ของบุคคลมักจะเป็นการเปรียบกับบุคคลที่มีรายได้มากกว่า (upwards) เสมอ ตามแนวคิดของ Dusenberry (Ferrer-i-Carbonell, 2005 cited Dussenberry, 1949) นอกจากนี้ Ferrer-i-Carbonell พบว่าถ้ารายได้ภายในครัวเรือนของบุคคลเพิ่มขึ้นเท่าๆ กับการเพิ่มขึ้นของรายได้เฉลี่ยของบุคคลในชุมชนนั้น ความสุขของบุคคลจะไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก สรุปได้ว่ารายได้ของบุคคลอื่นในสังคมสามารถส่งผลกระทบต่อความสุขความพอใจของบุคคลที่อยู่ในสังคม

Nititiphrut (2007) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของคนไทย โดยอาศัยกรอบแนวคิดเรื่องความสุขจากกระบวนการทางจิตวิทยาที่มีการใช้ทฤษฎีระดับของการคาดหวัง ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคมและทฤษฎีการปรับตัว หรือรวมเรียกทฤษฎีเหล่านี้ว่าอรรถประโยชน์จากประสบการณ์ (Experienced utility) มาเป็นกรอบแนวคิดในงานวิจัย แล้วใช้กรอบแนวคิดเรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์ (Buddhist Economics) เพื่ออธิบายความสุขของคนในประเทศทางตะวันออก จากข้อมูลการสำรวจประชากรในกรุงเทพมหานครจำนวน 347 ตัวอย่าง ในปี 2007 เฉพาะบุคคลที่มีอายุมากกว่า 15 ปีขึ้นไปเป็นข้อมูลภาคตัดขวาง (cross-section data) กำหนดระดับของความสุขมีค่าตั้งแต่ 1 ถึง 5 และวิเคราะห์ด้วย ordered response model (ค่าจากการวิเคราะห์ด้วย ordered probit กับ ordered logit มีค่าไม่แตกต่างกัน) พบว่าบุคคลที่มีอายุระหว่าง 33-34 ปี มีความสุขมากที่สุดจากกลุ่มประชากรที่ทำการเก็บตัวอย่าง หรือมีความสุขของบุคคลในวัยต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นรูป U-shape แบบกลับหัว และ Nititiphrut ยังพบว่าความสุขจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับบุคคลที่มีการดำเนินชีวิตตามทางสายกลางและมีระดับการศึกษาสูง ขณะบุคคลผู้หาเลี้ยงครอบครัวมีผลทำให้ความสุขลดลง

จากงานวิจัยข้างต้นทำให้ทราบว่าความสุขของบุคคลเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัย เมื่อนำทฤษฎีและแนวคิดทางจิตวิทยามาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา สามารถทำให้มุมมองเรื่องความสุขในชีวิตของบุคคลมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องรายได้ของบุคคลที่มีผลต่อความสุข จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้ศึกษานำกรอบแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในการหาผลกระทบของรายได้แบบต่างๆ ต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่นำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ผู้ศึกษาเพิ่มเติมการวัดความสุขจาก 1 วิธี เป็น 3 วิธี เพื่อทดสอบว่าความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่วัดจากวิธีแรกดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยมีความแตกต่างจากวิธีที่สองการสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข และวิธีที่สามการวัดความสุขในชีวิตของประชาชนหรือไม่ นอกจากนี้ถึงแม้ว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงทั้งสิ้น แต่เนื่องจากสภาพทางกายภาพที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกรและการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงในแต่ละหมู่บ้านอาจมีความแตกต่างกัน ซึ่งอาจมีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ผู้ศึกษาจึงกำหนดให้การอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่แตกต่างกันและการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงเป็นตัวแปรอิสระในแบบจำลอง

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ข้อมูลทุติยภูมิเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของความอยู่ดีมีสุข ทฤษฎีระดับของการคาดหวัง ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม ทฤษฎีการปรับตัว แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สภาพทั่วไปของเกษตรกรและสภาพพื้นที่ในการศึกษา โดยมีแหล่งข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ คือ

คณะกรรมการอำนวยการเศรษฐกิจพอเพียง กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ ข้อมูลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดและวิธีการที่ชี้ถึงกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงของคนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักบริการสวัสดิการสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ ข้อมูลความสัมพันธ์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขของสังคม

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชลบุรี ได้แก่ ข้อมูลหมู่บ้านต่างๆ ในจังหวัดชลบุรีที่ผ่านเกณฑ์ 6x2 เพื่อคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และแบบสอบถามในการประเมินกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงทั้ง 6 ด้านของแต่ละบุคคล (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชลบุรี, 2550ก)

สำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี ได้แก่ ข้อมูลจำนวนเกษตรกรและพื้นที่ในการทำการเกษตรในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดชลบุรี

สำนักงานเกษตรอำเภอพนัสนิคม ได้แก่ ข้อมูลจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวและพื้นที่ในการทำการเกษตรในแต่หมู่ในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี รวมถึงข้อมูลผู้ใหญ่บ้าน และ/หรือ ผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้านที่ทำการศึกษาคั้งนี้

แหล่งข้อมูลจากที่อื่นๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มูลนิธิเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข General Social Surveys และ German Socio-Economic Panel Study ซึ่งเป็นข้อมูลด้านดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข (Well-being) หรือ ความสุข (Happiness) รูปแบบต่างๆ

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

ข้อมูลปฐมภูมিরวบรวมได้จากการปฏิบัติงานภาคสนามโดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลที่รวบรวมได้ประกอบด้วยประชากรที่ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการลงรหัสข้อมูล มีรายละเอียดคั้งนี้

2.1 ประชากรที่ทำการศึกษา

ประชากรที่ทำการศึกษาคั้งนี้ คือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำการเก็บตัวอย่างใน 6 ตำบลที่มีจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมากที่สุดในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี เกษตรกรผู้ปลูกข้าวใน 6 ตำบลในปี 2545 มีจำนวนเท่ากับ 2,589 คน ดังแสดงตามตารางผนวกที่ 5 โดยทำการเก็บตัวอย่างในช่วงเดือนกันยายน ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2550

2.2 กลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาคั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างจากประชากร โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (sample size) และวิธีการสุ่มตัวอย่าง (sampling) มีระเบียบวิธีการกำหนดคั้งนี้

1) ขนาดของตัวอย่าง

ในการศึกษาได้กำหนดขนาดตัวอย่างจากการคำนวณตัวอย่างขั้นต่ำ เพื่อให้ได้ตัวแทนที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรที่เชื่อถือได้ตามการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูป Krejcie and Morgan (ยูทท ไกยวรรณ, 2549: 101 อ้างถึง Krejcie and Morgan, 1970: 608-609) โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้มีค่าเท่ากับร้อยละ 95

สูตรที่ใช้ในการศึกษา คือ

$$n = \frac{\chi^2 NPQ}{e^2 (N - 1) + \chi^2 PQ} \quad (4)$$

กำหนดให้

n	=	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
χ^2	=	ค่าไคสแควร์ที่ df เท่ากับ 1 และระดับความเชื่อมั่น 95 % ($\chi^2 = 3.841$)
N	=	ขนาดของประชากร
P	=	สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร (P = 0.5)
Q	=	1-P = 1-0.5 = 0.5
E	=	เปอร์เซ็นต์ของความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (e = 0.05)

จากสูตรข้างต้นสามารถวิเคราะห์เป็นตัวเลขสำเร็จรูปได้ จากประชากรจำนวน 2,589 คน เมื่อเปิดตารางเปรียบเทียบพบว่าขนาดของตัวอย่างในการศึกษาควรมีจำนวนประมาณ 335 ตัวอย่าง ดังแสดงตามตารางผนวกที่ 6

2) การสุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากประชากรที่สนใจในการศึกษา คือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ผู้ศึกษาใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเกษตรอำเภอพนัสนิคม ในการคัดเลือกตำบลที่มีพื้นที่ในการปลูกข้าวและมีหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มีครัวเรือนผ่านเกณฑ์วัด 6 x 2 จำนวนมาก ตำบลที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ตำบลหนองปรือ ตำบลหนองเหียง ตำบลสระสี่เหลี่ยม ตำบลหน้าพระธาตุ ตำบลทุ่งขวาง และตำบลนาวังหิน ดังแสดงตามตารางผนวกที่ 5 จากนั้นผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) ในการเลือกหมู่บ้านตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจข้อมูลจำนวน 12 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านหนองข่า บ้านแปรงเกตุ บ้านเชิงเนิน บ้านทรงธรรม บ้านเนินคูม บ้านโนนบ บ้านเนินแพง บ้านตม บ้านสระนา บ้านน้ำซับ บ้านหนองซอแง และบ้านหนองปรือ

2.3 แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลสร้างขึ้นตามแนวทางวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยใช้ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาช่วยในการกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา มีตัวอย่างของแบบสอบถามดังแสดงในภาคผนวก ก และมีขั้นตอนในการทำแบบสอบถาม ดังต่อไปนี้

- 1) รวบรวมเอกสารและแบบสอบถามที่เกี่ยวกับเรื่องการวัดระดับความสุขในการดำเนินชีวิตของในประเทศและต่างประเทศ
- 2) คัดเลือกเฉพาะคำถามที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา จากนั้นนำคำถามทั้งหมดมาจัดเป็นหมวดหมู่ตามลำดับของข้อมูลที่ต้องการทราบ
- 3) นำชุดแบบสอบถามมาทดสอบกับบุคคลทั่วไปในจังหวัดกรุงเทพฯ จำนวน 10 ชุด เพื่อปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ทั้งทางด้านจำนวนคำถาม คำอธิบายเพิ่มเติมแบบสอบถาม ลักษณะภาษาที่ใช้ในการถามและปรับปรุงระยะเวลาในการสัมภาษณ์ตัวอย่างให้เหมาะสม

4) นำชุดแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดสอบกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในอำเภอกิ่ง
เกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี จำนวน 20 ชุด เพื่อนำแบบสอบถามมาประมวลและปรับปรุงข้อคำถามที่
ไม่เหมาะสม เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ทั้งด้านเนื้อหาและภาษา

5) เมื่อได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้วจึงนำไปใช้สัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกข้าวใน
หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

แบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการศึกษาคั้งนี้ได้แบ่งหัวข้อ
ออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนแรกเป็นคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง
ส่วนที่สองเป็นคำถามเกี่ยวกับความสุข ส่วนที่สามเป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร
และส่วนที่สี่เป็นคำถามเกี่ยวกับรายได้และรายจ่าย ดังแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายละเอียดของแบบสอบถามในการศึกษา

ส่วนที่	หัวข้อเรื่อง	คำถาม (ข้อ)	แหล่งอ้างอิง			
1	ระดับการปฏิบัติของเกษตรกรในกิจกรรมที่ แสดงถึงความพอเพียง	}	สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดชลบุรี (2550ก)			
				1) การลดรายจ่าย	7	
				2) การเพิ่มรายได้	4	
				3) การประหยัด	4	
				4) การเรียนรู้	6	
				5) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	8	
	6) การเอื้ออารีต่อกัน	7				
2	การสำรวจเรื่องความสุข					
				1) ดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย	66	กรมสุขภาพจิต (2545)
				2) การสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข	1	General Social Surveys (2007)
	3) การวัดความสุขในชีวิตของประชาชน	1	Ferrer-i-Carbonell (2005)			

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ส่วนที่	หัวข้อเรื่อง	คำถาม (ข้อ)	แหล่งอ้างอิง
3	ข้อมูลทั่วไป		
	1) ข้อ 1 – 6	9	ข้อมูลทั่วไป
4	รายได้และรายจ่าย		
	1) ข้อ 7 รายได้ ก. รายได้ทางด้านการเกษตร ได้แก่ พืช สัตว์ และการแปรรูป รายได้ ข. รายได้อื่นที่เป็นตัวเงิน	3 กลุ่ม 6	ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนา ชนบท (2550)
	2) ข้อ 8 การเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบัน กับรายได้ในอดีต	1	
	3) ข้อ 9 รายได้ที่คาดหวัง	1	McBride (2001) และ Stutzer (2003)
	4) ข้อ 10 บุคคลที่ใช้ในการเปรียบรายได้	1	Clark (1996), และ Stutzer (2003)
	5) ข้อ 11 สถานะของรายได้เมื่อถูก เปรียบเทียบ	1	
	6) ข้อ 12 รายจ่าย	16	
			Clark (1996), McBride (2001), Stutzer (2003) และ Ferrer-i-Carbonell (2005)
			ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนา ชนบท (2550)

2.4 การลงรหัสข้อมูล

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระต่อความสุขซึ่งเป็นตัวแปรตามมักจะมีปัจจัยที่เป็นตัวแปรเชิงคุณภาพอยู่ด้วยเสมอ การลงรหัส (Coding) ของแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษาจะมีลักษณะการลงรหัสข้อมูลเป็นแบบการใช้ตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) หลายปัจจัยด้วยกันมีรายละเอียดของตัวแปรตามและตัวแปรอิสระต่างๆ ดังต่อไปนี้

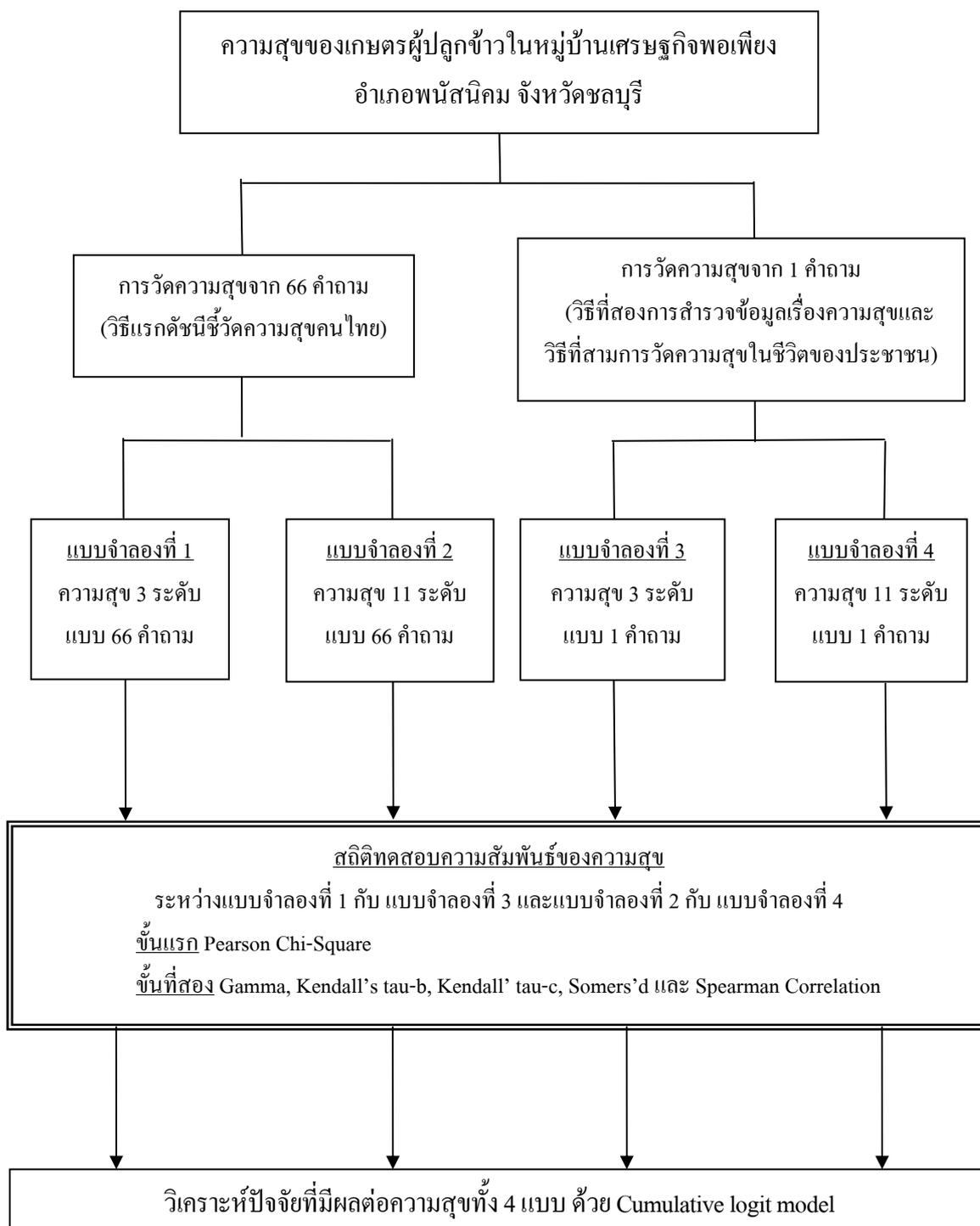
HAPPY	=	ตัวแปรตามซึ่งเป็นระดับความสุขของแต่ละบุคคล
V_1 – V_12	=	หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 12 หมู่บ้าน
REEX	=	การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงการลดรายจ่ายของครัวเรือน (คะแนน)
ININ	=	การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงการเพิ่มรายได้ (คะแนน)
SAVE	=	การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงการประหยัด (คะแนน)
STUD	=	การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงการเรียนรู้ (คะแนน)
CONS	=	การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (คะแนน)
KIND	=	การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงการเอื้ออารีต่อกัน (คะแนน)
MALE	=	สถานภาพทางเพศชาย
	MALE	= 1 ผู้ชาย
	MALE	= 0 ผู้หญิง
AGE	=	อายุ (ปี)
EDU	=	จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา (ปี)
FAM0014	=	จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อายุน้อยกว่า 15 ปี (คน)
FAM1599	=	จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อายุมากกว่า 15 ปี (คน)
RICE	=	รายได้จากการทำนาข้าว (บาทต่อปี)
AGRINOR	=	รายได้จากการทำการเกษตรด้านอื่นๆ ที่ไม่รวมการทำนาข้าว (บาทต่อปี)
NONAGRI	=	รายได้นอกภาคการเกษตร (บาทต่อปี)
MINCEXP	=	ผลต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน (บาทต่อปี)
MASPINC	=	ผลต่างของรายได้ที่คาดหวัง จากรายได้ในปัจจุบันของครัวเรือน (บาทต่อปี)
INCSAMEDEC	=	การเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันกับรายได้ในอดีตของตนเอง
	INCSAMEDEC	= 1 รายได้ในปัจจุบันเท่าเดิมหรือลดลงเมื่อเทียบกับอดีต
	INCSAMEDEC	= 0 รายได้ในปัจจุบันเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับอดีต
COMLESS	=	การเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ของบุคคลอื่น
	COMLESS	= 1 รายได้ในปัจจุบันน้อยกว่ารายได้ผู้อื่น
	COMLESS	= 0 รายได้ในปัจจุบันเท่ากับหรือมากกว่ารายได้ผู้อื่น

ขั้นตอนในการศึกษา

ผู้ศึกษากำหนดขั้นตอนในการศึกษาโดยเก็บข้อมูลความสุขของบุคคล ประกอบด้วยวิธีแรก การวัดความสุขด้วยคำถาม 66 คำถาม จากดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย ซึ่งแบ่งค่าความสุขที่วัดได้เป็น 2 แบบ ได้แก่ ความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม วิธีที่สอง และวิธีที่สามเป็นการวัดความสุขด้วยคำถาม 1 คำถาม ประกอบด้วยการสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข และการวัดความสุขในชีวิตของประชาชน ซึ่งแบ่งความสุขออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ ความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม และความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม จากนั้นทำการทดสอบความเหมือนหรือความแตกต่างของความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถามกับความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม และความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถามกับความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม ด้วยการทดสอบทางสถิติ สุดท้ายจึงวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขทั้ง 4 แบบ ด้วย Cumulative logit model การศึกษาครั้งนี้ได้แยกการวิเคราะห์ออกเป็น 4 แบบจำลอง (Model) ตามความสุขซึ่งเป็นตัวแปรตามที่มีความแตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แบบจำลองที่ 1	กำหนดตัวแปรตามเป็น	ความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม
แบบจำลองที่ 2	กำหนดตัวแปรตามเป็น	ความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม
แบบจำลองที่ 3	กำหนดตัวแปรตามเป็น	ความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม
แบบจำลองที่ 4	กำหนดตัวแปรตามเป็น	ความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม

สรุปขั้นตอนในการศึกษาครั้งนี้ดังแสดงตามภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ขั้นตอนในการศึกษาครั้งนี้

แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาใช้แบบจำลองทางเลือกตามลำดับ (Ordered-response model) แบบ Cumulative logit model หรือเรียกว่า Ordered logit model โดยหาความสัมพันธ์ระหว่างความสุข (HAPPY) ซึ่งเป็นตัวแปรตามทั้งหมด 4 แบบของแต่ละบุคคล ประกอบด้วย ความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม ความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม ความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม กับปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลกระทบซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ กำหนดปัจจัยต่างๆ ออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนแรกการอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 12 หมู่บ้าน (V_1 – V_12) ส่วนที่สองการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงของเกษตรกร ได้แก่ กิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง 6 กิจกรรม (REEX, ININ, SAVE, STUD, CONS และ KIND) ส่วนที่สามข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ได้แก่ ตัวแปรหุ่นสถานภาพทางเพศชาย (MALE) อายุ (AGE) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา (EDU) จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อายุน้อยกว่า 15 ปี (FAM0014) จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อายุมากกว่า 15 ปี (FAM1599) และส่วนที่สี่รายได้และรายจ่าย ได้แก่ รายได้จากการทำงานข้าว (RICE) รายได้จากการทำงานเกษตรด้านอื่นๆ ที่ไม่รวมการทำงานข้าว (AGRINOR) รายได้นอกภาคการเกษตร (NONAGRI) ผลต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน (MINCEXP) ผลต่างของรายได้ที่คาดหวัง จากรายได้ในปัจจุบันของครัวเรือน (MASPINC) ตัวแปรหุ่นการเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันกับรายได้ในอดีตของตนเอง (INCSAMEDEC) ตัวแปรหุ่นการเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ของบุคคลอื่น (COMLESS) ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลภาพตัดขวาง (cross section data) มีฟังก์ชันความสุขดังต่อไปนี้

$$\text{ความสุข} = f(\text{ตัวแปรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง, ตัวแปรการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง, ตัวแปรข้อมูลทั่วไป, ตัวแปรรายได้และรายจ่าย})$$

ซึ่งสามารถเขียนสมการได้ตามสมการที่ (5)

$$\begin{aligned} \text{HAPPY}_i = & a_{1-11}(V_1 - V_{12}) + a_{12}\text{REEX} + a_{13}\text{ININ} + a_{14}\text{SAVE} + a_{15}\text{STUD} + a_{16}\text{CONS} \\ & + a_{17}\text{KIND} + a_{18}\text{MALE} + a_{19}\text{AGE} + a_{20}\text{EDU} + a_{21}\text{FAM0014} + a_{22}\text{FAM1599} \\ & + a_{23}\text{RICE} + a_{24}\text{AGRINOR} + a_{25}\text{NONAGRI} + a_{26}\text{MINCEXP} \\ & + a_{27}\text{MASPINC} + a_{28}\text{INCSAMEDEC} + a_{29}\text{COMLESS} \end{aligned} \quad (5)$$

ความหมายของตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษา

1. การอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 12 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองข่า (V_1) บ้านเปรงเกตุ (V_2) บ้านเชิงเนิน (V_3) บ้านทรงธรรม (V_4) บ้านเนินตุม (V_5) บ้านโนนบน (V_5) บ้านเนินแพง (V_7) บ้านตม (V_8) บ้านสระนา (V_9) บ้านน้ำซับ (V_10) บ้านหนองซอแมว (V_11) และบ้านหนองปรือ (V_12) ทั้ง 12 หมู่บ้านมีความแตกต่างกันทั้งจำนวนครัวเรือน จำนวนเกษตรกร จำนวนครั้งที่สามารถทำนาได้ต่อปี ระบบชลประทาน และการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น ดังแสดงตามตารางผนวกที่ 7 และ 8 ดังนั้นผู้ศึกษาจึงต้องการทดสอบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่แตกต่างกันจะมีผลต่อความสุขแตกต่างกันอย่างไร

2. กิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง

กิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงประกอบด้วย การลดรายจ่าย (REEX) การเพิ่มรายได้ (ININ) การประหยัด (SAVE) การเรียนรู้ (STUD) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (CONS) และการเอื้ออารีต่อกัน (KIND) ทั้ง 6 กิจกรรมกำหนดโดยกระทรวงมหาดไทย เพื่อใช้เป็นตัวชี้วัดว่าหมู่บ้านใดสามารถเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้ ผู้ศึกษาเชื่อว่าผู้ที่สามารถปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอ สามารถทำให้ลดความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความคดโกงและมิฉันทิฐิ แล้วทำให้ผู้ปฏิบัตินั้นเกิดความซื่อสัตย์ ความมีเมตตา ความรักสามัคคี ความเพียร ความอดทน และเกิดสติปัญญา ซึ่งสุดท้ายทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านต่างๆ สามารถได้รับความสุขเพิ่มขึ้นได้

3. ตัวแปรหุ่นสถานภาพทางเพศชาย (MALE)

ปรกติผู้หญิงจะมีความสุขมากกว่าผู้ชายเนื่องจากเหตุผล 3 ประการดังนี้ ประการแรก การมีสภาพอารมณ์ที่แปรปรวนได้บ่อยครั้งว่าผู้ชายทั้งอารมณ์ดีใจหรือเสียใจ ประการที่สองปรกติผู้หญิงมักมีความอ่อนไหวและสามารถแสดงอารมณ์ได้มากกว่าผู้ชาย ประการสุดท้ายผู้หญิงมักมีการคาดหวังสิ่งต่างๆ ไม่มากเท่ากับที่ผู้ชายคาดหวัง (Frey *et al.*, 2002: 54-55)

4. อายุ (AGE)

อายุที่เพิ่มขึ้นทำให้มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ซึ่งบุคคลที่มีอายุมากมักจะ มีระดับการคาดหวังที่ลดลง แต่อย่างไรก็ดีประสบการณ์ต่างๆ ที่แต่ละบุคคลเผชิญและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดชั่วชีวิตของคนแต่ละคน ซึ่งมีผลทำให้เป็นการยากที่จะหาข้อสรุปเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ของความสุขกับอายุได้ (Horley and Lavery, 1995 cited in Frey *et al.*, 2002: 53-54) จากงานวิจัยของHelliwell (2003) พบว่าเมื่อบุคคลมีอายุเพิ่มขึ้นมักมีปัญหาทางด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น ทำให้เข้าใจได้ว่าอายุที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ความสุขลดลง แต่จากงานวิจัยจำนวนมากยืนยันว่าบุคคลที่ สูงอายุมีความสุขมาก กว่าบุคคลในช่วงชีวิตอื่นๆ และความสุขของบุคคลในช่วงวัยต่างๆ มีลักษณะ เป็นรูป U-shape ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nititiphrut (2007) ที่พบว่าความสุขของบุคคล ในช่วงวัยต่างๆ มีลักษณะเป็นรูป U-shape แบบกลับหัว

5. จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา (EDU)

ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมากกับระดับรายได้ แต่กลับมีความสัมพันธ์เพียง เล็ก น้อยกับความสุข เพราะระดับการศึกษาจะทำให้เกิดผลกระทบทางอ้อมกับความสุข เนื่องจา การศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานทางสังคม สิ่งแวดล้อม และที่อาศัยอยู่ได้ แล้วระดับ การศึกษาที่เพิ่มขึ้นยังมีผลทำให้ระดับความคาดหวังของบุคคลเพิ่มมากขึ้นด้วย บุคคลที่มีการศึกษา สูงจะมีความทุกข์ใจมากกว่าบุคคลมีการศึกษาค่ำ เมื่อทั้งคู่ต้องอยู่ในสถานะตกงานพร้อมกัน (Clark and Oswald, 1994 cited in Frey *et al.*, 2002: 58-59) แต่อย่างไรก็ดีจากงานวิจัยของ Ross and Van Willigen (1997 cited in Argyle, 2001) พบว่าในสังคมชาวอเมริกันระดับการศึกษาที่สูงมีความสัมพันธ์ ในทิศทางเดียวกับความเป็นอยู่ที่ดี สุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี รวมทั้งการมีระดับการศึกษาสูงจะ สามารถได้รับงานที่ดีขึ้นด้วย นอกจากนี้ Di Tella *et al.* (2003) และ Stutzer (2004) พบว่าผู้ที่มีการ ศึกษาสูงมักจะมียาได้ที่สูงและเป็นเหตุให้มีความสุขที่สูงกว่าผู้อื่นด้วย

6. จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อายุน้อยกว่า 15 ปี และอายุมากกว่า 15 ปี (FAM0014 and FAM1599)

จำนวนแรงงานสามารถสะท้อนถึงศักยภาพในการเพิ่มผลผลิต ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด ให้เทคโนโลยีคงที่ อธิบายได้จากการมีผลผลิตในรูปแบบจำนวนลูกจ้างในโรงงาน หรือจำนวนชั่วโมง

ทำงานของลูกจ้าง เรียกระบวนการดังกล่าวว่า “labor productivity” (Kaufman and Hotchkiss, 2006; 245-249) สอดคล้องกับครอบครัวเกษตรกรที่มีจำนวนแรงงานมากสามารถทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นได้ การเพิ่มผลผลิตทำให้เข้าใจได้ว่าการมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งมีผลทำให้มีความสุขของบุคคลเพิ่มขึ้นด้วย งานวิจัยของ Stutzer (2004) พบว่าจำนวนผู้ใหญ่ในครอบครัวทำให้ความสุขเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม จากงานวิจัยของ Di Tella *et al.* (2003) และ Stutzer (2004) พบว่าการเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่เป็นเด็กกลับทำให้ความสุขลดลง

7. รายได้จากการทำงานข้าว (RICE) รายได้จากการทำการเกษตรด้านอื่นๆ ที่ไม่รวมการทำนาข้าว (AGRINOR) และรายได้นอกภาคการเกษตร (NONAGRI)

งานวิจัยส่วนใหญ่ตั้งสมมติฐานว่าเมื่อรายได้ของบุคคลเพิ่มขึ้นจะทำให้อรรถประโยชน์ของบุคคลเพิ่มขึ้น แล้วมีผลทำให้เพิ่มคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ซึ่งประเทศส่วนใหญ่มักใช้สมมติฐานนี้เป็นแบบแผนในการพัฒนาประเทศ Veblen (1899) กล่าวว่าคนที่ร่ำรวยจะแสดงความมั่งคั่งผ่านทางเสื้อผ้า การใช้เวลาว่างและการใช้สินค้าราคาแพง เพื่อแสดงว่าเขาเหล่านั้นสามารถใช้จ่ายเงินและเวลาอย่างฟุ่มเฟือยได้ตามทฤษฎี “Theory of the Leisure Class” จากงานวิจัยต่างๆ ในปัจจุบันพบว่ารายได้มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกับความสุข หมายความว่า การมีรายได้ในระดับสูงทำให้มีความสุขระดับสูงด้วย ซึ่งการมีรายได้เพิ่มขึ้นนั้นช่วยให้เพิ่มความสุขได้อย่างมากในประเทศกำลังพัฒนา แต่กลับเพิ่มความสุขของบุคคลเพียงเล็กน้อยกับประเทศพัฒนาแล้ว (McBride, 2001; Di Tella *et al.*, 2003; Stutzer, 2004; Ferrer-i-Carbonell, 2005) นอกจากนี้ Ferrer-i-Carbonell (2005) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของรายได้ที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงก็ตามจะมีผลต่อความสุขของบุคคลที่มีรายได้ต่ำมากกว่าบุคคลที่มีรายได้สูง ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งรายได้ออกเป็น 3 แบบ ซึ่งรายได้จากการเกษตรด้านอื่นๆ ที่ไม่รวมการทำงานข้าวและรายได้นอกภาคการเกษตรถือเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านการเพิ่มรายได้ เพราะกิจกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ให้เกษตรกรสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้นควบคู่ไปกับการทำการเกษตรตามปกติได้ ผู้ศึกษาเชื่อว่าถ้าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีรายได้เพิ่มขึ้นจากรายได้ภาคการเกษตรด้านอื่นๆ ที่ไม่รวมการทำงานข้าวหรือรายได้นอกภาคการเกษตร เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสามารถได้รับความสุขเพิ่มขึ้น

8. ผลต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน (MINCEXP)

ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีการนำรายจ่ายของครัวเรือนมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในตัวแปรอิสระ ที่คาดว่าจะมีผลต่อความสุข เนื่องจากถ้าครัวเรือนมีรายได้มากกว่ารายจ่ายก็จะทำให้มีเงินเหลือเก็บไว้ใช้เมื่อยามฉุกเฉิน ผู้ศึกษาเชื่อว่าการมีสมดุลทางการเงินน่าจะทำให้บุคคลมีความสุขเพิ่มขึ้น

9. ผลต่างของรายได้ที่คาดหวัง จากรายได้ในปัจจุบันของครัวเรือน (MASPINC)

การคาดหวังของบุคคล (Aspiration) เกิดจากกระบวนการ 2 กระบวนการ ประการแรก คือกระบวนการปรับตัว (Adaptation) บุคคลมักเคยชินกับการบริโภคเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพื่อสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา ประการที่สอง คือกระบวนการเปรียบเทียบทางสังคม (Social Comparisons) การที่บุคคลมักเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นในสังคม ส่งผลให้บุคคลมีความคาดหวังสิ่งต่างๆ เพิ่มขึ้น ด้วย จากงานวิจัยของ Stutzer (2004) พบว่าการคาดหวังรายได้มีความสัมพันธ์กับความสุขในทิศทางตรงกันข้ามกันหรือหมายความว่าถ้าบุคคลมีการคาดหวังรายได้จำนวนมากจะส่งผลทำให้ความสุขลดลง ความสุขของบุคคลสามารถวัดได้จากผลต่างระหว่างระดับของการคาดหวังและระดับการได้รับจริง (Stutzer, 2004 cited in Michalos, 1991, and Inglehart, 1990, chapter 7) การศึกษาครั้งนี้จึงนำผลต่างของรายได้ที่คาดหวัง จากรายได้ในปัจจุบันของครัวเรือนมาเป็นหนึ่งในตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัย ถ้าผลต่างดังกล่าวมีมากขึ้น หมายความว่ารายได้ที่คาดหวังมีมากกว่ารายได้ในปัจจุบัน ความสุขของบุคคลก็น่าจะลดลง กำหนดให้รายได้ที่คาดหวังเป็นรายได้ที่บุคคลคาดว่าเป็นรายได้ที่น้อยที่สุดที่สามารถตอบสนองให้ตนเองและสมาชิกในครัวเรือนมีความสุขได้

10. ตัวแปรหุ่นการเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันกับรายได้ในอดีตของตนเอง (INCSAMEDEC)

เมื่อบุคคลมีรายได้เพิ่มขึ้นความพึงพอใจในชีวิตก็เพิ่มขึ้นด้วย แต่ความพึงพอใจดังกล่าวจะเกิดขึ้นเพียงแค่ชั่วคราวเท่านั้น หลังจากที่บุคคลเกิดความเคยชินกับรายได้ที่เพิ่มขึ้นแล้วระดับความพอใจจะลดลงจนถึงระดับปรกติ กระบวนการดังกล่าวนี้เรียกว่าพัฒนาการของความสุข (Hedonic adaptation) ซึ่ง McBride (2001) พบว่าความพึงพอใจในรายได้นั้นเกิดจากการเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนกับรายได้ที่เคยได้รับในอดีต ถ้ารายได้เพิ่มขึ้นก็สามารถทำให้ความสุขเพิ่มขึ้น ขณะที่ถ้ารายได้ลดลงหรือเท่าเดิมกลับทำให้ความสุขลดลง การศึกษาครั้งนี้กำหนดให้บุคคลเปรียบเทียบ

สถานภาพของรายได้ในปัจจุบันกับรายได้ในอดีต เมื่อ 1 ปี ที่ผ่านมามีรายได้เพิ่มขึ้น หรือ เท่าเดิม หรือ ลดลง

11. ตัวแปรหุ่นการเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ของบุคคลอื่น (COMLESS)

แนวคิดเรื่องการเปรียบเทียบเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีการคาดหวัง การเลือกบุคคลที่ใช้ในการเปรียบเทียบระดับรายได้ของตนนั้นสามารถส่งผลต่อความสุขของผู้เปรียบเทียบด้วย กล่าวคือ ถ้าบุคคลเลือกผู้ที่มีรายได้มากกว่าเป็นตัวเปรียบเทียบจะทำให้ความสุขของบุคคลลดลง เนื่องจากรายได้ของตนยังน้อยกว่าผู้ที่เปรียบเทียบด้วยทำให้เกิดการคาดหวังรายได้ที่เพิ่มขึ้น แต่ถ้าบุคคลเลือกผู้ที่มีรายได้น้อยกว่าเป็นตัวเปรียบเทียบความสุขของบุคคลอาจจะเพิ่มขึ้นหรือเท่าเดิมก็ได้ ประเด็นบุคคลมักมีการเปรียบเทียบรายได้กับผู้อื่นที่มีรายได้มากกว่าตนตามแนวคิดของ Dusenberry การศึกษาครั้งนี้กำหนดให้บุคคลเปรียบเทียบรายได้ของตนกับผู้อื่นมีตัวเลือกให้สองทาง ตัวเลือกแรก คือเมื่อเปรียบเทียบแล้วรายได้ของตนน้อยกว่าผู้อื่นตามแนวคิดของ Dusenberry ตัวเลือกที่สอง คือเมื่อเปรียบเทียบแล้วรายได้ของตนเท่ากับหรือมากกว่าผู้อื่น ผู้ศึกษาคาดว่าถ้าบุคคลเปรียบเทียบรายได้ของตนเองกับผู้อื่นที่มีรายได้มากกว่าตนเองแล้วความสุขของบุคคลผู้เปรียบเทียบจะลดลง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้จะใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และวิธีวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ซึ่งจะจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยสามารถแบ่งวิธีการวิเคราะห์ได้เป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

1. การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความสุขจากวิธีการวัดระดับความสุขที่ต่างกัน
2. การเปรียบเทียบแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา
3. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

1. การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความสุขจากวิธีการวัดระดับความสุขที่ต่างกัน

การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความสุขแบบต่างๆ จากวิธีการวัดระดับความสุขที่ต่างกัน สามารถแบ่งคู่ทดสอบความสัมพันธ์ได้ 2 คู่ คู่แรกระหว่างความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม วัดได้จากดัชนีชีวิตความสุขคนไทยและความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม วัดได้จากวิธีการสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข คู่ที่สองระหว่างความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม วัดได้จากดัชนีชีวิตความสุขคนไทยและความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม วัดได้จากวิธีการวัดความสุขในชีวิตของประชาชน จากนั้นใช้สถิติทดสอบข้อมูลเชิงลำดับหรือเรียกว่าวิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรสเกลอันดับ 2 ตัว (Measures of Association for Ordinal Data) สำหรับทดสอบความสัมพันธ์ของความสุขทั้ง 2 คู่

ขั้นแรก ใช้สถิติทดสอบ Pearson Chi-Square

ในการทดสอบความเป็นอิสระกันของตัวแปร 2 ตัว ใช้การทดสอบตัวแปรแถว (row) และตัวแปรสดมภ์ (column) ของตารางการแจกแจงความถี่แบบ 2 ทาง มีเงื่อนไขว่าตัวแปรทั้งสองเป็นตัวแปรชนิดเดียวกันในรูปทั่วไป ตารางแจกแจงความถี่ของ 2 ตัวแปร ตัวแปรแถว (row) จะมี r ระดับ ตัวแปรสดมภ์ (column) จะมี c ระดับ จำนวน cell = $r \times c$

O_{ij} = จำนวนข้อมูล (ความถี่) ที่เกิดขึ้นจริงจากข้อมูลตัวอย่างใน cell (i, j)

และ $i = 1, 2, \dots, r; j = 1, 2, \dots, c$

r_i = ความถี่ที่เกิดขึ้นในข้อมูลตัวแปรแถว (row) ที่ i

c_j = ความถี่ที่เกิดขึ้นในข้อมูลตัวแปรสดมภ์ (column) ที่ j

n = จำนวนข้อมูลตัวอย่างทั้งหมด = $\sum r_i = \sum c_j$

สมมติฐาน

H_0 : ตัวแปรสเกลอันดับ 2 ตัว แตกต่างกัน

H_1 : ตัวแปรสเกลอันดับ 2 ตัว เหมือนกัน

สถิติทดสอบ:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}} \quad (6)$$

E_{ij} = ความถี่ที่คาดว่าจะอยู่ใน cell (i, j) ถ้าตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระกัน = $\frac{(r_i)(c_j)}{n}$ ถ้า χ^2

เรียก Pearson Chi-Square

การปฏิเสธสมมติฐาน H_0 : จะปฏิเสธสมมติฐาน H_0 ถ้า $\chi^2 > \chi^2_{1-\alpha}$ โดยที่ $\chi^2_{1-\alpha}$ สามารถหาค่าได้จากตารางไคสแควร์ที่องศาอิสระ $(r-1)(c-1)$ หรือเมื่อ Significance ของค่าสถิติทดสอบน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนด

ข้อจำกัดในการใช้สถิติทดสอบไคสแควร์

1. ความถี่ที่คาดไว้ในแต่ละ cell ไม่ควรต่ำกว่า 5 หรือ

$$E_{ij} \geq 5 ; i = 1, 2, 3, \dots, r \text{ และ } j = 1, 2, 3, \dots, c$$

ควรมี $E_{ij} < 5$ ไม่เกิน 20 % ของจำนวน cell ทั้งหมด และไม่มี cell ใดที่มีค่า $E_{ij} < 1$

2. ถ้า $r = 2$ และ $c = 2$ หรือตารางการแจกแจงความถี่มีขนาด 2×2 องศาอิสระ

$$(r-1)(c-1) = (2-1)(2-1) = 1 \text{ จะต้องมีการปรับสถิติทดสอบเป็น}$$

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c \frac{(|O_{ij} - E_{ij}| - 0.5)^2}{E_{ij}} \quad (7)$$

หรือใช้สถิติทดสอบ Fisher's exact test หรือ Yates corrected Chi-square, McNemar's test แต่ถ้า $n \geq 50$ ไม่ต้องปรับค่า χ^2 ยังคงใช้สูตรเดิมในสมการ (6)

ขั้นสอง การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสเกลอันดับ 2 ตัว

การหาระดับและทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสเกลอันดับ 2 ตัว ที่สามารถระบุทั้งขนาดและทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสเกลอันดับ 2 ตัว โดยสถิติเหล่านี้จะมีค่าระหว่าง -1 ถึง 1 ประกอบด้วย 5 วิธี

1) Gamma มีค่าระหว่าง -1 ถึง 1 จึงระบุความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ทั้งขนาดและทิศทาง แต่ไม่มีการปรับค่าสำหรับข้อมูลที่มีค่าเท่ากัน ค่า Gamma มักจะมีค่าสูงกว่า tau-b และ tau-c

2) Kendall's tau-b ใช้กับตารางที่มีจำนวนตัวแปรแถว (row) และตัวแปรสดมภ์ (column) เท่ากัน เช่น ตารางขนาด 3x3, 5x5 เป็นต้น โดยที่ $-1 < \text{tau-b} < 1$ จึงเป็นค่าที่ระบุความสัมพันธ์ได้ทั้งขนาดและทิศทาง และมีการปรับค่าข้อมูลที่มีค่าเท่ากัน

3) Kendall's tau-c ใช้กับตารางที่มีจำนวนตัวแปรแถว (row) และตัวแปรสดมภ์ (column) ไม่เท่ากัน เช่น ตาราง 4x5, 2x4 เป็นต้น โดยที่ $-1 < \text{tau-c} < 1$ จึงเป็นค่าที่ระบุความสัมพันธ์ได้ทั้งขนาดและทิศทางและมีการปรับค่าสำหรับข้อมูลที่มีค่าเท่ากัน

4) Sommers'd ใช้ในการวัดความสัมพันธ์ระหว่างค่าตัวแปรสเกลอันดับที่มีขนาดไม่เท่ากัน เช่น ขนาด 3x5 โดยจะถือว่าตัวแปรหนึ่งเป็นตัวแปรอิสระและตัวแปรอีกตัวหนึ่งเป็นตัวแปรตาม จึงใช้ในการพยากรณ์ หรือประมาณค่าของตัวแปรสดมภ์ (column) ซึ่งเป็นตัวแปรตาม จากค่าของตัวแปรแถว (row) ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระได้

5) Spearman Correlation หรือเรียกว่า Spearman's rank order correlation สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ Spearman ใช้ทดสอบตัวแปรสเกลอันดับ 2 ตัว (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2550: 285-286 และ 290-291)

2. การเปรียบเทียบแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา

ผู้ศึกษาทำการเปรียบเทียบแบบจำลองที่มีค่าความสุขซึ่งเป็นตัวแปรตามเป็นข้อมูลลักษณะเดียวกัน สามารถแยกการเปรียบเทียบได้ 2 คู่ ได้แก่ คู่แรกแบบจำลองที่ 1 กับ แบบจำลองที่ 3 มีค่าความสุข 3 ระดับ และคู่ที่สองแบบจำลองที่ 2 กับ แบบจำลองที่ 4 มีค่าความสุข 11 ค่า โดยใช้สถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง (goodness-of-fit statistics) และสถิติความสามารถในการทำนาย (statistics measuring predictive power) ซึ่งสถิติทดสอบทั้งสองแบบมีค่าสถิติต่างๆ ประกอบด้วย

2.1 สถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง (goodness-of-fit statistics)

สถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง ประกอบด้วย AIC², SC³ และ -2 Log Likelihood ซึ่งเป็นค่าสถิติที่ใช้ในการเปรียบเทียบความเหมาะสมของแบบจำลองแต่ละแบบจำลอง ถ้าค่าเหล่านี้มีค่าน้อยหมายความว่าแบบจำลองมีความเหมาะสมมาก (Allison, 2006: 20)

2.2 สถิติความสามารถในการทำนาย (statistics measuring predictive power)

สถิติความสามารถในการทำนายประกอบด้วย Percent Concordant⁴, Percent Discordant⁵, Percent Tied⁶ และจำนวน Pairs⁷ ซึ่งเป็นตัวที่ใช้ในการเปรียบเทียบค่าที่เกิดจากการทำนายและค่าที่เกิดขึ้นจริง ค่าสถิติทั้ง 4 เหล่านี้ใช้ในการคำนวณหาสถิติทดสอบ Somers' D⁸, Gamma⁹, Tau-a¹⁰ และ c¹¹ ที่ใช้สำหรับหาความสัมพันธ์ระหว่างค่าการทำนายกับค่าที่เกิดขึ้นจริง กำหนดให้ถ้าค่าเหล่านี้มากหมายความว่าค่าที่เกิดจากการทำนายมีค่าใกล้เคียงค่าที่เกิดขึ้นจริงมากด้วย ในสถิติทดสอบทั้งสี่แบบนี้ Tau-a มีค่าที่ใกล้เคียงกับ generalized R² มากที่สุด (Allison, 2006: 58)

²AIC ย่อมาจาก Akaike's information criterion คำนวณจาก $-2 \times \log\text{-likelihood} + 2k$ กำหนดให้ k คือ จำนวนตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษา

³ SC ย่อมาจาก Schwartz criterion คำนวณจาก $-2 \times \log\text{-likelihood} + k \log N$ กำหนดให้ N คือ จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

⁴ Concordant คือ ค่าแต่ละกรณีของตัวอย่างที่จับคู่กัน (pair) มีกรณีที่ค่าตอบได้ถูกต้องมากกว่าค่าไม่ถูกต้อง โดยกำหนดให้เท่ากับ C

⁵ Discordant คือ ค่าแต่ละกรณีของตัวอย่างที่จับคู่กัน (pair) มีกรณีที่ค่าตอบได้ไม่ถูกต้องมากกว่าค่าถูกต้อง โดยกำหนดให้เท่ากับ D

⁶ Tied คือ ค่าแต่ละกรณีของตัวอย่างที่จับคู่กัน (pair) มีกรณีที่ค่าตอบได้ถูกต้องเท่ากับค่าไม่ถูกต้อง กำหนดให้เท่ากับ T

⁷ จำนวน pairs คือ การนำตัวอย่างมาจับคู่กันทั้งหมด แล้วนับเฉพาะกรณีที่แต่ละคู่ (pair) มีตัวแปรตามต่างกัน

⁸ Somers' D มีสูตรการคำนวณ คือ $\frac{C-D}{C+D+T}$

⁹ Gamma มีสูตรการคำนวณ คือ $\frac{C-D}{C+D}$

¹⁰ Tau-a มีสูตรการคำนวณ คือ $\frac{C-D}{N}$

¹¹ c มีสูตรการคำนวณ คือ $0.5(1+\text{Somers' D})$

นอกจากค่าสถิติทดสอบแบบต่างๆ ที่ใช้ในการเปรียบเทียบแบบจำลอง ผู้ศึกษาใช้การสังเกตปัจจัยต่างๆ ที่ใช้ในการอธิบายผลของความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วย

3. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ศึกษาใช้ข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross Section Data) ซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ที่ได้จากการสำรวจ โดยใช้แบบจำลองทางเลือกตามลำดับ (Ordered-response model) แบบ Cumulative logit model มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ทำการวิเคราะห์แบบจำลองทั้งหมด 4 แบบจำลอง ในแต่ละแบบจำลองมีความแตกต่างกันในส่วนของคุณภาพชีวิตซึ่งเป็นตัวแปรตามที่ได้มาจากการวัดระดับความสุข 4 วิธี ขณะที่ปัจจัยต่างๆ ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระกำหนดให้เหมือนกันทุกแบบจำลอง

การประมาณค่าด้วย Cumulative logit model มีข้อจำกัด คือค่าของตัวแปรตามในแต่ละระดับจะต้องมีตัวอย่างเป็นอย่างน้อย 10 ตัวอย่างเป็นเกณฑ์ขั้นต่ำ (Allison, 2006: 141) หมายความว่าระดับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่สำรวจได้จะต้องมีตัวอย่างเป็นอย่างน้อย 10 ตัวอย่างในทุกค่าความสุขจึงจะทำให้แบบจำลองที่ได้มีความน่าเชื่อถือ

บทที่ 4

ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ผู้ศึกษาได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ทำการเก็บตัวอย่าง คือ อำเภอพนัสนิคม เพราะอำเภอพนัสนิคมเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ทำนาข้าวและครัวเรือนเกษตรกรมากที่สุด ในจังหวัดชลบุรี ซึ่งพื้นที่ทำนาข้าวในอำเภอพนัสนิคมคิดเป็นร้อยละ 61.78 ของพื้นที่ทำนาข้าวทั้งจังหวัดชลบุรี และมีสัดส่วนครัวเรือนเกษตรกรมากถึงร้อยละ 35.64 ขณะที่สัดส่วนเฉลี่ยครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดชลบุรีมีค่าเท่ากับร้อยละ 7 เท่านั้น ดังแสดงตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบข้อมูลการผลิตพืชเศรษฐกิจของเกษตรกรในอำเภอพนัสนิคมกับเกษตรกรทั้งหมดในจังหวัดชลบุรี ปี 2548/2549

พื้นที่ (ไร่) / จำนวน (ครัวเรือน)	อำเภอพนัสนิคม	ทั้งจังหวัดชลบุรี
พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	275,396	2,733,915
พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)	135,087	1,318,227
นาข้าว (ไร่)	71,263	115,313
ครัวเรือนทั้งหมด (ครัวเรือน)	27,697	525,663
ครัวเรือนเกษตรกร (ครัวเรือน)	9,871	37,215

ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี (2550)

ประวัติความเป็นมาของอำเภอพนัสนิคม

อำเภอพนัสนิคมเป็นเมืองโบราณซึ่งเคยรุ่งเรืองเมื่อสมัย 1,000 ปี มาแล้ว หรือสมัยที่ขอมยังเรืองอำนาจอยู่ในอาณาจักรสุวรนภูมิ จากหลักฐานต่างๆ นำเชื่อว่าเมืองที่รุ่งเรืองดังกล่าว คือ เมืองพระรถ อำเภอพนัสนิคมตั้งขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2371 และพุทธศักราช 2440 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงปฏิรูปการ

ปกครองส่วนภูมิภาค จัดระเบียบการปกครองขึ้นใหม่เป็นมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน จึงโปรดเกล้าฯ ให้เมืองพนัสนิคมเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชลบุรี เมื่อพุทธศักราช 2447

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอพนัสนิคมตั้งอยู่ทางทิศเหนือของ 1 จังหวัดชลบุรี ห่างจากตัวจังหวัดไปทางตะวันออก ประมาณ 22 กิโลเมตรตามเส้นทางถนนสุขประยูร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ที่การปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ 2 อำเภอแปลงยาวและ 3 อำเภอบ้านโพธิ์ (4 จังหวัดฉะเชิงเทรา)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ 5 อำเภอเกาะจันทร์

ทิศใต้ ติดต่อกับ 6 อำเภอบ่อทองและ 7 อำเภอบ้านบึง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ 8 อำเภอพานทอง

การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอพนัสนิคมมีการแบ่งการปกครองออกเป็น 20 9 ตำบล มีรายละเอียดพื้นที่ของทุกตำบลในอำเภอพนัสนิคม ดังแสดงตามภาพที่ 5

1. พนัสนิคม	(Phanat Nikhom)	11. ท่าข้าม	(Tha Kham)
2. หน้าพระธาตุ	(Na Phra That)	12. หนองปรือ	(Nong Prue)
3. วัดหลวง	(Wat Luang)	13. หนองขยาด	(Nong Khayat)
4. บ้านเซ็ด	(Ban Soet)	14. ทุ้งขวาง	(Thung Khwang)
5. นาเร็ก	(Na Roek)	15. หนองเหียง	(Nong Hiang)
6. หมอนนาง	(Mon Nang)	16. นาวังหิน	(Na Wang Hin)
7. สระสี่เหลี่ยม	(Sa Si Liam)	17. บ้านช้าง	(Ban Chang)
8. วัดโบสถ์	(Wat Bot)	18. โลกเพลาะ	(Khok Phlo)
9. กุฎไฉง	(Kut Ngong)	19. ไร่หลักทอง	(Rai Lak Thong)
10. หัวถนน	(Hua Thanon)	20. นามะตุม	(Na Matum)

ภาพที่ 5 แผนที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

ที่มา: ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและพัฒนางานปกครอง (2551)

สภาพภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยทั่วไปของอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มีลักษณะอากาศแบบฝนเมืองร้อน ทำให้ภูมิอากาศในช่วงฤดูร้อนอากาศไม่ร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศไม่หนาวจัด อุณหภูมิเฉลี่ย 21 ถึง 36 องศาเซลเซียส

สภาพพื้นที่

สภาพแหล่งพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มีลักษณะดินเป็นดินเหนียวและดินตะกอน มีน้ำธรรมชาติน้อยทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำ และบางพื้นที่เกิดปัญหาดินเสื่อมโทรมจากการทำไร่มันสำปะหลัง การทำไร่อ้อย และการบุกรุกแผ้วถางป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชทางการเกษตร (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและพัฒนางานปกครอง, 2550)

จากรายงานการประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดชลบุรี แสดงให้เห็นว่าอำเภอพนัสนิคมเป็นอำเภอที่มีหมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัด 6x2 มากที่สุดในจังหวัดชลบุรี โดยมีหมู่บ้านในอำเภอพนัสนิคมที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 79 หมู่บ้าน จากหมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์ทั้งจังหวัดชลบุรีจำนวน 294 หมู่บ้าน ดังแสดงตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามตัวชี้วัด 6x2 จำแนกเป็นรายอำเภอ ในจังหวัดชลบุรี

ลำดับ	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเป้าหมาย	กุมภาพันธ์ 2550 ผ่านเกณฑ์	มีนาคม 2550 ผ่านเกณฑ์	รวมหมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์
1	เมืองชลบุรี	51	6	27	33
2	พนัสนิคม	96	79	-	79
3	พานทอง	40	40	-	40
4	หนองใหญ่	12	12	-	12
5	บ่อทอง	24	6	12	18
6	บ้านบึง	35	9	15	24
7	ศรีราชา	26	24	-	24
8	บางละมุง	28	22	6	28
9	สัตหีบ	20	3	16	19
10	เกาะสีชัง	3	2	1	3
11	กิ่งอำเภอเกาะจันทร์	14	6	8	14
	รวม	349	209	85	294

ที่มา: สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชลบุรี (2550ข)

จากรายงานของสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรีและสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชลบุรี ผู้ศึกษาจึงทำการเก็บตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ชั้นแรกต้องมีการคัดเลือกตำบลที่ทำการเก็บตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ หลังจากนั้นจึงมีการคัดเลือกหมู่บ้านในลำดับต่อไป ผู้ศึกษาใช้เกณฑ์ในการตัดสินใจจากการเปรียบเทียบพื้นที่

เพาะปลูก พื้นที่เก็บเกี่ยวและจำนวนผู้ผลิต ช่วงเวลา 3 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2543 - 2545 และจากการสอบถาม
เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเกษตรอำเภอพนัสนิคม

จากข้อมูลพบว่ามีหลายตำบลที่สามารถเป็นตัวแทนในการเก็บตัวอย่างได้ เช่น ตำบลหัวถนน
ตำบลสระสี่เหลี่ยม ตำบลนาวังหิน ตำบลทุ่งขวาง ตำบลหนองขยาด ตำบลหน้าพระธาตุ ตำบลไร่
หลักทอง ตำบลวัดหลวง ตำบลวัดโบสถ์ ตำบลโคกเพลาะ ตำบลหนองปรือ และตำบลหนองเหียง
ผู้ศึกษาใช้การสอบถามข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเกษตรอำเภอพนัสนิคมในปี 2550 พบว่า
เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหลายตำบลได้เปลี่ยนอาชีพไปทำงานในโรงงาน หรือ ไปทำการเพาะปลูก
พืชชนิดอื่นแทนการปลูกข้าว เนื่องจากประสบปัญหาขาดคนทำงาน ค่าปุ๋ยและค่าน้ำมันแพง ราคา
จำหน่ายข้าวเปลือกตกต่ำ และปัญหาพื้นที่นาถูกน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน ตำบลที่ประสบปัญหาดังกล่าว
ได้แก่ ตำบลไร่หลักทอง ตำบลวัดหลวง ตำบลวัดโบสถ์ และตำบลโคกเพลาะ ดังนั้นตำบลที่ทำการ
ศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ตำบลหนองปรือ ตำบลหนองเหียง ตำบลสระสี่เหลี่ยม ตำบลหน้าพระธาตุ
ตำบลทุ่งขวาง และตำบลนาวังหิน ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวยังมีการทำนาข้าวอยู่อย่างต่อเนื่อง
อย่างไรก็ดีจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในตำบลที่ทำการเก็บตัวอย่างได้มีจำนวนลดลง
อย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน ดังแสดงตามตารางที่ 5

จำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปี 2549 ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลจากสำนักงานเกษตรอำเภอ
พนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ขณะที่จำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปี 2550 ซึ่งเป็นข้อมูลล่าสุดได้จากการ
สอบถามผู้ใหญ่บ้าน และ/หรือ ผู้นำชุมชนในหมู่บ้านที่ทำการเก็บตัวอย่าง ในช่วงเดือน กันยายน ถึง
เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2550 ซึ่งสังเกตได้ว่าทุกตำบลที่เป็นตัวอย่างในการสำรวจครั้งนี้ เกษตรกรผู้
ปลูกข้าวมีจำนวนลดลงเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 29.6 มีเพียงตำบลหนองเหียงที่มีจำนวนเกษตรกรผู้ปลูก
ข้าวลดลงเพียงร้อยละ 5.0 ซึ่งถือว่าเป็นตำบลที่มีจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวลดลงน้อยที่สุดในอำเภอ
พนัสนิคม

ตารางที่ 5 พื้นที่ทำนาข้าว จำนวนเกษตรกรปี 2549 - 2550 และจำนวนเกษตรกรที่ลดลง โดยจำแนกตามตำบลที่ทำการเก็บตัวอย่างในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

ลำดับ	ตำบล	พื้นที่ทำ นาข้าว (ไร่)	จำนวนเกษตรกร		จำนวนเกษตรกร ที่ลดลง	
			ปี 2549 (ราย)	ปี 2550 (ราย)	(ราย)	ร้อยละ
1	หนองปรือ	1,212	128	80	48	37.5
2	สระสีเหลี่ยม	3,128	200	135	65	32.5
3	หนองเหียง	1,421	100	95	5	5.0
4	หน้าพระธาตุ	1,207	36	30	6	16.7
5	นาวังหิน	1,266	126	84	42	33.3
6	ทุ่งขวาง	1,226	92	56	36	39.1
รวม		7,272	682	480	202	29.6

ที่มา: จากการสำรวจ

ในการศึกษาครั้งนี้ทำการเก็บตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจากหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 12 หมู่บ้าน ใน 6 ตำบลข้างต้น มีรายละเอียดจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวตัวอย่างที่เก็บได้ในแต่ละหมู่บ้าน ดังแสดงตามตารางที่ 6 ทั้ง 12 หมู่บ้านดังกล่าวมีจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่สามารถใช้เป็นตัวอย่างไม่การศึกษาค้นคว้าได้ทั้งหมด 480 ราย จากการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูป Krejcie and Morgan ที่กำหนดค่าความเชื่อมั่นของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้มีค่าเท่ากับร้อยละ 95 จำนวนตัวอย่างที่ควรใช้ไว้เท่ากับ 335 ราย ขณะที่การศึกษานี้สามารถเก็บตัวอย่างได้ทั้งสิ้น 297 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 88.7 จากเป้าหมายที่ตั้งไว้

การที่ผู้ศึกษาสามารถเก็บตัวอย่างได้เพียง 297 ตัวอย่าง จากตัวอย่างทั้งหมดที่ตั้งเป้าหมายไว้ 335 รายนั้น มีสาเหตุมาจากช่วงเวลาที่เก็บตัวอย่าง เกษตรกรมักจะไปทำงานในที่นา หรือ ที่ไร่ หรือไปทำงานรับจ้างทั่วไป เพราะการทำอาชีพเกษตรนั้น ไม่มีเวลาที่ตายตัว ถึงแม้ว่าจะมีการติดต่อประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านและ/หรือผู้นำชุมชนก่อนการเข้าไปเก็บตัวอย่างจริงแล้วก็ตาม นอกจากนี้มีเกษตรกรบางส่วนไม่ได้ให้ความสนใจที่จะให้สัมภาษณ์และมีเกษตรกรอีกส่วนหนึ่งที่เลิกอาชีพทำนาข้าวเพราะหันไปปลูกพืชชนิดอื่นแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกมันสำปะหลังเนื่องจากเพาะปลูกได้ง่าย ไม่ต้องอาศัยการดูแลมาก และสามารถขายได้ราคาอีกด้วย

ตารางที่ 6 จำนวนเกษตรกรปี 2550 จำนวนตัวอย่างเป้าหมาย และจำนวนตัวอย่างที่เก็บได้จริง โดย
จำแนกตามหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ทำการเก็บตัวอย่างในอำเภอพนัสนิคม จังหวัด
ชลบุรี

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	ตำบล	จำนวนเกษตรกร	จำนวนตัวอย่าง	จำนวนตัวอย่าง	
			ปี 2550	เป้าหมาย	ที่เก็บได้จริง	ร้อยละ
			(ราย)	(ราย)	(ราย)	
1	หนองข่า	หนองเหียง	53	35	30	85.7
2	แปรงเกตุ	หนองเหียง	42	30	33	110.0
3	เชิงเนิน	หน้าพระธาตุ	30	20	15	75.0
4	ทรงธรรม	หนองปรือ	49	35	28	80.0
5	เนินดุม	หนองปรือ	31	20	20	100.0
6	โนบน	สระสี่เหลี่ยม	44	35	35	100.0
7	เนินแพง	สระสี่เหลี่ยม	52	35	27	77.1
8	ตม	สระสี่เหลี่ยม	39	30	27	76.9
9	สระนา	นาวังหิน	38	25	17	68.0
10	น้ำซับ	นาวังหิน	46	35	28	80.0
11	หนองซอแมว	ทุ่งขวาง	26	15	20	133.3
12	หนองปรือ	ทุ่งขวาง	30	20	17	85.0
รวม			480	335	297	88.7

ที่มา: จากการสำรวจ

บทที่ 5

ผลการศึกษา

ในบทนี้จะนำเสนอผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ข้อมูลประกอบด้วยจำนวนตัวอย่าง 297 ตัวอย่าง มีตัวอย่างจำนวน 17 ตัวอย่างที่ไม่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วย เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์เป็นเพียงผู้อยู่อาศัยไม่ทราบรายละเอียดในเรื่องรายได้และรายจ่ายจากการทำนา และ/หรือ บุคคลนั้นไม่ตอบคำถามให้ครบทุกข้อ ดังนั้นมีจำนวนตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์จริงจำนวน 280 ตัวอย่าง โดยนำมาวิเคราะห์ในรูปแบบสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงปริมาณ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดในการศึกษากับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

ส่วนที่ 2 การเปรียบเทียบความสุข 3 ระดับ และความสุข 11 ระดับของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ที่ใช้จำนวนคำถามในการประเมินความสุขแตกต่างกัน

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี จำนวน 280 ตัวอย่าง พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุมากกว่า 44 ปี มีสถานภาพสมรสแต่งงานแล้ว มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีรายได้สูงกว่า 125,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน มีรายจ่ายอยู่ระหว่าง 75,000 บาท - 125,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และรายได้ที่คาดหวังน้อยกว่า 75,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ดังแสดงตามตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ลักษณะทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอพนัสนิคม
จังหวัดชลบุรี

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เพศ :		
หญิง	144	51.4
ชาย	136	48.6
อายุ (เฉลี่ย 54 ปี) :		
25 – 34 ปี	13	4.6
35 – 44 ปี	51	18.2
45 – 54 ปี	82	29.3
55 – 64 ปี	71	25.4
อายุ 65 ปี ขึ้นไป	63	22.5
สถานภาพสมรส :		
โสด	13	4.6
สมรส	220	78.6
อยู่ด้วยกันแต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส	20	7.1
หย่า	2	0.7
แยกกันอยู่แต่ยังจดทะเบียน	3	1.1
ม่าย	22	7.9
การศึกษา :		
ไม่ได้รับการศึกษา	7	2.5
ประถมศึกษาปีที่ 4	120	42.9
ประถมศึกษาปีที่ 6	115	41.1
มัธยมศึกษาตอนต้น	18	6.4
มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือวุฒิสองชั้น	20	7.2

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
รายได้ต่อปีต่อครัวเรือน (เฉลี่ย 158,712 บาท) :		
ต่ำกว่า 75,000 บาท	93	33.2
ระหว่าง 75,001 – 125,000 บาท	62	22.1
สูงกว่า 125,000 บาท	125	44.6
รายจ่ายต่อปีต่อครัวเรือน (เฉลี่ย 124,165 บาท) :		
ต่ำกว่า 75,000 บาท	91	32.5
ระหว่าง 75,001 – 125,000 บาท	95	33.9
สูงกว่า 125,000 บาท	94	33.6
รายได้ที่คาดหวังต่อปีต่อครัวเรือน (เฉลี่ย 135,649 บาท) :		
ต่ำกว่า 75,000 บาท	108	38.6
ระหว่าง 75,001 – 125,000 บาท	86	30.7
สูงกว่า 125,000 บาท	86	30.7
สถานะอื่นๆ:		
รายได้ปัจจุบันเท่าเดิมหรือลดลงเมื่อเทียบกับรายได้ ที่เคยได้รับในอดีต	183	65.3
รายได้ในปัจจุบันของตนเองน้อยกว่ารายได้ของ บุคคลอื่น	95	33.9
จำนวนตัวอย่างเกษตรกรทั้งหมด 280 ตัวอย่าง		
ที่มา: จากการสำรวจ		

จากการสำรวจค่าความสุข 3 ระดับ ได้แก่ ไม่มีความสุข ความสุขปานกลาง และความสุขมาก ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำนวน 280 ตัวอย่าง โดยแบ่งการวัดความสุขเป็น 2 แบบ ได้แก่ ความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม เมื่อจำแนกความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวระหว่างเพศหญิงและเพศชาย พบว่าจากการวัดระดับความสุขด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม จำนวนเกษตรกรเพศชายที่ไม่มีความสุขมีน้อยกว่าเกษตรกรเพศหญิงร้อยละ 2.2 และจำนวนเกษตรกรเพศชายที่มีความสุขมากมีมากกว่าเกษตรกรเพศหญิงร้อยละ 2.5 แต่การวัดระดับความสุขด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม จำนวนเกษตรกรเพศหญิงที่ไม่มีความสุขมีเท่ากับจำนวน

เกษตรกรเพศชาย และจำนวนเกษตรกรเพศหญิงมีความสุขมากมีมากกว่าเกษตรกรเพศชายร้อยละ 3.9 เมื่อพิจารณาจากตัวอย่างทั้งหมด พบว่าความสุข 3 ระดับ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่วัดด้วยจำนวนคำถาม 66 คำถาม และ 1 คำถามมีความแตกต่างกัน สังเกตได้จากการวัดระดับด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม เกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีระดับความสุขมากร้อยละ 57.5 ขณะที่การวัดระดับความสุขด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม เกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีระดับความสุขมากมีเพียงร้อยละ 25.4 ดังแสดงตามตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ค่าความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม และ 1 คำถามของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำแนกตามเพศ

ระดับความสุข	ความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม			ความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม		
	เพศหญิง	เพศชาย	รวม	เพศหญิง	เพศชาย	รวม
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
ไม่มีความสุข	19 (6.8)	13 (4.6)	32 (11.4)	15 (5.4)	15 (5.4)	30 (10.7)
ความสุขปานกลาง	48 (17.1)	39 (13.9)	87 (31.1)	88 (31.4)	91 (32.5)	179 (63.9)
ความสุขมาก	77 (27.5)	84 (30.0)	161 (57.5)	41 (14.6)	30 (10.7)	71 (25.4)
รวมตัวอย่าง	144 (51.4)	136(48.6)	280 (100.0)	144 (51.4)	136 (48.6)	280 (100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

จากการสำรวจค่าความสุข 11 ระดับ ซึ่งแบ่งความสุขตั้งแต่ระดับ 0 หมายความว่าไม่มีความสุขในชีวิตเลย ถึงระดับ 10 หมายความว่ามีความสุขมากที่สุดในชีวิต ซึ่งได้จากการวัดความสุข 2 แบบ ได้แก่ ความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม เมื่อจำแนกความสุขระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเพศหญิงและเพศชายสามารถวัดความสุขได้ดังนี้ จากการวัดระดับความสุขด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม เกษตรกรเพศชายที่มีระดับความสุขเท่ากับ 9 หรือ 10 มีจำนวนมากกว่าเกษตรกรเพศหญิงร้อยละ 2.5 ขณะที่เกษตรกรเพศชายที่มีระดับความสุขน้อยกว่า 6 มีจำนวนน้อยกว่าเกษตรกรเพศหญิงร้อยละ 6.8 แต่จากการวัดระดับความสุขด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม เกษตรกรเพศชายที่มีระดับความสุขเท่ากับ 9 หรือ 10 มีจำนวนน้อยกว่าเกษตรกรเพศหญิงร้อยละ 1.8 ในขณะที่เกษตรกรเพศชายที่มีระดับความสุขน้อยกว่า 6 มีจำนวนน้อยกว่าเกษตรกรเพศหญิงร้อยละ 3.3 เมื่อรวมจำนวนตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งหมด พบว่าความสุข 11 ระดับ ของเกษตรกรที่วัดด้วยจำนวนคำถาม 66 คำถาม และ 1 คำถามมีความแตกต่างกัน สังเกตได้จากความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม จำนวนเกษตรกรที่มีระดับความสุขเท่ากับ 9 หรือ

10 มีร้อยละ 23.3 และเกษตรกรที่มีระดับความสุขน้อยกว่า 6 มีค่าร้อยละ 20.4 ของเกษตรกรตัวอย่างทั้งหมด ขณะที่ความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม เกษตรกรที่มีระดับความสุขเท่ากับ 9 หรือ 10 มีร้อยละ 20.4 และเกษตรกรที่มีระดับความสุขน้อยกว่า 6 มีร้อยละ 36.6 ของเกษตรกรตัวอย่างทั้งหมด ดังแสดงตามตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ค่าความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม และ 1 คำถามของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำแนกตามเพศ

ระดับความสุข	ความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม			ความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม		
	เพศหญิง	เพศชาย	รวม	เพศหญิง	เพศชาย	รวม
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
0	-	-	-	1 (0.4)	-	1 (0.4)
1	-	-	-	1 (0.4)	-	1 (0.4)
2	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	2 (0.7)	-	3 (1.1)
4	1 (0.4)	-	1 (0.4)	3 (1.1)	2 (0.7)	5 (1.8)
5	5 (1.8)	4 (1.4)	9 (3.2)	25 (8.9)	25 (8.9)	50 (17.9)
6	32 (11.4)	15 (5.4)	47 (16.8)	23 (8.2)	19 (6.8)	42 (15.0)
7	33 (11.8)	36 (12.9)	69 (24.6)	29 (10.4)	25 (8.9)	54 (19.3)
8	44 (15.7)	45 (16.1)	89 (31.8)	29 (10.4)	39 (13.9)	68 (24.3)
9	25 (8.9)	32 (11.4)	57 (20.4)	14 (5.0)	8 (2.9)	22 (7.9)
10	4 (1.4)	4 (1.4)	8 (2.9)	17 (6.1)	18 (6.4)	35 (12.5)
รวมตัวอย่าง	144 (51.4)	136 (48.6)	280 (100.0)	144 (51.4)	136 (48.6)	280 (100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

จากผลการสำรวจความสุขแบบต่างๆ ที่มีวิธีการวัดค่าความสุขแตกต่างกัน พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่มีค่าความสุขอยู่ในระดับมีความสุขมาก เมื่อวัดระดับความสุขด้วย 66 คำถาม ขณะที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่มีค่าความสุขอยู่ในระดับมีความสุขปานกลาง เมื่อวัดระดับความสุขด้วย 1 คำถาม นอกจากนี้การจำแนกเกษตรกรผู้ปลูกข้าวตามเพศไม่สามารถเห็นความแตกต่างของค่าความสุขที่วัดได้อย่างชัดเจน ดังนั้นจึงเชื่อได้ว่าค่าความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่วัดด้วย 66 คำถาม น่าจะมีความแตกต่างจากค่าความสุขที่วัดด้วย 1 คำถาม และความแตกต่างเรื่องเพศของเกษตรกรก็ไม่น่าจะมีผลต่อความสุขด้วยเช่นกัน

จากการสำรวจความสุขโดยวัดค่าความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแต่ละหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าความสุขที่วัดได้ในแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกันอย่างมาก หมู่บ้านที่มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความสุขมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ บ้านแปรงเกตุ บ้านเชิงเนิน และบ้านเนินตุม ขณะที่หมู่บ้านที่มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความสุขน้อยที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ บ้านโนนบน บ้านเนินแพง และบ้านตม และจากการวิเคราะห์โดยวัดค่าความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม พบว่าความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแต่ละหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับค่าความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม (กำหนดให้ความสุข 3 ระดับ มีคะแนนเต็มเท่ากับ 3) และความสุขของเกษตรกรเพศชายและเพศหญิงในแต่ละหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็มีความสอดคล้องกันด้วย ดังแสดงตามตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ระดับความสุขเฉลี่ยของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแต่ละหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จากคะแนนเต็ม 3 คะแนน

หมู่บ้าน	ความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม			ความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม		
	เพศหญิง	เพศชาย	รวม	เพศหญิง	เพศชาย	รวม
1. หนองข่า	2.45	2.77	2.63	2.27	2.23	2.25
2. แปรงเกตุ	2.65	2.64	2.65	2.15	2.29	2.21
3. เชิงเนิน	3.00	2.90	2.92	2.67	2.10	2.23
4. ทรงธรรม	2.69	2.38	2.55	2.44	2.30	2.38
5. เนินตุม	2.56	2.73	2.65	2.22	2.27	2.25
6. โนนบน	2.19	2.29	2.23	2.25	2.07	2.17
7. เนินแพง	2.36	2.25	2.32	2.21	1.88	2.09
8. ตม	2.00	2.00	2.00	2.14	2.00	2.07
9. สระนา	2.38	2.78	2.59	2.25	2.11	2.18
10. น้ำซับ	2.26	2.50	2.33	2.05	2.13	2.07
11. หนองซองแมว	2.50	2.50	2.50	1.88	1.83	1.85
12. หนองปรือ	2.17	2.64	2.47	1.67	2.00	1.88
รวม	2.40	2.52	2.46	2.18	2.11	2.15

ที่มา: จากการสำรวจ

เมื่อวิเคราะห์ความสุข 11 ระดับ พบว่าความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแต่ละหมู่บ้านส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับความสุข 3 ระดับ กล่าวคือหมู่บ้านที่มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความสุข

มากในการวัดความสุข 3 ระดับ ส่วนใหญ่ก็จะมีความสุขมากในการวัดความสุข 11 ระดับ ด้วยเช่นกัน (กำหนดให้ความสุข 11 ระดับ มีคะแนนเต็มเท่ากับ 10) ดังแสดงตามตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ระดับความสุขเฉลี่ยของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแต่ละหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน

หมู่บ้าน	ความสุข 11 คำ แบบ 66 คำถาม			ความสุข 11 คำ แบบ 1 คำถาม		
	เพศหญิง	เพศชาย	รวม	เพศหญิง	เพศชาย	รวม
1 หนองข่า	7.45	8.08	7.79	6.27	7.08	6.71
2 แปรงเกตุ	7.80	7.93	7.85	7.25	6.93	7.12
3 เขิงเนิน	8.00	8.10	8.08	6.33	7.50	7.23
4 ทรงธรรม	8.00	7.77	7.90	7.75	7.92	7.83
5 เนินดุม	7.56	8.27	7.95	5.44	7.73	6.70
6 ในบน	7.31	7.36	7.33	7.56	7.50	7.53
7 เนินแพง	6.86	7.38	7.05	6.86	7.38	7.05
8 ตม	6.93	7.00	6.96	7.29	7.23	7.26
9 สรรนา	7.38	7.78	7.59	7.00	7.22	7.12
10 น้ำซับ	7.26	8.00	7.48	7.16	5.75	6.74
11 หนองซอแมว	7.88	7.42	7.60	6.88	7.00	6.95
12 หนองปรือ	6.83	7.73	7.41	6.83	7.36	7.18
รวม	7.42	7.72	7.57	7.03	7.25	7.14

ที่มา: จากการสำรวจ

จากผลการสำรวจความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแต่ละหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าความแตกต่างของหมู่บ้านน่าจะมีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว นอกจากนี้ยังพบว่าค่าความสุข 3 ระดับ และ 11 ระดับ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่วัดได้ในแต่ละหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด และค่าความสุขที่วัดด้วย 66 คำถาม ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวก็ มักจะมีค่ามากกว่าค่าความสุขที่วัดด้วย 1 คำถาม ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าการอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความแตกต่างกันจะมีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอย่างไร และความสุขที่วัดด้วย 66 คำถาม จะมีความสัมพันธ์กับความสุขที่วัดด้วย 1 คำถามหรือไม่ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความสุขทั้งสองแบบด้วยสถิติทดสอบ นอกจากนี้วิธีการวัดความสุขแบบใดจะมีความเหมาะสมที่สุดในการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

การคำนวณว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวรายใดมีการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงบ้าง สามารถคำนวณได้จากวิธีของคณะกรรมการอำนวยการเศรษฐกิจพอเพียง (2549) โดยกำหนดให้บุคคลผู้ที่ได้คะแนนรวมในกิจกรรมใดมากกว่าครึ่งหนึ่ง ถือว่าบุคคลนั้นได้มีการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงดังกล่าวแล้ว ผลการสำรวจเรื่องการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง ทั้ง 6 กิจกรรม พบว่าเกษตรกรเพศหญิงมีการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงมากกว่าเกษตรกรเพศชายเกือบทุกกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการลดรายจ่าย (REEX) และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (CONS) แต่อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาเกษตรกรทั้งสองเพศ พบว่ากิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงที่ยังมีผู้ปฏิบัติค่อนข้างน้อย ได้แก่ การเพิ่มรายได้ (ININ) และการประหยัด (SAVE) ดังแสดงตามตารางที่ 12

ตารางที่ 12 การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำแนกตามเพศ

กิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง	เพศหญิง	เพศชาย	รวม
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
การลดรายจ่าย	133 (47.5)	126 (45.0)	259 (92.5)
การเพิ่มรายได้	24 (8.6)	22 (7.9)	46 (16.4)
การประหยัด	51 (18.2)	51 (18.2)	102 (36.4)
การเรียนรู้	112 (40.0)	110 (39.3)	222 (79.3)
การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	90 (32.1)	80 (28.6)	170 (60.7)
การเอื้ออารีต่อกัน	109 (38.9)	108 (38.6)	217 (77.5)
รวมตัวอย่าง	144 (51.4)	136 (48.6)	280 (100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

จากผลการสำรวจกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว พบว่าเกษตรกรเพศชายและเพศหญิงมีจำนวนกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงที่ปฏิบัติได้ไม่แตกต่างกันมากนัก เมื่อพิจารณาเกษตรกรทั้งสองเพศ พบว่าเกษตรกรที่มีการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงได้ครบทั้ง 6 กิจกรรมพร้อมกันมีจำนวนเท่ากับ 19 ตัวอย่างหรือร้อยละ 6.8 และมีถึง 226 ตัวอย่างหรือร้อยละ 80.7 เป็นจำนวนเกษตรกรที่มีการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงอย่างน้อย 3 กิจกรรมขึ้นไป ดังแสดงตามตารางที่ 13

ตารางที่ 13 จำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงจำแนกตามเพศและจำนวนกิจกรรมที่ปฏิบัติได้

จำนวนกิจกรรมที่ เกษตรกรปฏิบัติได้	เพศหญิง	เพศชาย	รวม
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
0	1 (0.4)	2 (0.7)	3 (1.1)
1	13 (4.6)	10 (3.6)	23 (8.2)
2	14 (5.0)	14 (5.0)	28 (10.0)
3	33 (11.7)	32 (11.3)	65 (23.2)
4	45 (16.1)	37 (13.2)	82 (29.3)
5	29 (10.4)	31 (11.1)	60 (21.4)
6	9 (3.2)	10 (3.6)	19 (6.8)
รวมตัวอย่าง	144 (51.4)	136 (48.6)	280 (100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

จากการวิเคราะห์ด้านรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว พบว่ามีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 158,712 บาทต่อปี แบ่งเป็นรายได้จากภาคการเกษตรเท่ากับ 73,608 บาทต่อปีหรือคิดเป็นร้อยละ 46 ของรายได้ทั้งหมด ซึ่งเป็นรายได้จากการทำนาข้าวเท่ากับ 28,929 บาทต่อปีหรือคิดเป็นร้อยละ 18 ของรายได้ทั้งหมด ดังแสดงตามตารางผนวกที่ 9 จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกข้าว พบว่าการที่มีรายได้จากการทำนาข้าวค่อนข้างน้อย เนื่องจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่มักทำนาข้าวเพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือน และได้มีการทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ยกตัวอย่างเช่น การเลี้ยงสัตว์ การทำไร่ การทำสวน การทำเครื่องจักรสาน และการรับจ้างทั่วไป เป็นต้น ปัจจุบันวิธีในการทำการเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่พึ่งพาการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช ใส่ปุ๋ยเพื่อเร่งการเจริญเติบโต จ้างแรงงานมาไถพรวนและฉีดสารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช และจ้างรถมาเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งจากการสำรวจพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีต้นทุนในการผลิตภาคการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 33,670 บาทต่อปี แบ่งเป็นต้นทุนในการผลิตภาคการเกษตรเฉพาะค่าแรงงาน ปุ๋ย และค่าเก็บเกี่ยว เท่ากับ 23,762 บาทต่อปีหรือคิดเป็นร้อยละ 70.5 ของรายจ่ายทางด้านการผลิตทั้งหมด ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่เกษตรกรไม่สามารถควบคุมราคาเองได้ เนื่องจากค่าสารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช ปุ๋ยเร่งการเจริญเติบโต และค่าจ้างรถมาเก็บเกี่ยวมีการปรับเพิ่มขึ้นทุกปีตามราคาน้ำมันที่เพิ่มขึ้น ในปัจจุบันการหาคนมารับจ้างไถและฉีดสารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชก็ลำบากมากขึ้น

เพราะคนส่วนใหญ่หันไปทำงานในโรงงานและห้างสรรพสินค้ากันเป็นจำนวนมาก ทำให้แนวโน้มในอนาคตจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะยิ่งลดลงเรื่อยๆ

ผู้ศึกษาได้ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ของครัวเรือนกับความสุข พบว่าระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม และแบบ 1 คำถาม ไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้ของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตามตารางผนวกที่ 10, 11, 12 และ 13 ขณะที่ระดับความสุขที่วัดได้ด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับรายได้ของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 แต่มีค่าสหสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก (Correlation $\leq$ 0.12) ตามตารางผนวกที่ 14 และ 15

เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนปีที่ได้รับการศึกษากับความสุข พบว่ามีเพียงระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม เท่านั้นที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 แต่ก็มีค่าความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ (Value $\leq$ 0.3) ตามตารางผนวกที่ 16 และ 17 ซึ่งผลที่ได้ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ross and Van Willigen (1997) Di Tella *et al.* (2003) และ Stutzer (2004) ที่พบว่าจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาจะมีความสัมพันธ์กับความสุขในทิศทางเดียวกัน

สุดท้ายผู้ศึกษาทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนปีที่ได้รับการศึกษากับรายได้ของครัวเรือน พบว่าจำนวนปีที่ได้รับการศึกษามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับรายได้ของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 แต่มีค่าสหสัมพันธ์กันในระดับต่ำ (Correlation $\leq$ 0.3) ตามตารางผนวกที่ 18, 19 และ 20

จากการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำนวน 280 ตัวอย่างสามารถสรุปได้ว่า ความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความแตกต่างกันในแต่ละวิธีการวัดระดับความสุข เมื่อเปรียบเทียบความสุข 3 ระดับ ที่วัดด้วยจำนวนคำถามที่แตกต่างกัน พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่มีระดับความสุขมาก เมื่อวัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม แต่กลับมีระดับความสุขปานกลาง เมื่อวัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม อีกทั้งเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีระดับความสุขเท่ากับ 10 เมื่อวัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม มีจำนวนที่น้อยกว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีระดับความสุขเท่ากับ 10 เมื่อวัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม เกือบ 5 เท่า ในการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่มีการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความ

พอเพียงอย่างน้อย 3 กิจกรรมขึ้นไป ขณะที่การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านการเพิ่มรายได้และการประหยัดยังมีผู้ปฏิบัติค่อนข้างน้อย นอกจากนี้จากผลการศึกษา พบว่าจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาและรายได้ของครัวเรือนยังไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ต่อความสุขแบบต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ขณะที่จำนวนปีที่ได้รับการศึกษามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันระดับต่ำกับรายได้ของครัวเรือน

ส่วนที่ 2 การเปรียบเทียบความสุข 3 ระดับ และความสุข 11 ระดับของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ใช้จำนวนคำถามในการประเมินระดับความสุขแตกต่างกัน

1. การเปรียบเทียบความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 3 ระดับ แบบ 11 คำถาม

ในการทดสอบความสัมพันธ์ของระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 3 ระดับ แบบ 11 คำถาม ใช้วิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรสเกลอันดับ 2 ตัว (Measures of Association for Ordinal Data)

ขั้นแรก การทดสอบ Pearson Chi-Square

สมมติฐาน H_0 : ระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 3 ระดับ แบบ 11 คำถาม มีความแตกต่างกัน

H_1 : ระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 3 ระดับ แบบ 11 คำถาม มีความเหมือนกัน

เมื่อนำค่าความสุข 3 ระดับ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งสองแบบทดสอบด้วย Pearson Chi-Square ได้ค่า Value = 41.686, df = 4 และ Asymp. Sig. (2-sided) = 0.000 หมายความว่าค่า Asymp. Sig. (2-sided) จากการคำนวณมีค่าน้อยกว่า 0.01 จึงสรุปได้ว่าปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 หรือกล่าวได้ว่าระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 3 ระดับ แบบ 11 คำถาม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ดังแสดงตามตารางที่ 14

ตารางที่ 14 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความสุข 3 ระดับ ทั้งสองแบบด้วย

Pearson Chi-Square test

สถิติทดสอบ	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	41.686(a)	4	0.000***

หมายเหตุ: *** หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

a. 1 cells (11.1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3.74

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาคสนาม

ขั้นสอง สถิติทดสอบขนาดและทิศทาง

สำหรับสถิติทดสอบ Kendall's tau-b, Kendall's tau-c Gamma และ Spearman Correlation ใช้หาความสัมพันธ์ของตัวแปรแบบสมมาตร (Symmetric Measures) หมายความว่าตัวแปรทั้งสองที่ใช้ในการทดสอบจะมีความเหมือนกันเพียงใด ส่วนสถิติทดสอบ Somer'd ใช้หาความสัมพันธ์ของตัวแปรแบบทิศทาง (Directional Measures) หมายความว่าตัวแปรทั้งสองที่ใช้ในการทดสอบจะมีความสัมพันธ์กันในทิศทางใด

จากผลการทดสอบ พบว่าสถิติทดสอบ Kendall's tau-b, Kendall's tau-c และ Spearman Correlation มีค่าเฉลี่ย Value = 0.3 และค่า Asymp. Sig. (2-sided) = 0.000 หมายความว่าความสัมพันธ์ของระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม มีความเหมือนกันระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 และสถิติทดสอบ Somer'd มีค่า Value = 0.346 และค่า Asymp. Sig. (2-sided) = 0.000 หมายความว่าความสัมพันธ์ของระดับความสุขทั้งสองแบบ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ดังแสดงตามตารางที่ 15

ตารางที่ 15 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความสุข 3 ระดับ ทั้งสองแบบด้วย
สถิติทดสอบขนาดและทิศทาง

การทดสอบ ความสัมพันธ์	สถิติทดสอบ	Value	Asymp. Std. Error(a)	Approx. T(b)	Approx. Sig.
ความสุข 3 ระดับ	Kendall's tau-b	0.346	0.043	7.485	0.000***
แบบ 66 คำถาม	Kendall's tau-c	0.281	0.038	7.485	0.000***
กับ	Gamma	0.628	0.068	7.485	0.000***
ความสุข 3 ระดับ	Spearman Correlation	0.374	0.046	6.743	0.000(c)***
แบบ 1 คำถาม	Somers' d	0.346	0.043	7.485	0.000***

หมายเหตุ: *** หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis

c. Base on normal approximation

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาคสนาม

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวเป็นไปตามข้อสมมติฐานข้อที่ 1 กล่าวคือความสุขของบุคคลที่วัดจากดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยมีค่าไม่แตกต่างจากวิธีการสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน หมายความว่าความสุข 3 ระดับ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่วัดด้วยคำถามจำนวนมากที่ครอบคลุมหลายปัจจัย มีความสอดคล้องกับความสุข 3 ระดับ ที่วัดด้วยวิธีการประเมินความสุขจากคำถามเดียว แต่มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ ผู้ศึกษาใช้วิธีการทดสอบทางสถิติ ได้แก่ สถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง (goodness-of-fit statistics) และสถิติความสามารถในการทำนาย (statistics measuring predictive power) เพื่อประเมินว่าความสุข 3 ระดับ แบบใดมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว รวมทั้งผลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุข 3 ระดับ ทั้งสองแบบจะมีความเหมือนหรือความต่างกันน้อยเพียงใด ซึ่งจะแสดงผลการศึกษาในส่วนที่ 3 ต่อไป

2. การเปรียบเทียบความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม

ในการทดสอบความสัมพันธ์ของระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม ใช้วิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรสเกลอันดับ 2 ตัว

(Measures of Association for Ordinal Data) เช่นเดียวกับการทดสอบความสัมพันธ์ของค่าความสุข 3 ระดับ

ขั้นแรก การทดสอบ Pearson Chi-Square

สมมติฐาน H_0 : ระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม มีความแตกต่างกัน

H_1 : ระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม มีความเหมือนกัน

เมื่อนำค่าความสุข 11 ระดับ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งสองแบบทดสอบด้วย Pearson Chi-Square ได้ค่า Value = 66.834, df = 4 และ Asymp. Sig. (2-sided) = 0.113 หมายความว่าค่า Asymp. Sig. (2-sided) จากการคำนวณมีค่ามากกว่า 0.01 จึงสรุปได้ว่าปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 หรือกล่าวได้ว่า ระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม มีความแตกต่างกัน ดังแสดงตามตารางที่ 16

ตารางที่ 16 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความสุข 11 ระดับ ทั้งสองแบบด้วย

Pearson Chi-Square test

สถิติทดสอบ	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	66.834(a)	54	0.113

หมายเหตุ: *** หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

a. 48 cells (68.6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 0.00

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาคสนาม

ถ้าการวิเคราะห์ขั้นแรกผลสรุปว่ายอมรับ H_0 การวิเคราะห์ในขั้นที่สองไม่จำเป็นต้องทำ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2550: 290) ดังนั้นสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐานข้อที่ 2 คือความสุขของบุคคลที่วัดจากดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยมีค่าไม่แตกต่างจากวิธีการวัดความสุขในชีวิตของประชาชน จากผลการวิเคราะห์ที่ได้ทำให้ทราบว่าค่าความสุข 11 ระดับ ที่วัดด้วยคำถามจำนวนมากที่ครอบคลุมหลายแง่มุมในการดำเนินชีวิตมีความแตกต่างจากการวัดระดับความสุข 11 ระดับ ที่วัดระดับความสุขด้วยคำถามเดียว ดังนั้นจึงไม่ควรนำวิธีการวัดความสุข 11 ระดับ

แบบ 1 คำถาม มาเป็นตัวแทนสำหรับการวัดความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม เพราะค่าความสุขที่วัดได้มีความแตกต่างกัน

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ศึกษาสามารถอธิบายความหมายได้เฉพาะปัจจัยที่มีนัยสำคัญทางสถิติหรือมีผลต่อการทดสอบสมมติฐานเท่านั้น ในการประมวลผลข้อมูลเพื่อพิจารณาผลกระทบของตัวแปรอิสระต่างๆ ที่มีผลต่อค่าความสุข ใช้การประมาณค่าสัมประสิทธิ์หน้าตัวแปรอิสระต่างๆ ด้วยวิธี Maximum likelihood estimation โดยแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกใช้ความสุข 3 ระดับเป็นตัวแปรตาม ประกอบด้วยแบบจำลองที่ 1 และ 3 กลุ่มที่สองใช้ความสุข 11 ระดับเป็นตัวแปรตาม ประกอบด้วยแบบจำลองที่ 2 และ 4 อย่างไรก็ตามในการศึกษาครั้งนี้มีการตัดตัวแปรอิสระบางตัวออกเนื่องจากมีปัญหา Multicollinearity

ปัญหา Multicollinearity

การทดสอบปัญหา Multicollinearity ใช้วิธีพิจารณาค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระแต่ละตัวด้วย Pearson Correlation (อักรพงศ์ อันทอง, 2550: 34-36) พบว่าคู่ตัวแปรอิสระที่มีปัญหา Multicollinearity ประกอบด้วย คู่ที่หนึ่ง คือรายได้นอกภาคการเกษตร (NONAGRI) และผลต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน (MINCEXP) และคู่ที่สอง คือคู่ระหว่างผลต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน (MINCEXP) และผลต่างของรายได้ที่คาดหวัง จากรายได้ในปัจจุบันของครัวเรือน (MASPINC) มีค่าความสัมพันธ์เท่ากับ 0.86 และ - 0.89 ตามลำดับ ดังแสดงตามตารางที่ 17

ตารางที่ 17 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วย Pearson Correlation

ตัวแปรอิสระ	NONAGRI	MINCEXP	MARINCASPIN
NONAGRI	1.00	0.86	- 0.76
MINCEXP	0.86	1.00	- 0.89
MASPINC	- 0.76	- 0.89	1.00

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาคสนาม

จากผลการทดสอบข้างต้น เพื่อไม่ให้เกิดปัญหา Multicollinearity จึงต้องตัดตัวแปรอิสระ ผลต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน (MINCEXP) ออกจากแบบจำลอง ดังนั้นในแบบจำลอง จึงกำหนดให้มีตัวแปรอิสระผลต่างของรายได้ที่คาดหวัง จากรายได้ในปัจจุบันของครัวเรือน (MASPINC) และรายได้นอกภาคการเกษตร (NONAGRI) เป็นปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

1. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 3

1.1 ผลการเปรียบเทียบระหว่างแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 3

การเปรียบเทียบแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 3 ซึ่งมีค่าความสุข 3 ระดับ เหมือนกัน แต่แตกต่างกันที่จำนวนคำถามที่ใช้ในการวัดระดับความสุข เพื่อเลือกแบบจำลองที่มีความเหมาะสมกว่า ผู้ศึกษาใช้สถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง (goodness-of-fit statistics) ซึ่งใช้ค่า AIC, SC และ -2 Log Likelihood เป็นตัวอธิบาย และใช้สถิติความสามารถในการทำนาย (statistics measuring predictive power) ซึ่งใช้ค่า Somers' D, Gamma, Tau-a และ c เป็นตัวอธิบาย

จากผลการวิเคราะห์สถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง พบว่าค่า AIC, SC และ -2 Log Likelihood ที่ได้จากแบบจำลองที่ 1 มีค่าน้อยกว่าค่าที่ได้มาจากแบบจำลองที่ 3 หมายความว่าตัวแปรอิสระต่างๆ ที่กำหนดในการศึกษา มีความเหมาะสมกับตัวแปรตามซึ่งเป็นระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม ในแบบจำลองที่ 1 มากกว่าตัวแปรตามซึ่งเป็นระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม ในแบบจำลองที่ 3 เมื่อสังเกตค่าสถิติทดสอบความสามารถในการทำนาย ได้แก่ Somers' D, Gamma, Tau-a และ c พบว่าค่าสถิติทดสอบทั้ง 4 ในแบบจำลองที่ 1 มีค่ามากกว่าแบบจำลองที่ 3 หมายความว่า การทำนายผลของระดับความสุขที่วัดด้วย 66 คำถาม ซึ่งเป็นความสุข 3 ระดับ ในแบบจำลองที่ 1 มีความแม่นยำมากกว่าระดับความสุขที่วัดด้วย 1 คำถาม ซึ่งเป็นความสุข 3 ระดับ ในแบบจำลองที่ 3 และสามารถสรุปได้ว่าแบบจำลองที่ 1 เป็นแบบจำลองที่ดีกว่าแบบจำลองที่ 3 ทั้งทางด้านความเหมาะสมของแบบจำลองและความสามารถในการทำนาย ดังแสดงตามตารางที่ 18

ตารางที่ 18 การเปรียบเทียบความเหมาะสมและความสามารถในการทำนายระหว่างแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 3

สถิติทดสอบ	แบบจำลองที่ 1	แบบจำลองที่ 3
สถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง		
AIC	488.26	493.09
SC	597.31	602.14
-2 Log Likelihood	428.26	433.09
สถิติความสามารถในการทำนาย		
Somers' D	0.56	0.48
Gamma	0.56	0.48
Tau-a	0.31	0.25
c	0.78	0.74

หมายเหตุ: แบบจำลองที่ 1 ใช้ความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม เป็นตัวแปรตาม และแบบจำลองที่ 3 ใช้ความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม เป็นตัวแปรตาม

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาคสนาม

1.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 3

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อความสุข 3 ระดับ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว พบว่าปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดในการศึกษา สามารถใช้อธิบายระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม ในแบบจำลองที่ 1 ได้ดีกว่าระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม ในแบบจำลองที่ 3 เนื่องจากในแบบจำลองที่ 1 มีปัจจัยถึง 14 ตัวที่สามารถอธิบายความสุขได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่แบบจำลองที่ 3 มีปัจจัยเพียง 4 ตัวเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังแสดงตามตารางที่ 19

จากผลการวิเคราะห์สถิติความเหมาะสมของแบบจำลอง สถิติความสามารถในการทำนาย และจำนวนปัจจัยที่มีความสามารถในการอธิบายความสุข 3 ระดับของแบบจำลองทั้งสอง ผู้ศึกษาจึงสรุปว่าแบบจำลองที่ 1 เป็นแบบจำลองที่มีความเหมาะสมมากกว่าแบบจำลองที่ 3 หรือ

กล่าวได้ว่าการวัดระดับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวด้วย 66 คำถาม มีความเหมาะสมมากกว่าการวัดระดับความสุขด้วย 1 คำถาม เมื่อกำหนดให้ความสุขมี 3 ระดับ

ตารางที่ 19 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 3

Variable	แบบจำลองที่ 1		แบบจำลองที่ 3	
	Coefficient	Prob.	Coefficient	Prob.
Intercept 3	-5.3109	0.0007	-4.4151	0.0037
Intercept 2	-3.0965	0.0447	-0.6502	0.6632
V_1	2.0922 ***	0.0011	0.5395	0.3907
V_2	1.6015 ***	0.0051	0.3136	0.5801
V_3	4.5834 ***	0.0002	0.8556	0.2520
V_4	2.1729 ***	0.0005	1.1654 *	0.0528
V_5	1.6299 **	0.0139	0.7286	0.2588
V_6	0.2600	0.6362	0.4036	0.4926
V_7	1.1114 *	0.0643	0.00513	0.9936
V_9	1.4986 **	0.0247	0.2556	0.7041
V_10	0.9241	0.1018	-0.2741	0.6504
V_11	1.5539 **	0.0202	-0.9067	0.1780
V_12	1.9327 ***	0.0052	-0.2184	0.7542
REEX	0.0126	0.8253	-0.028	0.6005
ININ	0.0924	0.1814	0.0138	0.8301
SAVE	0.0447	0.4189	-0.0584	0.2785
STUD	0.1623 ***	0.0028	0.0956 *	0.0719
CONS	-0.0334	0.3866	0.0329	0.3799
KIND	0.1033 ***	0.0097	0.0560	0.1454
MALE	0.1366	0.6271	-0.4380	0.1155
AGE	-0.00491	0.7297	0.0126	0.3858
EDU	-0.1126 *	0.0964	-0.102	0.1295
FAM0014	-0.00466	0.9628	0.0738	0.4646
FAM1599	0.1453	0.1409	0.1920 **	0.0394
RICE	-4.56E-06	0.3702	-5.17E-07	0.9172
AGRINOR	2.86E-06 *	0.097	3.57E-06 **	0.0129

ตารางที่ 19 (ต่อ)

Variable	แบบจำลองที่ 1		แบบจำลองที่ 3	
	Coefficient	Prob.	Coefficient	Prob.
NONAGRI	-1.33E-06	0.2545	-4.37E-07	0.6994
MASPINC	1.82E-06	0.2975	-1.01E-06	0.4883
INCSAMEDEC	-0.5655 *	0.0574	0.1490	0.6044
COMLESS	-0.2219	0.4435	-0.4027	0.1621

หมายเหตุ: แบบจำลองที่ 1 ใช้ความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม เป็นตัวแปรตาม และแบบจำลองที่ 3 ใช้ความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม เป็นตัวแปรตาม

* หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90

** หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

*** หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาคสนาม

1.3 การอธิบายผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแบบจำลองที่ 1

การอธิบายผลการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดในการศึกษาที่มีผลต่อระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม ในแบบจำลองที่ 1 มีรายละเอียดดังนี้

จากผลการวิเคราะห์ พบว่าการอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 9 หมู่บ้าน ในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี สามารถทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านดังกล่าวมีความสุขเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตามในแบบจำลองที่ 1 มีหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโนนบน (V_6) บ้านน้ำซบ (V_10) และบ้านตม (V_8) (ซึ่งบ้านตมถูกกำหนดเป็นบ้านฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล) ที่การอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงทั้งสามนี้ไม่สามารถทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความสุขเพิ่มขึ้น จากผลการสำรวจพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในสามหมู่บ้านข้างต้นมีค่าความสุขเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับค่าความสุขเฉลี่ยของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอื่นๆ เมื่อแบ่งหมู่บ้านที่ทำการศึกษาก่อเป็น 2 กลุ่ม

ได้แก่ กลุ่มที่หนึ่ง คือหมู่บ้านที่มีการส่งเสริมกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงอย่างต่อเนื่อง¹² (V_SUFF) และกลุ่มที่สอง คือหมู่บ้านที่ยังไม่มีการส่งเสริมกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงอย่างต่อเนื่อง พบว่ากลุ่มหมู่บ้านที่มีการส่งเสริมกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงอย่างต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์กับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่หมู่บ้านที่ไม่มีการส่งเสริม เช่น บ้านโนนบ (V_6) และ บ้านตม (V_8) จะไม่มีความสัมพันธ์ดังกล่าว นอกจากนี้การแบ่งกลุ่มหมู่บ้านจากจำนวนครั้งที่สามารถทำนาได้ต่อปี (VOL_RICE) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กับความสุข พบว่าจำนวนครั้งที่สามารถทำนาได้ต่อปีไม่มีความสัมพันธ์กับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังแสดงตามตารางผนวกที่ 21 และ 22 ด้วยเหตุนี้ทำให้สามารถสรุปได้ว่าการอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการส่งเสริมกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงอย่างต่อเนื่อง สามารถทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความสุขเพิ่มขึ้น

กิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านการเรียนรู้ (STUD) และการเอื้ออารีต่อกัน (KIND) มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางเดียวกันกับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในส่วนของกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านการเรียนรู้ (STUD) เป็นการประเมินถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งการเสนอความคิดเห็นและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การร่วมทำกิจกรรมในงานประเพณีท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการเป็นแกนนำในเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับผู้อื่น ขณะที่กิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านการเอื้ออารีต่อกัน (KIND) เป็นการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุและบุคคลผู้ด้วยโอกาสในชุมชน ทั้งทางด้านอาหารหรือเงิน รวมถึงการสนับสนุนการแข่งขันกีฬาภายในหมู่บ้าน เป็นต้น การทำกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ร่วมกับผู้อื่นในชุมชนทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความสุขเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Schwartz *et al.* (2002) ที่พบว่าบุคคลที่รู้จักความพอประมาณในการบริโภคและมีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่จะมีความสุขมากกว่าบุคคลที่เป็นพวกบริโภคนิยมแล้วชอบทำอะไรตามกระแสสังคม Helliwell (2003) พบว่าการทำกิจกรรมเพื่อสังคมทำให้บุคคลมีความสุขเพิ่มขึ้น Ryff and Singer (2003 cited in Layard, 2006) พบว่าการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่นทำให้บุคคลมีความสุขเพิ่มขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดของ Dalai Lama ที่เชื่อว่าบุคคลที่ได้ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นจะมีความสุขเพราะได้ทำความดี (Layard, 2006: 190 cited in Goleman, 2003: 284)

¹² หมู่บ้านที่มีการส่งเสริมกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงอย่างต่อเนื่อง หมายถึงหมู่บ้านที่มีเกษตรกรหรือคนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ เช่น การทำปุ๋ยหมัก การทำเครื่องจักรสาน และการผลิตสินค้าเพื่อใช้ในครัวเรือนการ เป็นต้น กำหนดหมู่บ้านที่มีการส่งเสริมกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงอย่างต่อเนื่องจากตารางผนวกที่ 8

จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา (EDU) มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางตรงกันข้ามกับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ผลที่ได้ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ เช่นงานวิจัยของ Di Tella *et al.* (2003) และ Stutzer (2004) ที่พบว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงจะมีระดับความสุขสูง ส่วนการศึกษาครั้งนี้จำนวนปีที่ได้รับการศึกษากลับมีผลต่อความสุขในทิศทางตรงกันข้าม อาจเป็นเพราะงานวิจัยที่ผ่านมาจะใช้ตัวอย่างจากการสุ่มเลือกประชากรที่มีความแตกต่างทั้งทางด้านอายุ การศึกษาและอาชีพ ทำให้ได้ตัวอย่างที่มีความหลากหลาย ขณะที่การศึกษาครั้งนี้ใช้ตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว จากผลการวิเคราะห์ปรากฏว่าจำนวนปีที่ได้รับการศึกษามีความสัมพันธ์กับความสุขในทิศทางตรงกันข้าม ผู้ศึกษาเชื่อว่าถ้าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีการศึกษาสูงแต่ยังต้องทำงานในลักษณะเดิม ความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะลดลง เพราะเกษตรกรอาจเกิดการเปรียบเทียบกับตนเองในอดีตและผู้อื่นในชุมชนทั้งเรื่องของหน้าที่การงานและรายได้ตามทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม ดังนั้นระบบการศึกษาควรมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคลในแต่ละพื้นที่อย่างชัดเจน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

รายได้จากการทำการเกษตรด้านอื่นๆ ที่ไม่รวมการทำนาข้าว (AGRINOR) คิดเป็นร้อยละ 28 ของรายได้เฉลี่ยทั้งหมด รายได้จากภาคการเกษตรที่ไม่รวมการทำนาข้าวมีผลทำให้ความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่รายได้จากการทำนาข้าว (RICE) และรายได้จากนอกภาคการเกษตร (NONAGRI) กลับไม่มีความสัมพันธ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการทำการเกษตรด้านอื่นๆ นอกจากการทำนาข้าว เช่น การทำไร่มันสำปะหลัง สวนผัก สวนผลไม้ หรือ การเลี้ยงสัตว์ สามารถทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความสุขเพิ่มขึ้น เพราะเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสามารถนำผลผลิตที่ได้มาใช้บริโภคภายในครัวเรือนแล้วนำส่วนที่เหลือไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนอีกทางหนึ่ง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรควรให้ความรู้ในการส่งเสริมการทำการเกษตรด้านอื่นๆ นอกเหนือจากการทำนาข้าว เพื่อเป็นการเพิ่มความสุขและรายได้ให้กับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอย่างยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์ตัวแปรหุ่นการเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันกับรายได้ในอดีตของตนเอง (INCSAMEDEC) พบว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางตรงกันข้ามกับระดับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว หมายความว่าถ้าปัจจุบันเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีรายได้เท่าเดิมหรือมีรายได้น้อยลงเมื่อเทียบกับรายได้ของตนเองในอดีต เกษตรกรดังกล่าวจะมีความสุขลดลง จากผลที่ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ McBride (2001) เพราะบุคคลจะเปรียบเทียบรายได้ของตนเองในปัจจุบัน

กับรายได้ที่เคยได้รับในอดีต ตามทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคมและทฤษฎีการปรับตัวของวิชาจิตวิทยา ดังนั้นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวควรมีการหารายได้ให้เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นการรักษาระดับความสุขให้คงเดิม

สรุปผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันกับรายได้ในอดีตของตนเอง (INCSAMEDEC) เป็นไปตามข้อสมมติฐานข้อที่ 5 คือความสุขของบุคคลจะลดลง เมื่อบุคคลเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ที่เคยได้รับในอดีต และพบว่ารายได้ในปัจจุบันไม่สูงขึ้น (เท่าเดิมหรือน้อยลง) ภายใต้งैอนไขที่กำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ และจากผลวิเคราะห์ผลต่างของรายได้ที่คาดหวัง จากรายได้ในปัจจุบันของครัวเรือน (MASPINC) ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงสามารถสรุปได้ว่าข้อสมมติฐานข้อที่ 3 ไม่เป็นความจริง

จากผลการเปรียบเทียบระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม พบว่าความสุข 3 ระดับ ทั้งสองแบบมีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 3 พบว่าแบบจำลองที่ 1 มีความเหมาะสมมากกว่าแบบจำลองที่ 3 เพราะแบบจำลองที่ 1 มีค่าสถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลองและสถิติทดสอบความสามารถในการทำนายที่ดีกว่าแบบจำลองที่ 3 นอกจากนี้ในแบบจำลองที่ 1 ยังมีจำนวนปัจจัยที่มีความสามารถในการอธิบายความสุขได้มากกว่าในแบบจำลองที่ 3 ด้วย สรุปได้ว่าการวัดค่าความสุข 3 ระดับด้วยดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยของกรมสุขภาพจิตที่มีการวัดค่าความสุขด้วย 66 คำถามมีความเหมาะสมมากกว่าการวัดค่าความสุข 3 ระดับด้วยวิธีการสำรวจข้อมูลเรื่องความสุขของ General Social Surveys ที่มีการวัดค่าความสุขด้วย 1 คำถาม ดังนั้นไม่ควรนำวิธีการวัดค่าความสุขแบบ 1 คำถาม มาใช้แทนวิธีการวัดค่าความสุขแบบ 66 คำถาม เพราะผลลัพธ์ที่ได้จะมีความแตกต่างกัน

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแบบจำลองที่ 2 และแบบจำลองที่ 4

2.1 ผลการเปรียบเทียบแบบจำลองที่ 2 และแบบจำลองที่ 4

จากผลการวิเคราะห์สถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง พบว่าค่า AIC, SC และ $-2 \text{ Log Likelihood}$ ที่ได้จากแบบจำลองที่ 2 มีค่าน้อยกว่าค่าที่ได้จากแบบจำลองที่ 4 หมายความว่าตัวแปรอิสระต่างๆ ที่กำหนดในการศึกษาครั้งนี้ มีความเหมาะสมกับตัวแปรตามซึ่งเป็นระดับ

ความสุขที่วัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม ในแบบจำลองที่ 2 มากกว่าตัวแปรตามซึ่งเป็นระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม ในแบบจำลองที่ 4 เมื่อสังเกตสถิติความสามารถในการทำนาย ได้แก่ Somers' D, Gamma, Tau-a และ c พบว่าค่าสถิติทดสอบทั้ง 4 ในแบบจำลองที่ 2 มีค่ามากกว่าแบบจำลองที่ 4 หมายความว่า การทำนายผลของระดับความสุขที่วัดด้วย 66 คำถาม ซึ่งเป็นความสุข 11 ระดับ ในแบบจำลองที่ 2 มีความแม่นยำมากกว่าระดับความสุขที่วัดด้วย 1 คำถาม ซึ่งเป็นความสุข 11 ระดับ ในแบบจำลองที่ 4 และสามารถสรุปได้ว่าแบบจำลองที่ 2 เป็นแบบจำลองที่ดีกว่าแบบจำลองที่ 4 ทั้งทางด้านความเหมาะสมของแบบจำลองและความสามารถในการทำนาย ดังแสดงตามตารางที่ 20

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบความเหมาะสมและความสามารถในการทำนายระหว่างแบบจำลองที่ 2 และแบบจำลองที่ 4

สถิติทดสอบ	แบบจำลองที่ 2	แบบจำลองที่ 4
สถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง		
AIC	842.36	1072.44
SC	965.94	1206.93
-2 Log Likelihood	774.36	998.44
สถิติความสามารถในการทำนาย		
Somers' D	0.48	0.30
Gamma	0.48	0.30
Tau-a	0.37	0.25
c	0.74	0.65

หมายเหตุ: แบบจำลองที่ 2 ใช้ความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม เป็นตัวแปรตาม และแบบจำลองที่ 4 ใช้ความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม เป็นตัวแปรตาม

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาคสนาม

2.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแบบจำลองที่ 2 และแบบจำลองที่ 4

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อความสุข 11 ระดับ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว พบว่าปัจจัยที่กำหนดในการศึกษาครั้งนี้สามารถใช้อธิบายระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม ในแบบจำลองที่ 2 ได้ดีกว่าระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ

1 คำถาม ในแบบจำลองที่ 4 เนื่องจากในแบบจำลองที่ 2 มีปัจจัยถึง 10 ตัวที่สามารถอธิบายระดับความสุขได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่แบบจำลองที่ 4 มีปัจจัยเพียง 3 ตัวเท่านั้น ดังแสดงตามตารางที่ 21 จากผลการวิเคราะห์สถิติความเหมาะสมของแบบจำลอง สถิติความสามารถในการทำนาย และจำนวนปัจจัยที่มีความสามารถในการอธิบายผลของความสุข 11 ระดับ ของทั้งสองแบบจำลอง สามารถสรุปได้ว่า แบบจำลองที่ 2 เป็นแบบจำลองที่มีความเหมาะสมมากกว่าแบบจำลองที่ 4 หรือกล่าวได้ว่าการวัดระดับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวด้วย 66 คำถาม มีความเหมาะสมมากกว่าการวัดระดับความสุขด้วย 1 คำถาม

ตารางที่ 21 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแบบจำลองที่ 2 และแบบจำลองที่ 4

Variable	แบบจำลองที่ 2		แบบจำลองที่ 4	
	Coefficient	Prob.	Coefficient	Prob.
Intercept 10	-9.7805	<.0001	-5.9031	<.0001
Intercept 9	-7.0701	<.0001	-5.2774	<.0001
Intercept 8	-5.2577	<.0001	-3.9898	0.0017
Intercept 7	-3.8174	0.0035	-3.1081	0.0138
Intercept 6	-1.6244	0.2194	-2.2941	0.0682
Intercept 5	0.7734	0.6283	-0.1274	0.9211
Intercept 4	-	-	0.7072	0.597
Intercept 3	-	-	1.4082	0.3239
Intercept 1	-	-	2.1056	0.1861
V_1	1.5112 ***	0.0055	-0.3198	0.5404
V_2	1.2464 **	0.0111	-0.0123	0.9792
V_3	2.0437 ***	0.0019	0.1575	0.8015
V_4	1.8239 ***	0.0006	0.9486 *	0.0618
V_5	1.4089 **	0.0127	-0.4031	0.4571
V_6	0.1508	0.7638	0.3584	0.4632
V_7	0.1997	0.714	-0.0711	0.8932
V_9	0.6715	0.246	0.1395	0.8038
V_10	0.8202	0.1095	-0.3975	0.4233
V_11	0.9401	0.1024	0.0623	0.9109
V_12	1.171 **	0.0495	0.1936	0.736

ตารางที่ 21 (ต่อ)

Variable	แบบจำลองที่ 2		แบบจำลองที่ 4	
	Coefficient	Prob.	Coefficient	Prob.
REEX	-0.0251	0.5891	0.0249	0.5794
ININ	-0.00193	0.9724	0.0415	0.4423
SAVE	0.0658	0.1585	0.00846	0.8512
STUD	0.135 ***	0.0033	0.00849	0.8471
CONS	0.0139	0.6666	0.0326	0.2981
KIND	0.1235 ***	0.0002	0.056 *	0.0811
MALE	0.336	0.1591	0.0402	0.8616
AGE	-0.00518	0.6795	0.0164	0.1798
EDU	-0.071	0.2212	0.0304	0.5887
FAM0014	0.00148	0.9868	0.0445	0.6074
FAM1599	0.1881 **	0.0201	0.027	0.7274
RICE	-1.01E-06	0.8148	5.45E-06	0.1931
AGRINOR	1.01E-06	0.3996	7.85E-07	0.4979
NONAGRI	-8.82E-07	0.3643	-4.74E-07	0.6166
MASPINC	-1.27E-06	0.3181	-1.60E-06	0.1934
INCDEC	-0.0699	0.7803	-0.0782	0.7468
COMLESS	-0.5143 **	0.0383	-0.5385 **	0.0254

หมายเหตุ: แบบจำลองที่ 2 ใช้ความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม เป็นตัวแปรตาม และแบบจำลองที่ 4 ใช้ความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม เป็นตัวแปรตาม

* หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90

** หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

*** หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาคสนาม

2.3 การอธิบายผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแบบจำลองที่ 2

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุข 11 ระดับ ในแบบจำลองที่ 2 พบว่า การอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองข่า (V_1) บ้านแปรงเกตุ (V_2) บ้านเชิงเนิน

(V_3) บ้านทรงธรรม (V_4) บ้านเนินตม (V_5) และ บ้านหนองปรือ (V_6) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา (EDU) จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อายุมากกว่า 15 ปี (FAM1599) การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านการเรียนรู้ (STUD) และด้านการเอื้ออารีต่อกัน (KIND) และตัวแปรหุ่นการเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ของบุคคลอื่น (COMLESS) มีความสัมพันธ์กับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ซึ่งปัจจัยที่เป็นตัวแปรอิสระส่วนใหญ่เหล่านี้สามารถใช้อธิบายได้ดีในแบบจำลองที่ 1 ที่มีความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถามเป็นตัวแปรตาม เนื่องจากระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม มีการแบ่งระดับคะแนนออกเป็น 11 ช่วง คำนวณได้จากคะแนนเต็มของการวัดระดับความสุขด้วยดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย หมายความว่าความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถามและมีความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม เป็นข้อมูลที่มาจากวิธีการวัดเหมือนกัน แต่มีการแบ่งช่วงคะแนนเพื่อคำนวณระดับความสุขไม่เหมือนกัน ดังนั้นผลที่ได้จึงมีความสอดคล้องกัน อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อายุมากกว่า 15 ปี (FAM1599) และตัวแปรหุ่นการเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ของบุคคลอื่น (COMLESS)

จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อายุมากกว่า 15 ปี (FAM1599) มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางเดียวกันกับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ผลการศึกษาที่ได้สอดคล้องกับกระบวนการ labor productivity ที่กล่าวว่าจำนวนแรงงานที่เพิ่มขึ้นสามารถทำให้จำนวนผลผลิตเพิ่มขึ้น ภายใต้งैอนไขที่กำหนดให้เทคโนโลยีคงที่ (Kaufman and Hotchkiss, 2006) เมื่อบุคคลสามารถเพิ่มผลผลิตได้มากขึ้นก็สามารถได้รับรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้บุคคลสามารถได้รับโอกาสในการเลือกสินค้าและบริการได้มากขึ้น มีผลทำให้ได้รับอรรถประโยชน์เพิ่มขึ้นด้วยกระบวนการดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Stutzer (2004) ที่พบว่า การเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิกผู้ใหญ่ในครอบครัวสามารถทำให้บุคคลมีความสุขเพิ่มขึ้น จากผลการสำรวจในการศึกษาคั้งนี้ พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ในครอบครัวเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยเฉพาะวัยรุ่น ในช่วงเวลาเพาะปลูกจะช่วยครอบครัวทำงานในที่นาหรือที่ไร่ เมื่อผ่านฤดูเพาะปลูกมาแล้ว วัยรุ่นกลุ่มดังกล่าวจะออกไปทำงานตามโรงงานหรือทำงานในตัวเมือง เพื่อเป็นการหารายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง ซึ่งสามารถสังเกตได้จากตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่จะมีช่วงอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป ดังแสดงตามตารางที่ 7 ขณะที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีอายุระหว่าง 25-34 ปี มีเพียงร้อยละ 4.6 แต่มีตัวอย่างที่อายุมากกว่า 45 ปีขึ้นไปถึงร้อยละ 77.3 แสดงให้เห็นว่าจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อายุมากกว่า 15 ปี (FAM1599) สามารถใช้อธิบาย

ความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวได้ กล่าวคือถ้าครอบครัวเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อายุมากกว่า 15 ปีเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวได้รับความสุขเพิ่มขึ้นด้วย

สำหรับตัวแปรหุ่นการเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ของบุคคลอื่น (COMLESS) มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางตรงกันข้ามกับความสุข 11 ระดับ ในแบบจำลองที่ 2 และแบบจำลองที่ 4 หมายความว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะมีความสุขลดลง ถ้าพบว่าเกษตรกรมีการเปรียบเทียบรายได้ของตนเองกับรายได้ของผู้อื่น แล้วพบว่ารายได้ของตนเองน้อยกว่ารายได้ของผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Dusenberry (1949) และงานวิจัยของ Ferrer-i-Carbonell (2005) กล่าวคือบุคคลมักมีการเปรียบเทียบรายได้ของตนเองกับรายได้ของผู้อื่น ถ้าพบว่ารายได้ของตนน้อยกว่ารายได้ของผู้อื่น บุคคลดังกล่าวจะมีความสุขลดลง

จากผลการเปรียบเทียบระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม และความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม พบว่าความสุข 11 ระดับ ทั้งสองแบบไม่มีความสัมพันธ์กัน เมื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแบบจำลองที่ 2 และแบบจำลองที่ 4 พบว่าแบบจำลองที่ 2 มีความเหมาะสมมากกว่าแบบจำลองที่ 4 เพราะแบบจำลองที่ 2 มีค่าสถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลองและสถิติทดสอบความสามารถในการทำนายที่ดีกว่าแบบจำลองที่ 4 นอกจากนี้ในแบบจำลองที่ 2 ยังมีจำนวนปัจจัยที่มีความสามารถในการอธิบายความสุขได้มากกว่าในแบบจำลองที่ 4 ด้วย สรุปได้ว่าการวัดความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม ด้วยดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยของกรมสุขภาพจิตมีความเหมาะสมมากกว่าการวัดความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม ด้วยวิธีการวัดความสุขในชีวิตของประชาชนของ German Socio-Economic Panel

3. การเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2

เมื่อนำแบบจำลองที่ 1 และแบบจำลองที่ 2 มาเปรียบเทียบกัน เพื่อหาแบบจำลองที่เหมาะสมที่สุด ใช้สถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง สถิติความสามารถในการทำนาย และจำนวนปัจจัยที่สามารถใช้อธิบายความสุขได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่าในแบบจำลองที่ 1 มีค่าสถิติทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง ได้แก่ AIC, SC และ $-2 \log \text{Likelihood}$ น้อยกว่าค่าสถิติในแบบจำลองที่ 2 และในแบบจำลองที่ 1 มีสถิติความสามารถในการทำนาย ได้แก่ Somers' D, Gamma, Tau-a และ c มากกว่าค่าสถิติในแบบจำลองที่ 2 นอกจากนี้จำนวนปัจจัยที่สามารถใช้อธิบายความสุข

ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในแบบจำลองที่ 1 ก็มีมากกว่าในแบบจำลองที่ 2 ด้วย จึงสามารถสรุปได้ว่าแบบจำลองที่ 1 ที่มีการแบ่งความสุขเป็น 3 ระดับ จากการประเมินความสุขด้วย 66 คำถาม มีความเหมาะสมที่สุดในการวัดระดับความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

อย่างไรก็ดี ในการวิเคราะห์ด้วย Cumulative logit model ได้มีข้อจำกัดที่อาจทำให้การวิเคราะห์แบบจำลองที่มีการใช้ความสุข 11 ระดับ เป็นตัวแปรตามไม่น่าเชื่อถือ ข้อจำกัดดังกล่าวคือการกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำที่ต้องมีตัวอย่างอย่างน้อย 10 ตัวอย่าง ในแต่ละระดับของตัวแปรตาม ซึ่งในแบบจำลองที่ 2 ที่มีความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถามเป็นตัวแปรตามมีปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้น เพราะช่วงระดับความสุขตั้งแต่ 0 ถึง 5 และระดับ 10 มีจำนวนตัวอย่างน้อยกว่า 10 ตัวอย่าง และในแบบจำลองที่ 4 ที่มีความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถามเป็นตัวแปรตามก็มีปัญหาด้วยเช่นกัน เพราะช่วงระดับความสุขตั้งแต่ 0 ถึง 4 มีจำนวนตัวอย่างน้อยกว่า 10 ตัวอย่าง ดังนั้นแบบจำลองที่ 2 และแบบจำลองที่ 4 ในการศึกษาครั้งนี้ จึงไม่สามารถเป็นแบบจำลองที่ดีในการศึกษาได้ เพราะผิดเงื่อนไขของการวิเคราะห์ด้วย Cumulative logit model

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ไม่สามารถยอมรับสมมติฐานข้อที่ 4 คือความสุขของบุคคลจะลดลง เมื่อบุคคลเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ของบุคคลอื่น และพบว่ารายได้ของตนเองต่ำกว่า ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ว่าเป็นจริงได้ ถึงแม้ว่าผลการวิเคราะห์ในแบบจำลองที่ 2 และแบบจำลองที่ 4 จะพบว่าตัวแปรหุ่นการเปรียบเทียบรายได้ในปัจจุบันของตนเองกับรายได้ของบุคคลอื่น (COMLESS) มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับความสุข 11 ระดับ ทั้งสองแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติก็ตาม

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินและเปรียบเทียบวิธีการวัดความสุขจาก 3 วิธี โดยใช้สถิติทดสอบข้อมูลเชิงอันดับ และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แบบจำลองทางเลือกตามลำดับแบบ Cumulative logit model หรือเรียกว่า Ordered logit model ซึ่งความสุขแบ่งได้ 2 ประเภท คือความสุขที่วัดได้จากคำถาม 66 คำถามและความสุขที่วัดได้จากคำถาม 1 คำถาม โดยแต่ละประเภทมีการแบ่งระดับความสุขออกเป็นประเภทละ 2 แบบ แบบแรกแบ่งความสุขเป็น 3 ค่า ประกอบด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถามและความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม แบบที่สองแบ่งความสุขเป็น 11 ค่า ประกอบด้วยความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถามและความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี จำนวน 280 ตัวอย่าง

จากการศึกษาลักษณะทั่วไปของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 45 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย โดยเฉลี่ยมีสมาชิกในครอบครัว 3 คน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้สูงกว่า 125,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน รายจ่ายอยู่ระหว่าง 75,000 บาท-125,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และรายได้ที่คาดหวังน้อยกว่า 75,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน นอกจากนี้เกษตรกรเพศหญิงมีการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงมากกว่าเกษตรกรเพศชาย เกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่มีการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงมากกว่า 3 กิจกรรมขึ้นไป แต่กิจกรรมที่ยังมีผู้ปฏิบัติน้อยค่อนข้าง ได้แก่ ด้านการเพิ่มรายได้และด้านการประหยัด ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การเปรียบเทียบความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม ที่วัดจากดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย กับความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม ที่วัดจากการสำรวจข้อมูลเรื่องความสุข พบว่าความสุข 3 ระดับ ทั้งสองแบบมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. การเปรียบเทียบความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม ที่วัดจากดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย กับความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม ที่วัดด้วยการวัดความสุขในชีวิตของประชาชน พบว่าความสุข ทั้งสองแบบไม่มีความสัมพันธ์กัน
3. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุข 3 ระดับ พบว่าระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถาม ในแบบจำลองที่ 1 มีค่าสถิติความเหมาะสมของแบบจำลองและความสามารถในการทำนายที่ดีกว่าระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม ในแบบจำลองที่ 3 นอกจากนี้ในแบบจำลองที่ 1 ยังมีจำนวนปัจจัยที่มีความสามารถในการอธิบายระดับความสุข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติมากกว่าแบบจำลองที่ 3 ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าแบบจำลองที่ 1 มีความเหมาะสมมากกว่าแบบจำลองที่ 3 หรือกล่าวได้ว่าระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 66 คำถามมีความเหมาะสมมากกว่าระดับความสุขที่วัดด้วยความสุข 3 ระดับ แบบ 1 คำถาม
4. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความสุข 3 ระดับ ในแบบจำลองที่ 1 ได้แก่ การอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 9 หมู่บ้าน การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านการเรียนรู้และด้านการเอื้ออารีต่อกัน และรายได้จากการทำการเกษตรด้านอื่นๆ ที่ไม่รวมการทำนาข้าว ขณะที่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับความสุข 3 ระดับ ได้แก่ จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาและการมีรายได้ในปัจจุบันเท่าเดิมหรือลดลงเมื่อเทียบกับรายได้ในอดีต และในแบบจำลองที่ 3 มีปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความสุข 3 ระดับ ได้แก่ การอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 1 หมู่บ้าน การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านการเรียนรู้ จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อายุมากกว่า 15 ปี และรายได้จากการทำการเกษตรด้านอื่นๆ ที่ไม่รวมการทำนาข้าว
5. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุข 11 ระดับ พบว่าความสุข 11 ระดับ แบบ 66 คำถาม ในแบบจำลองที่ 2 และความสุข 11 ระดับ แบบ 1 คำถาม ในแบบจำลองที่ 4 ไม่สามารถเป็นแบบจำลองที่ดีได้ เนื่องจากความสุขที่วัดด้วยความสุข 11 ระดับทั้งสองแบบผิดเงื่อนไขของการวิเคราะห์ด้วย

Cumulative logit model ที่ต้องมีข้อมูลอย่างน้อย 10 ตัวอย่างในแต่ละระดับของตัวแปรตามหรือแต่ละระดับของความสุข ดังนั้นแบบจำลองที่ 2 และแบบจำลองที่ 4 จึงเป็นแบบจำลองที่ไม่น่าเชื่อถือ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการเปรียบเทียบความสุขแบบต่างๆ ที่ใช้วิธีการวัดระดับความสุขที่แตกต่างกัน และการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะบางประการอันอาจเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจที่ต้องการศึกษาในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1 จากการเปรียบเทียบความสุขที่มีการวัดด้วย 66 คำถามและความสุขที่มีการวัดด้วย 1 คำถาม พบว่าความสุขที่วัดด้วย 66 คำถาม มีความเหมาะสมมากกว่าการวัดด้วย 1 คำถาม ดังนั้นจึงไม่ควรวัดความสุขด้วยคำถามเพียงคำถามเดียว ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าระหว่างที่ตัวอย่างถูกสัมภาษณ์ อาจจะมีเรื่องอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของตัวอย่างไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเกิดขึ้น ทำให้ตัวอย่างไม่ได้ใช้การประเมินค่าความสุขของทั้งปีที่ผ่านมา แต่เป็นการประเมินความสุข ณ เวลานั้นแทน มีผลทำให้การวัดระดับความสุขด้วยคำถามเพียงคำถามเดียวอาจเกิดความคลาดเคลื่อนได้ รวมทั้งอาจเกิดความคลาดเคลื่อนเนื่องจากผู้สัมภาษณ์ โดยเฉพาะในกรณีที่ใช้ผู้สัมภาษณ์หลายคนก็อาจจะทำให้ผลของคำตอบที่ได้รับมีความคลาดเคลื่อนได้

1.2 จากการวิเคราะห์กิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านต่างๆ ที่มีผลต่อความสุข พบว่ากิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านการเรียนรู้และด้านการเอื้ออารีต่อกันสามารถทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความสุขเพิ่มขึ้น และการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านอื่นๆ ก็มีแนวโน้มที่สอดคล้องกับการเพิ่มความสุขด้วยเช่นกัน ดังนั้นกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงทุกกิจกรรมควรมีการดำเนินการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมทุกหมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ดีควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการเรียนรู้กิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงด้านการเพิ่มรายได้ และด้านการประหยัคให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร และสภาพทางกายภาพของแต่ละหมู่บ้าน เนื่องจากทั้งสองกิจกรรมนี้ยังมีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวปฏิบัติได้เพียงจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น

1.3 จำนวนปีที่ได้รับการศึกษามีความสัมพันธ์กับความสุขในทิศทางตรงกันข้าม หมายความว่าถ้าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีการศึกษามาก เกษตรกรผู้นั้นจะมีความสุขลดลง ผู้ศึกษาเชื่อว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคการศึกษาของไทยควรมีการปฏิรูปการศึกษาให้มีการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในแต่ละพื้นที่อย่างชัดเจน เนื่องจากระบบการศึกษาของไทยตามแนวคิดของไพฑูรย์ (2541: 11-12) กล่าวว่าเป็นการยึดมั่นกับเนื้อหามากกว่ากระบวนการ โดยให้ความรู้แบบท่องจำในลักษณะเน้นการลอกเลียนแบบมากกว่าการคิดและพัฒนาสิ่งใหม่ มีผลทำให้ประชาชนเข้าใจความหมายของการศึกษาผิดเพี้ยน จากการศึกษาควรเป็นกระบวนการที่สังคมจัดขึ้นเพื่อให้มนุษย์ได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เปลี่ยนเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่จะช่วยเลื่อนระดับฐานะทางสังคมที่ผลิตให้เด็ก “ฉลาด” หรือ “เก่ง” กว่าผู้อื่น เมื่อประสบความสำเร็จก็สามารถมีทรัพย์สินเงินทองมาก ความสุขก็จะขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวขัดแย้งกับแนวคิดของพระไพศาล (2550: 125) ที่กล่าวว่าความสุขจากการมี การใช้ การครอบครองวัตถุนั้นเป็นความสุขอย่างหายากที่สุด เพราะสิ่งเหล่านี้ให้ความชื่นใจได้ชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น พระราชวรมุนี (2530: 41-47) ได้แสดงแนวทางในการแก้ไขไว้ว่าการศึกษจะต้องสร้างแรงจูงใจในสิ่งที่ถูกต้องแท้จริงที่พึงปรารถนาให้ได้ คือสิ่งที่เรียกว่า “ฉันทะ” ฉันทะคือแรงจูงใจที่ถูกต้อง แบ่งได้ 2 ส่วน คือ ความใฝ่รู้¹³ กับ ความใฝ่ดี¹⁴ และควรส่งเสริมความเป็นเลิศแท้¹⁵ และหลีกเลี่ยงความเป็นเลิศเทียม¹⁶

1.4 เกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะมีความสุขลดลงถ้ารายได้เฉลี่ยปัจจุบันเท่าเดิมหรือลดลงเมื่อเทียบกับรายได้ที่เคยได้รับในอดีต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวต่อความเคยชินเรื่องรายได้ของบุคคลที่สามารถอธิบายด้วยทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคมและทฤษฎีการปรับตัว ดังนั้นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวควรมีการหารายได้ให้เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นการรักษาระดับความสุขให้คงเดิม ขณะที่การทำการเกษตรด้านอื่นๆ นอกจากการทำนาข้าว สามารถทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความสุขเพิ่มขึ้นได้ เพราะเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสามารถนำผลผลิตที่ได้มาใช้บริโภคภายในครัวเรือนแล้วนำ

¹³ ความใฝ่รู้ หมายถึง ความอยากรู้ ปรารถนาจะรู้ ใฝ่รู้ความจริง ต้องการเข้าถึงตัวจริง ความจริงที่แท้ เมื่อพิจารณาหรือประสบการณ์ใดก็อยากรู้ซึ่งถึงสิ่งนั้นว่าคืออะไร เป็นอย่างไร มีเหตุปัจจัยเป็นอย่างไร มีคุณโทษอย่างไร

¹⁴ ความใฝ่ดี หมายถึง ความต้องการทำให้สิ่งที่ดีงามเกิดขึ้น เมื่อต้องการทำให้สิ่งดีงามเกิดขึ้น ก็จะเกิดความรักการทำงานหรือรักงาน เวลาทำงานก็จะเกิดความสุข เพราะต้องการให้สิ่งดีงามเกิดขึ้น

¹⁵ ความเป็นเลิศแท้ มีลักษณะ คือ ดีที่สุดเลิศที่สุด ของเรื่องนั้นๆ และงานนั้นๆ ซึ่งผู้ปฏิบัติได้ทำอย่างสุดความสามารถ โดยดีที่สุดในฐานะที่มันเป็นประโยชน์ และเกื้อกูลมากที่สุดแก่ชีวิตและสังคม

¹⁶ ความเป็นเลิศเทียม มีลักษณะ คือ สนับสนุนระบบการแข่งขัน เป็นการนึกถึงความเป็นเลิศในแง่ว่าจะวัดกับผู้อื่น แข่งขันกับผู้อื่น โดยจะต้องเหนือกว่าและดีกว่าผู้อื่นให้ได้

ส่วนที่เหลือ ไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนอีกทางหนึ่ง ซึ่งพื้นที่ทำการเกษตรและความรู้ในหลักวิชาการมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งด้านการให้ความรู้ในการเลือกชนิดพืชและชนิดสัตว์เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของแต่ละบุคคล การให้ความรู้ทางการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต และจัดหาช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้า เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

2.1 ควรเพิ่มเติมชุดคำถามในการวัดระดับความเข้าใจในแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้ในการประเมินว่าผู้ถูกสัมภาษณ์มีความรู้ความเข้าใจในแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากน้อยเพียงใด ซึ่งสามารถนำผลที่ได้ไปกำหนดเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ใช้ในการหาความสัมพันธ์กับความสุขในครั้งต่อไป

2.2 ควรเปรียบเทียบความสุขของกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้อยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพื่อทดสอบว่าบุคคลที่อยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมีการปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียงและมีระดับความสุขแตกต่างกับบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร

2.3 ควรมีให้ลำดับความสำคัญของปัจจัยที่กำหนดในการศึกษา เพื่อระบุได้ว่าปัจจัยใดที่ตัวอย่างให้ความสำคัญมากและปัจจัยใดที่ตัวอย่างให้ความสำคัญน้อย หลังจากนั้นจึงนำผลที่ได้ไปวิเคราะห์หาความสัมพันธ์กับความสุขต่อไป

2.4 ควรมีการทดสอบแบบสอบถามด้วยจำนวนตัวอย่างที่มากพอ เพื่อให้สามารถกำหนดระดับความสุขที่เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้สำรวจ เช่น ถ้ากำหนดระดับค่าความสุข 3 ระดับ ควรทดสอบแบบสอบถามอย่างน้อย 30 ตัวอย่าง เพื่อสังเกตว่าค่าที่ได้มีการกระจายตัวของข้อมูลเหมาะสมหรือไม่

2.5 ควรมีการเปรียบเทียบระดับความสุขที่วัดด้วยดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยแบบ 66 คำถามกับดัชนีชี้วัดความสุขคนไทยแบบ 15 คำถามว่ามีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด เพื่อหาการวัดความสุขที่เหมาะสมที่ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

2.6 ควรมีการปรับปรุงแบบสอบถาม เพื่อให้สามารถปรับใช้ให้เหมาะกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ เช่นกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพในภาคอุตสาหกรรม พนักงานบริษัท หรือ ข้าราชการ เป็นต้น

2.7 ควรมีการส่งเสริมการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องความสุขอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี และครอบคลุมทุกชุมชน เพื่อให้ตัวแปรความสุขเป็นตัวชี้วัดว่าการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมและช่วยเหลือคนในชุมชนของภาครัฐหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถทำให้คนในชุมชนมีความสุขเพิ่มขึ้นได้หรือไม่ โดยสังเกตกิจกรรมใดสามารถทำให้คนในชุมชนมีความสุขเพิ่มขึ้นและ/หรือกิจกรรมไหนต้องมีการปรับปรุงให้มีความเหมาะสมมากขึ้น